

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

74370

ÖZÜRLÜ ÇOCUKLARIN
DİN EĞİTİMİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

74370

Durmuş Ali ETBAŞ

DANIŞMAN: Doç. Dr. Mehmet Emin AY

BURSA - 1999

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ÖNSÖZ

İslam yeryüzündeki diğer varlıklara olduğu gibi “en değerli varlık” olarak kabul edilen insana da büyük bir değer vermiş ve saygı göstermiştir. İlk yaratılışından iktisadi, hukuki ve içtimai yaşamına; yiyecek ve içeceği, mesken hayatına, ana rahminden çocukluk, gençlik ve ihtiyarlık safhasına, dünya yuvasında kabre, yaşama devresinden ölüm sonrasına, ruhundan cesedine varıncaya kadar, bütün hayat ve ölüm sahnelerinde İslam, insana en büyük saygıyı göstermiştir.

İnsan kainatın özüdür. Her şey onun için yaratılmış ve bütünüyle eşyaya, hükmetme kabiliyeti kendisine verilmiştir. İnsan sadece maddesi itibariyle değil, ruhu da dahil, bütünüyle mükerrremdir.

Öyleyse, insanları yaş, ırk, cinsiyet ve özür durumuna göre ayrıma tâbi tutmak, hor ve hakir görmek, görmezlikten gelmek hatta ihmal etmek, insana ve topluma yapılabilecek en büyük kötülüklerdendir.

Dünya nüfusunun önemli bir oranını engellilerin oluşturduğu günümüzde zihinsel, fiziksel, ya da duyuşsal özürler sonucu engelli insan sayısı 500 milyona ulaşmıştır. Bu rakamın çoğunluğunun gelişmekte olan ülkelerde olduğunu düşünürsek ülkemize düşen payı tahmin edebiliriz.

Bir çocuğun ne zaman özel eğitime muhtaç hale gelebileceğini kestirmek güçtür. Ama nedenler önceden bilinir ve gerekli tedbirler alınır ve alt yapılar oluşturulursa belki bu sorunlardan daha kolay kurtulunabilir.

Özel eğitime muhtaç çocukların ana-baba ve diğer yakınlarının da çözüm bekleyen bir çok sorunları vardır. Bu sorunlara çözüm bulunmazsa topluma yansımaları kaçınılmazdır.

Araştırmanın bilgi toplama ve anket uygulama safhasında maddi ve manevi yardımını olanlara teşekkürü bir borç biliyorum. Özellikle araştırmanın her aşamasında rehberlik ve eleştirileriyle katkıda bulunan danışman hocam Doç. Dr. Mehmet Emin Ay’a en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca konuya ilgi duyan ve yardımlarını esirgemeyen sayın Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÖCAL ve Yrd. Doç. Dr. M. Akif KILAVUZ’a da gönülden teşekkür ederim.

Durmuş Ali ETBAŞ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
TABLolar LİSTESİ.....	VII
GRAFİKLER LİSTESİ.....	IX
KISALTMALAR.....	X

GİRİŞ.....	1
Problem.....	1
Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	4
Kapsam ve Sınırlılıklar.....	5
Kaynaklar.....	5
Anketin Hazırlanması ve Uygulanması.....	7

BİRİNCİ BÖLÜM**ÖZEL EĞİTİME MUHTAÇ ÇOCUKLAR VE
ÖZEL EĞİTİM İLE İLGİLİ TEORİK BİLGİLER**

A.ÖZEL EĞİTİME MUHTAÇ ÇOCUKLAR.....	9
1. Görme Özürlüleri.....	13
2. İşitme Özürlüleri.....	16
3. Konuşma Özürlüleri.....	20
4. Ortopedik Özürlüleri.....	22
5. Sürekli Hastalığı Olan Çocuklar.....	25

6. Zeka Özürlü Çocuklar	26
7. Üstün Zekalı ve Üstün Yetenekliler	29
B. TÜRKİYE’DE ÖZEL EĞİTİMİN GELİŞİMİ.....	31
C. TÜRKİYE’DE ENGELLİLERİN EĞİTİMİ İLE İLGİLİ YASALAR	39
1. Teşhis ve Yerleştirme	39
2. Aile Eğitimi	40
3. Okul Öncesi Eğitim	40
4. İlköğretim	40
5. Orta Öğretim.....	40
6. Yüksek Öğretim.....	41
7. Meslek Eğitimi	41
8. Personel Eğitimi	41
9. Finansman	42
10. Din Eğitimi ve Öğretimi	42

İKİNCİ BÖLÜM

ENGELLİLER OKULLARINDA MEVCUT DURUMU VE PROBLEMLERİ

A. ÖZÜRLÜ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ İLE İLGİLİ MEVCUT DURUMA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR.....	45
1. Ankete Katılan Kurum ve Kuruluşlar	45
2. Eğitim ve Öğretim Etkinliklerin Durumu	50
3. Araç-Gereç ve Materyallerin Nereden Sağlandığı.....	52
4. Anketimize Katılan Okulların Öğrenci Dağılımı.....	53
5. Özürlü Öğrencinin Okula Kabulü Konusunda Karar Verme Durumu	54

a. Engelliler Okuluna Başvurma Şekli.....	54
b. Okula Kayıt Esnasında İstenilen Evrak ve Belgeler	55
6. Öğrencilerin Ailelerine Yönelik Düzenli Bir Eğitim Durumu	56
7. Engelliler Okulunda Verilen Hizmete Karşı Çevrenin Tutumu	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ENGELLİLER OKULLARINDA DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ

A. BULGULAR VE YORUMLAR.....	62
1. Anket Uygulanan Öğretmenlerin Çalıştığı Kuruma Göre Dağılımı.....	62
2. Öğretmenlerin Mezun Olduğu Okula Göre Dağılımı.....	63
3. Mesleki Kıdemlerine Göre Dağılımı	63
4. Okuldaki Görevlerine Göre Dağılımı	64
5. Öğretmenlerin Haftalık Ders Saatlerine Göre Dağılımı	65
6. Öğretmenlerin Hizmet-İçi Eğitim Kurslarına Katılma Durumu	66
7. Öğretmenlerin Hizmet İçi Eğitim Kursları İle İlgili Kanaatleri.....	67
8. Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine İlgisi	68
9. Öğrencilerin DK ve AB Dersinde Başarı Durumu.....	69
10. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisinde Uygulanan Yöntemler	70
11. Uygulanmakta Olan Yöntemin Uygunluğu	71
12. DK ve AB Dersi İle İlgili Gezi ve Gözlem Yapma Durumu	71
13. Yardımcı Araç Gereç Kullanabilme Durumu	72
14. Dersi Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörler.....	73
15. Öğretmenin D.K ve A.B Dersinde Kendisini Nasıl Bulduğu	74
16. Öğretmenlerin Ders Dışında Öğrencilerle İlgilenme Durumu.....	76

17. Öğrenci Velileriyle Görüşme Durumu	77
18. DK ve AB Dersinin Değerlendirilmesinde Uygulanan Sınav Türü	78

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÖZÜRLÜ ÇOCUĞA SAHİP AİLELERDE DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ

A. AİLEDE DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİNİN ÖNEMİ	81
B. AİLELERİN ÇOCUKLARI İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER	84
1. Öğrencilerin Çevre ve Cinsiyete Göre Dağılımı	84
2. Özürlü Çocukların Yaş Dağılımı	85
3. Özürlü Çocukların Okula Gitme Oranı	86
4. Çocukların Özür Türüne Göre Dağılımı	86
5. Özürün Ortaya Çıkış Nedenine Göre Dağılımı	88
C. AİLELER İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER	89
1. Baba ve Annenin Öğrenim Durumu	89
2. Ane ve Babanın Sağ veya Ölü Olma Durumu	90
3. Anne-Babanın Mesleki Durumu	91
4. Ailenin Kaldığı Konut	93
5. Ailenin Ekonomik Durumu	93
D. AİLENİN ÖZÜRLÜ ÇOCUĞA KARŞI DAVRANIŞI	94
1. Özürlü Çocukla Aile Bireylerinden Kimin İlgilendiği	94
2. Özürlü Çocuğa Karşı Anne-Babanın Davranış Durumu	96
3. Çocuğun Özürlü Olması Konusunda Ailenin Düşüncesi	97
4. Çocuğun Özürlü Olması Konusunda Ailenin Tutumu	98

E. ÖZÜRLÜ ÇOCUĞA DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ KONUSUNDA AİLENİN İL- GİLENME DURUMU	98
1. Ailede Din Eğitimi ve Öğretimi Verilme Oranı.....	99
2. Ailede Din Eğitimi Ve Öğretimi Verenler.....	99
3. Verilen Din Eğitiminin Yeterlilik Derecesi	101
4. Din Eğitim ve Öğretimi Konusunda Kaynak Sıkıntısının Durumu	103
5. Din Eğitimi ve Öğretimi Konusunda Kullanılan Kaynakların Durumu.....	103
6. Din Eğitimi ve Öğretimi Konusunda Ailenin Düşüncesi	104

SONUÇLAR ve ÖNERİLER

A. SONUÇ.....	106
B. ÖNERİLER.....	107
BİBLİYOGRAFYA	109
EKLER.....	115

TABLOLAR LİSTESİ

<i>Tablo</i>	<i>Sayfa</i>
1. Ankete Katılan Kurum ve Kuruluşlar.....	45
2. Öğretilebilir Çocukların Haftalık Ders Çizelgesi.....	46
3. Eğitilebilir Çocuklar İlköğretim Okulu Haftalık ders Çizelgesi	47
4. İşitme Engelliler İlköğretim Okulu Haftalık Ders Çizelgesi	48
5. Görme Engelliler İlköğretim Okulu Haftalık Ders Çizelgesi	49
6. Okuldaki Dersliklerin Durumu	51
7. Ankete Katılan Okulların Öğrenci Sayısı.....	53
8. Öğrencinin Kuruma Kabulünde Karar Verme Durumu	54
9. Okuldaki Aile Toplantılarının Yapılış Sıklığı.....	57
10. Okuldaki Toplantıya Katılanların Yakınlık Derecesi.....	57
11. Okuldan Mezun Öğrencilerin Nasıl Yönlendirildiklerine Dair Dağılımı.....	59
12. Okul ve Cinsiyet Durumu.....	62
13. Öğretmenlerin Mezuniyet Durumu	63
14. Meslek Kıdem Durumu	64
15. Öğretmenlerin Okuldaki Görev Dağılımı.....	64
16. Haftalık Ders Saatleri	65
17. Öğrencilerin Derse İlgisi.....	68
18. Öğretmenini Dersi Anlatım Metodu	70
19. Derste Kullanılan Yardımcı Araç Gereçler	72
20. Dersi Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörler.....	74
21. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Değerlendirilmesi	78
22. Öğrencilerin Çevre ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	84
23. Cinsiyete Göre Yaş Dağılımı	85
24. Çocukların Özür Türüne Göre Dağılımı.....	87
25. Özürlü Çocukların Anne-Babasının Öğrenim Durumu.....	89
26. Anne-Babanın Sağ veya Ölü Oluşu.....	90
27. Ailenin Meslek Durumunun Başarıdaki Faktörü	92

28. Özürlü Çocuğun Anne-Babasının Mesleği	92
29. Ailenin Aylık Gelir Dağılımı	93
30. Özürlü Çocukla İlgilenme Durumu	95
31. Ailenin Çocuğa Karşı Davranışı	96
32. Çocuğun Özürlü Olması Konusunda Ailenin Düşüncesi	97
33. Ailenin Çocuğun Özürlü Olması Karşısında Tutumu	98
34. Ailede Din Eğitimi ve Öğretimi Verenler	101
35. Ailenin Din Eğitimi ve Öğretimi Konusunda Düşüncesi	105

GRAFİKLER LİSTESİ

<i>Grafik</i>	<i>Sayfa</i>
A. Sınıf Esasına Göre Program Uygulama Durumu	50
B. Sınıflarda Öğrenci Sayısının Durumu	51
C. Uygulanmakta Olan Programı Yeterli Bulma Oranı	52
D. Araç-Gereç ve Materyalin Temin Edilme Durumu.....	52
E. Ailelere Yönelik Düzenli Bir Eğitim Durumu	56
F. Okullarda Verilen Hizmete Karşı Çevrenin Bakışı.....	58
G. Öğretmenlerin Hizmet-İçi Eğitim Kurslarına Katılma Oranı	67
H. Hizmet-İçi Eğitim Kurslarıyla İlgili Kanaatleri	67
I. Öğrencilerin DK. Ve AB Dersinde Başarı Durumu	69
J. Derste Uygulanan Yöntemin Uygunluk Durum.....	71
K. Dersle İlgili Gezi-Gözlem Yapma Oranı	71
L. Öğretmenin Başarı Oranı	74
M. Öğrencilerle İlgilenme Oranı.....	76
N. Öğrenci Velileriyle İlgilenme Oranı.....	77
O. Diğer Öğretmenlerle İşbirliği Yapma Durumu	78
P. Özürlü Öğrencilerin Okula Gitme Oranı.....	86
R. Özürlü Nedenine Göre Dağılımı.....	88
S. Özürlü Çocuğa Sahip Olan Ailelerin Kaldığı Konut	93
T. Ailede Din Eğitimi ve Öğretimi Verilme Oranı	99
U. Verilen Din Eğitimi Ve Öğretiminin Yeterlilik Derecesi.....	102
V. Din Eğitimi ve Öğretiminde Kaynak Sıkıntısı Durumu	103
Y. Din Eğitimi ve Öğretiminde Kullanılan Kaynakların Dağılımı.....	104

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
a.g.t	: ardı geçen tabliğ
a.s.	: aleyhisselam
b	: bin
a.g.t.d	: adı geçen tebliğler dergisi
bkz	: bakınız
bs.	: basın
c	: cilt
çev	: çeviren
Hz	: hazreti
s	: sayfa
s.a.v	: sallallahü aleyhi vessellem
sy.	: sayı
ts.	: tarihsiz
yay	: yayını / yayınları

BİBLİOGRAFYA İLE İLGİLİ KISALTMALAR

Ank.	: Ankara
A.Ü.Y.	: Anadolu Üniversitesi Yayınları
A.Ü.E.F	: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi
A.Ü.E.F.D.	: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi
A.Ü.E.F.Y.	: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları
A.Ü.İ.F.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
D.İ.B.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
D.E.Ü.İ.F.	: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
İ.Ü.E.F.	: İstanbul Üniversitesi Eğitim Fakültesi
İst.	: İstanbul
D.E.D.	: Din Eğitimi Dergisi
M.E.B.	: Milli Eğitim Bakanlığı
M.Ü.İ.F.	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
T.1 D.E.S.	: Türkiye Birinci Din Eğitimi Semineri
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı

GİRİŞ

Problem

Sosyal kurumlar arasında toplumu ve onun değerlerini meydana getiren, koruyan ve yükselten en önemli kültürel unsurların din dil ve sanat olduğu sosyolojik bir gerçektir. Bu sebeple Müslüman toplumlarda din eğitimi ve öğretimi önemli bir yere sahip olmuştur.

Nitekim Mekke’de iken Erkam b. Ebi’l- Erkam’ın evinde başlayan bu eğitim- öğretim faaliyeti Medine’de daha organizeli bir şekilde “Suffe” adıyla cami- mektep bütünleşmesi olarak karşımıza çıkmaktadır¹.

Abbasiler devrinde ise camiler dışında ilk defa eğitim müesseseleri Halife Me’mun (832) zamanında Bağdat’ta açılmıştır². Medreselerin o dönemlerde ağırlık verdiği nokta daha çok dini ilimler idi. Osmanlılarda ise müspet ilimlere medresenin bünyesinde tıp, riyaziye ve Daru’l- Hadis isimli ihtisas medreseleri açılarak yer verilmiştir³.

Medreseler zamanla, nüfus artışı, askeri sistemdeki değişiklik, devlet müesseselerindeki bozukluk, mali durum ve ulemâzâdegân sınıfının doğuşu gibi sebeplerden dolayı bozulmaya başlamıştır⁴. Medreseleri yeni ihtiyaçlara göre yenilemek mümkün olmayınca alternatif okullar açılmıştır. Bunlar da medreselerin toplumdaki yerlerini bütün bütün kaybettirecekleri bir konuma getirmiştir⁵.

Osmanlı devletinin son yıllarında din eğitimi haftada 1-3 saat arası değişen din ve ahlâk dersleri ile giderilmeye çalışılmıştır⁶. Yani din eğitimi genel eğitim-öğretim için-

¹ Atay, Hüseyin; Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi. Dergah Yay., İst., 1983, S.9; Ayrıca Bkz. Yardım, Ali Hadis II, İzmir, 1992, .s.6

² Baltacı, Cahit; Maarif Sistemimiz, İst., 1980, s.10

³ Uzunçarşılı, İ. Hakkı; Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı, Ankara, 1988, s.33

⁴ Hızlı, Mefail, “ Osmanlı Medreselerinde Bozulma “ (Yayınlanmamış Çalışma), Bursa, 1998

⁵ Bilgin, Beyza; Türkiye’de Din eğitim ve Liselerde Din Dersleri, Ankara, 1980, s.33

⁶ Kodaman, Bayram; Abdulhamit Devri Eğitim Sistemi, İst, 1980, s.132-141

de bir branş olarak ele alınmıştır. Böylelikle bugünkü anlamda din dersi ve bu dersi okutacak öğretmen meselesi de ortaya çıkmış oldu⁷.

Tevhid-i Tedrisat Kanununun kabulünden sonra okulların yeniden şekillendirilmesi esnasında; 1924'te lise, 1927'de Ortaokul, 1929 ile 1931 yılları arasında ise kademe olarak ilkokullar ile öğretmen okulları programlarından, Din bilgisi dersleri çıkarılmıştır. ⁸ Fakat daha sonra CHP, çok partili döneme geçiş esnasında halktan oy talebinde bulunmak için 1947 kongresinde aldığı karar istikametinde 1948-1949 öğretim yılından itibaren din dersleri yeniden programda yer verilmiştir⁹.

1982 Anayasasının 24. Maddesi gereği ilkokulların 4. sınıfından itibaren ortaokul son sınıfa kadar haftada ikişer saat, lisede ise 1. 2. ve 3. sınıflarda birer saat Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi konulmuştur. 1991- 1992 öğretim yılından itibaren liselerdeki Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi haftada iki saat mecburi olarak okutulması kabul edilmiştir¹⁰.

Geçen zaman içinde din öğretiminin uğradığı değişiklikleri şu şekilde özetleyebiliriz:

- a. Okullarda mecburi dersler arasında din dersi
- b. Din dersinin okullardan uzaklaştırılması
- c. Okullarda isteğe bağlı din dersi
- d. Okullarda mecburi dersler arasında din dersi¹¹.

Uzun bir süreçten sonra şu an okullarımızın tamamında mecburi olarak Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi okutulmaktadır. Ancak dersin amaca ulaşabilmesi ve öğ-

⁷ Aydın, M. Şevki; Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları, Kayseri, 1996, s.17

⁸ Öcal, Mustafa; İmam Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları, İstanbul, 1994, s.25-34

⁹ Bolay, S. Hayri- M. Türköne; Din Eğitimi Raporu, Ankara, 1995, s.118

¹⁰ Öcal, a.g.e.s 149

¹¹ Bilgin, Beyza; "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Özel Öğretim Yöntemleri Üzerine (tebliğ) Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri, (8-10 Nisan 1988) Ankara

rencinin üzerinde dersin etkili olabilmesi için bireysel farklılıkları dikkate alma ve bazı özürli bireyler için eğitimleriyle ilgili özel yöntemler geliştirmek gerekmektedir.

Doğum öncesi veya doğum esnasında ve daha sonra meydana gelen bir sebepten dolayı yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak oynanması gereken rollerin, yetersizlikten dolayı yerine getirilmemesi şeklinde yaşanan özür engel hali,¹² bireyin yaşamında istenmeyen, beklenmedik bir durumdur.

Bazı sebeplerle özürli olan bireyin olumlu benlik kavramı geliştirme ve kendini kabul düzeyinin yüksek olması, öncelikli olarak bireyin özür durumuyla ilgili sağlıklı tutum ve davranışlar gerçekleştirebilmesiyle mümkün olabilecektir¹³. Ancak sağlıklı tutum ve davranışların oluşmasında dinin önemli bir yeri vardır. Çünkü birey, Allah'a iman duygusuyla birtakım değerlere bağlanmakta ve aynı değerlere inanan diğer insanlarla birlikte olma duygusuyla, içinde bulunduğu toplumda kendisinin bir yerinin ve anlamının olduğunu kavramakta, sorunları aşabilecek bir gücü kendisinde hissederek güven duygusunu kazanabilmektedir¹⁴.

Dinin bireye bu katkıları sağlayabilmesi din eğitiminin sağlıklı bir şekilde yerine getirilmesiyle mümkündür. Özürli bireylere din eğitimi ve öğretimi yapılırken bireysel farklılıklar göz önünde bulundurularak nasıl bir din eğitimi verilmeli ve öncelikli olarak hangi konulara yer verilmelidir? Şeklinde bazı sorular karşımıza çıkmaktadır.

Özürli bireyin sorunlarını aşmada dinin katkısının olabilmesi için şu anki durumlarının, yani özürli bireyin psiko- sosyal unsurları ile ailesi, okulu, öğretmenleriyle olan diyalogu ve çevresi hakkında sağlam bilgilerimiz olması gerekmektedir.

¹² Özsoy ve Ark.; Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar. Özel Eğitime Giriş, Karatepe Yay., Ank., 1996, s.5

¹³ Erkan, Gönül; Ortopedik Özürli Çocukların Kendini Kabul Düzeyi Üzerine Bir Araştırma, İstanbul, 1996, s.18-19

¹⁴ Kula, Naci; "Bedensel Özürli Gençlerin Din Eğitiminde Dikkat Edilmesi Gereken Psiko-Sosyal Unsurlar" (Tebliğ) , Bursa, 1998, s. 2

Özürllüer için kullanılan ve kullanılacak olan kelimelerin titiz bir şekilde seçilme-lidir. Çünkü dilimizde onlar için (sağır, kör, topal, aptal, çolak, deli) gibi kelimeler kul- lanılmaktadır. Oysa bunların yerine “Özürllü” “Fiziksel engelli” kelimeleri kullanılabilir.

Özürllülük konusuyla ilgili psikolojik, sosyolojik ve eğitimleriyle ilgili çalışmalar dünyada çok az, Türkiye’de ise hemen hemen yok denecek düzeydedir. İlähiyat saha- sında ise Çorum İlähiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Naci Kula’nın yaptığı bir çalışma¹⁵ ile Ankara ilâhiyat Fakültesinde bir adet lisans tezinden¹⁶ başka çalışma bulunmamak- tadır. Bu nedenle özürllülerin din eğitimi ile ilgili yapılan her türlü çalışma bu sahadaki boşluğu doldurmaya matuf olumlu bir adım olacaktır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Manevi ihtiyaçların temelini teşkil eden unsur dindir. Din, ferdi tutumlardan, örf ve adetler ve sanata kadar her cemiyette en tesirli unsurdur¹⁷. Toplumun her kesiminde dininin etkisini olumlu ve olumsuz yönden görmek mümkündür. Ferdi farklılıklar göz önünde bulundurularak hazırlanan ders kitapları ve özel eğitim konusunda çok iyi yetiş- tirilmiş din eğitimcisi, çocuklarda var olan fitri din duygusunun¹⁸ olumlu yönde geliş- mesini sağlayacak ve özürllü bireylerin topluma kazandırılmaları sağlanacaktır.

Araştırmamızın amacı Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinin özürllüler okulunda istenilen amaca ulaşmayı sağlayacak nitelikte olup olmadığı (Din ve İslam didine iliş- kin temel kavramları bilmek / İslam dininin inanç ve ibadetlerini bilmek / Namazda okunan sure ve ibadetleri bilmek / Kendi iç dünyasında içinde yaşadığı aile ve toplum- da, inanç ve ibadet yönünden dengeli ve uyumlu bir kişilik kazanmak)¹⁹ ders programı- nın muhtevası, derse giren öğretmenlerin uyguladığı yöntem, kullandığı araç gereçler, öğrencileri ile olan ilişkileri hakkında bilgi sahibi olmaktır. Bunun yanında söz konusu

¹⁵ Kula, Naci; (Henüz Yayınlanmamış Çalışma), Çorum, 1999

¹⁶ Özer, Ömer; Ortopedik Özürllülerde Allah Kavramı Üzerine Bir Araştırma (Lisans Tezi) Ankara, 1995

¹⁷ Küçük, Abdurrahman; “İlkokullarda Din Eğitimi ve Öğretimi “ T.1.D.E.S (23- 25 Nisan 1981) s.125

¹⁸ Geniş bilgi için bkz.Ay. M. Emin, Çocuklarımıza Allah’ı Nasıl Anlatalım, Timaş Yay., İst., 1985, s.55-63

¹⁹ 13.4.1992 Tarih ve 2356 sayılı Tebliğler Dergisi, s.547

okulların şu anki durumlarının tespit edilerek, okul, aile öğrenci ve öğretmen arasındaki ilişkilerini eğitim açısından incelemektir.

Ayrıca bu çalışma, din ve ahlâk öğretiminin iyileştirilmesi yolundaki gayretimiz öğretmen, aile ve idarecilerin görüş ve tecrübelerini de yansıtacağından, özürülüler için geliştirilecek plân ve programların hedefe ulaşmasına da katkıda bulunabilir.

Bu konunun incelenmesinden elde edilen sonuçların teorik yönden olduğu kadar öğrenci, öğretmen, idareci ve ailelere pratik faydası da olabilir.

Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu araştırma İzmir, Ankara, Bursa illeri ile Turgutlu ve İnegöl ilçelerinde yapılmış bir anket çalışması ile sınırlıdır. Söz konusu yerleşim birimlerinde eğitim- öğretim yapan toplam 13 özürülü okuluna ve bu okullarda Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersine girmekte olan 20 öğretmene anket uygulanmıştır. Bunun yanında Turgutlu ve İnegöl ilçesinde toplam 100 aileye de farklı sorulardan oluşan bir anket uygulanmıştır

Bilindiği gibi, ülkemizin nüfusu sürekli olarak artmakta ve buna bağlı olarak bazı bölgelerimiz göç vermektedir. Özellikle insanlar, Karadeniz ve Güneydoğu illerimizden ekonomik ve sosyal nedenlerden dolayı bazı batı illerimize göç etmişlerdir. Turgutlu ile İnegöl, sanayii ve yerleşim özelliklerinden dolayı Türkiye'nin güney ve kuzey şeridini bir araya toplamıştır. Ailelere uyguladığımız anketi bu iki ilçe ile sınırlı tutmamızın nedeni bu ilçelerin kozmopolit yapısının Türkiye genelini yansıtabileceği düşüncesidir. Ayrıca küçük yerleşim birimlerinde özürülü çocuğu bulmak, ailelere ulaşmak onlarla diyalog kurmak daha kolay olmaktadır.

Kaynaklar

Din Eğitimi bilim dalı, memleketimizde çok yeni olduğundan, henüz bu alanda yapılan araştırmalar yok denecek kadar azdır. Ancak yıldan yıla hızlı bir şekilde bu sahada yapılan araştırmalar çoğalmaktadır. Bu çalışma da konusu ve hedef kitlesi bakımından bu alanda ilklerden sayılabilir. Bu sebeple birinci derecede kaynağı özürülülerin aileleri, öğretmenleri ve okul idarecilerine uyguladığımız anket sonuçlarıdır.

Araştırmanın teorik kısmının hazırlanmasında Din Eğitimi konu edinen eserler başta olmak üzere, Eğitim Tarihi, Eğitim Psikolojisi, Eğitim Felsefesi, Eğitim Sosyolojisi, Din Psikolojisi ve Din Sosyolojisi araştırmalarının bulgularından yararlanılmıştır.

Özellikle bu kaynaklardan en fazla istifade edilenlerden birisi Beyza Bilgin tarafından hazırlanan ve bu sahanın ilk ve öncü çalışması olan “ Türkiye’de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri”²⁰ adlı çalışması olmuştur. Ayrıca Mustafa Öcal’ın hazırladığı “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersleri Hakkında Bazı Tespitler ve Teklifler”²¹ konulu makalesi ile M. Emin Ay’ın “Din Eğitiminde Mükafat ve Ceza”²² isimli eserinden yararlanılmıştır.

Din eğitimiyle ilgili olarak, M. Şevki Aydın’ın “Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagogik Formasyonları”²³ adlı eseri, M. Faruk Bayraktar’ın “Eğitim Kurumu Olarak Kur’an Kursları Üzerine Bir Araştırma”²⁴ adlı eseri ve Muallâ Selçuk’un “Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler”²⁵ adlı eseri anket hazırlanmasında teknik açıdan çalışmamıza fikir vermiştir.

Öte yandan araştırma konumuz olan özürülüler ile ilgili kaynak taraması yapılmıştır. Bu amaçla yayınlanmış tez, kitap ve makalelere ulaşılmaya çalışılmıştır. Uludağ Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Bursa Milli Kütüphane, Bursa ve İzmir İlâhiyat Fakültesi Kütüphaneleri ile Devlet İstatistik Enstitüsü yayınları taranmış ve ulaşılan yayınlardan yararlanılmıştır.

Özürülüler ile ilgili teorik kısmın hazırlanmasında Yahya Özsoy ve arkadaşları tarafından hazırlanan “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar, Özel Eğitime Giriş”²⁶ adlı eser, H.

²⁰ Bilgin, Beyza; “Türkiye’de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri, Ankara, 1980

²¹ Öcal, Mustafa; “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersleri Hakkında Bazı Tespitler ve Teklifler” MEG ve SB Din öğretimi Dergisi sy. 6, s.96-107

²² Ay, M. Emin; Din Eğitiminde Mükafat ve Ceza İzmir. 1994

²³ Aydın, M. Şevki; Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagogik Formasyonları, Kayseri 1996

²⁴ Bayraktar, M. Faruk; Eğitim Kurumu Olarak Kur’an Kursları Üzerine Bir Araştırma, İst.1992

²⁵ Selçuk, Muallâ; Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler, Ankara 1991

²⁶ Özsoy ve ark, Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar “Özel Eğitime Giriş” Ankara, 1996

Mehmet Okuturlar'ın "Özel Eğitim"²⁷ adlı eseri, Mithat Enç ve arkadaşlarının hazırladığı "Özel Eğitime Giriş"²⁸ adlı eseri, Hasan Karatepe'nin çevirisi olan Susan Hammerman'ın "Özürlü Çocuklar"²⁹ eseri ile Mehmet Özyürek'in "Engelli Kişilere Yönelik Değiştirilen Tutumların Sürekliliği"³⁰ isimli eserinden faydalanılmıştır.

Anketin Hazırlanması ve Uygulanması

Anketin hazırlanması safhasında konu ile ilgili kaynaklar taranmış ve bu incelemede elde edilen bilgilere göre anket soruları hazırlanmıştır.

Hazırlanan anket sorularının muhteva ve teknik yönden incelenmesi tez danışmanı tarafından yapılmış ve anketteki sorulara son şekli verilmiştir.

Bastırılan anket metni İzmir, Bursa, Manisa ve Ankara'da toplam 13 okulda, ayrıca Turgutlu ve İnegöl ilçelerinde mahalleler dolaşarak özürlü çocuğu bulunan yüz aileye anket uygulanmıştır.

Anketlerdeki sorulara verilen cevaplar, tek tek ve dikkatlice okunmuş Dbase III Plus Programı uygulanarak bilgisayara yüklenmiştir. Bilgisayardan alınan sayıların yüzdeleri hesaplanarak grafikler ve tablolar oluşturulmuştur. Grafik ve tabloların çiziminde MacDraw ve Excel Programları kullanılmıştır.

---

²⁷ Okuturlar, H. Mehmet; Özel Eğitim, İstanbul, 1968

²⁸ Enç, Çağlar, Özsoy; Özel Eğitime Giriş, Ankara, 1979

²⁹ Karatepe, Hasan; (Çeviri) Özürlü Çocuklar, Ankara, 1983

³⁰ Özyürek, Mehmet; "Engelli Kişilere Yönelik Değiştirilen Tutumların Sürekliliği" A.Ü.Y, E.Şehir, 1998

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖZEL EĞİTİME MUHTAÇ ÇOCUKLAR VE ÖZEL EĞİTİM İLE İLGİLİ TEORİK BİLGİLER

A. ÖZEL EĞİTİME MUHTAÇ ÇOCUKLAR

Özür denildiğinde genelde, kişinin yeteneklerini sınırlayan, davranışlarını engelleyen, zihinsel, fiziksel ve psiko- sosyal yetersizlikler akla gelmektedir. Bu, eksiklik ve kusur yaratan durumların önlenmesi, azaltılması ya da ortadan kaldırılmasıyla ilgili eğitsel değişkenlerin düzenlenmesi uğraşına “Özel Eğitim” denmektedir³¹.

Özel eğitim gerektiren çocuklar çok değişik özür gruplarından oluşurlar. Bu çocuklar, genel eğitim veya normal eğitim hizmetleri yoluyla kapasitesi ölçüsünde gelişim gösteremeyen, özel eğitim hizmetlerine ve destek servislerine gereği olan çocuklardır³².

Görüldüğü gibi “normallerden farklı özellik ya da yetenekleri nedeniyle normal eğitim olanaklarından kapasiteleri ölçüsünde yararlanamayan çocuklara ”³³ özel eğitim verilmektedir.

Özel eğitime muhtaç çocuklar, çoğu kere bu çocukların ortak bazı özelliklerine, bazen eğitim gereksinmelerine göre sınıflandırılmaktadır. Ancak uygulamada herkes tarafından kabul edilebilecek bir sınıflama bulunmamaktadır³⁴. Fakat yine de kolaylık ve tanıma açısından özel eğitim gerektiren çocukları şu şekilde sınıflandırabiliriz³⁵:

I. Bedensel Özellikleri Yönünden

A. Görme Özürlü Olanlar

1. Körler
2. Az Görenler

B. İşitme Özürlü Olanlar

1. Sağırılar
2. Az Sağırılar

C. Dil ve Konuşma Özürlü Olanlar

D. Ortopedik Özürlü Olanlar

³¹ Özsoy ve Ark.;Özel Eğitime Giriş s.7

³² Enç, Çağlar Özsoy, Özel Eğitime Giriş. S.10

³³ Erkan, Gönül; Ortopedik Özürlü Çocukların Kendini Kabul Düzeyi Üzerine Bir Araştırma, İst, 1990 s.2

³⁴ Özsoy ve Ark.; a.g.e. s.7

³⁵ Bıyıklı, Latife, “Özel Eğitime Gereksinim Duyan Çocuklar” Milli Eğitim Dergisi, 1997 s.136 s.30

- E. Sürekli Hastalığı Olanlar
- II. Zihin Özellikleri Yönünden
  - A. Geri Olanlar
    - 1.Eğitilebilir Zihinsel Özürlüler
    - 2. Öğretilebilir Zihinsel Özürlüler
  - B. Üstün Olanlar
    - 1.Üstün Zekalılar
    - 2. Üstün Özel Yetenekliler
  - C. Özel Öğrenme Güçlüğü Olanlar
- III. Uyum Özellikleri Yönünden
  - A. Duygusal Güçlüğü Olanlar
  - B. Sosyal Uyumsuzluğu Olanlar
    - 1. Suçlu Çocuklar
    - 2. Korunmaya Muhtaç Çocuklar
    - 3. Otistik Çocuklar
    - 4. İstismar Edilen Çocuklar
- IV. Birden Fazla Özürlü Olanlar

Yapılan sınıflamada görüldüğü gibi özürlü insanlar kendi aralarında özür türü dolayısıyla büyük farklılıklar gösterdikleri gibi aynı kategorinin içinde de birtakım farklılıklar göstermektedir. Güneş ışığını bile fark etmeyen bir âma ile, görme gücünün onda birine sahip olan bir insan arasında yalnız fizyolojik değil, psikolojik ve toplumsal uzantılar açısından da büyük farklar olacağı aşikardır. Bu bile onların çok farklı sorunlarının olacağına kanıtı olmaktadır³⁶.

Özel eğitime muhtaç çocukların, belirleme yöntemleri ve tanımların farklılığı gibi nedenlerden ötürü gerçek sayıları bilinmemektedir. Ancak Milli Eğitim Bakanlığının kabul ettiği bir oran vardır. Yani genel nüfus sayımına göre %14 oranı hesaplanarak özel eğitime muhtaç çocukların sayısı tahmini olarak tespit edilmektedir³⁷.

³⁶ Meriç, Ümit, "Sosyolojik Açıdan Özürlüler" Marmara Üni. Eğitim Bilimleri Dergisi, 1996, sayı 8

³⁷ Özsoy ve ark, age s.9

Özel eğitime muhtaç olan bu tür ayrıcalıklı çocukların genel çocuk nüfusuna olan oranı kuşkusuz ülkeden ülkeye bazı farklılıklar gösterecektir. Önleme olanaklarının yeterince gelişmiş olduğu ülkelerde ilk bakışta bu oranın düşük olması gerekeceği ileri sürülebilir. Çünkü bu özür ve sakatlık oluşturan nedenlerin bir çoğunu gerekli tedbirlerle ya tüm olarak etkisiz duruma sokmak ya da etkilerini sınırlandırmak mümkündür³⁸.

Ancak özürsüzler ile ilgili istatistik bilginin derlenmeye başlanması dünya ve Türkiye’de daha yenidir. İnsanların genellikle özürlerini ve özürsüzlerini saklama eğiliminde olmaları, konu ile ilgili ham bilgilere dahi ulaşmamızı engellemektedir³⁹.

Genel nüfus sayımları yoluyla her on yılda bir yapılan sınırlı sakat sayımı ise güvenilirlikten uzaktır. Çünkü ya ilgilinin bildirmesine, ya da sayımcının gözlemine dayanmaktadır. Her iki halde de güvenilir bir ölçü söz konusu değildir⁴⁰.

Kısaca ülkemizdeki çeşitli sakatlıkların “derecelerini, sayılarını, nedenlerini, cinsiyet ve yaşa göre dağılımlarını, bölgedeki oranını” gereğince bilinmemektedir. Bunların elde edilmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır. Sayı bilinmeden ancak hayali planlama yapılabilir⁴¹.

1927’de yapılan ilk sayımdan sonra her on yılda bir ülke nüfusu içindeki bazı tür sakatların sayımına yer verilmiştir. “1927’de yapılan ilk sayım sonuçlarına göre körlerin sayısı 26 bin civarındadır. Bu sayıların gerçeği yansıtmaktan uzak olduğunu gösteren bazı belirtiler vardır. İlk sayımın yapıldığı 1927 yılına ait sayılarla onu izleyen 1940 sonuçları arasında bir çelişki vardır. İkinci sayımda genel nüfus arttığı halde kör sayısı ilk sayıma göre düşmüş bulunmaktadır. Bunun nedeni sayımda körlüğün tespiti ya sayılanın veya ilgilinin beyanı ya da sayımcının durumu izlemesi üzerine yapılmıştır⁴².

³⁸ Enç, Çağlar, Özsoy, Özel Eğitime Giriş, A.Ü.E.F.Y. Ankara, 1979, s.1

³⁹ Meriç, Ümit, Türkiye Kanatlarının Altında, İz Yay., İst., 1997, s.214

⁴⁰ Enç, Çağlar, Özsoy; a.g.e. s.8

⁴¹ Enç, Çağlar, Özsoy; a.g.e. s.40

⁴² Enç ve Ark.; a.g.e. s.38

Özel eğitim konusu olan öğrencilerden bazıları, okula gittikten sonra gerekli bakım ve tedavi ile normal okullara gidebilecek duruma gelmektedir.⁴³ Ama ne yazık ki, Özel eğitime muhtaç çocukların eğitimi engelleme ve görmezlikten kaynaklanan nedenlerden dolayı sürekli ihmal edilmiştir. “Hiç bir özrü olmayan çocuklara gerekli eğitim kolaylıkları sağladık ta sıra sakatlara mı geldi?”⁴⁴ gibi yanlış bir mantıkla özel eğitime sürekli darbe vurulmuştur.

Oysa engelli çocuklar eğitilmediği takdirde böyle bir kişinin ömür boyu, ya ailesinin kazanan bireylerine ya da devlet sosyal hizmetlerince bakılıp beslenmesi gerekecektir. Bu nedenle ayrıcalıklı kişi, üretici, kendine yeter bir yurttaş durumuna getirmek için yapılacak yatırım daima ömür boyu ona bakıp beslemekten ucuza mal olur⁴⁵.

Konumuza ekonomik değil özürünün psikoloji ve ruhi dengesi yönünden bakarsak, okulda verilecek eğitimin özellikle de din eğitiminin kendisini ve çevresini kabullemesini kolaylaştıracak ve problemler karşısında dayanıklı, sabırlı ve olaylara karşı mantıklı bakmasına yardımcı olacaktır.

Özel eğitime gereksinim duyan çocukların kendisine özgü performanslarını ancak en az kısıtlayıcı çevre içerisinde geliştirebilecekleri görüşü her geçen gün daha fazla önem kazanmaktadır. Yani kaynaştırma model önerilmektedir⁴⁶.

“Entegrasyon” kavramı ile eşanlamlı olmak üzere, kaynaştırma, engelleri olan çocuklara engelsiz normal çocuklar ile bir arada normal okullar ve sınıflar içinde eğitim verilmesidir. Amacı ise engelli çocuğu toplum içine hazırlamak, normal çocuklar ile etkileşimini, bu yolla engelli çocuğun toplumun genel değerlerini, gözlemesini, öğrenmesini ve uygun davranış biçimleri geliştirmesini sağlamaktır⁴⁷.

⁴³ Enç, Çağlar, Özsoy, a.g.e., s. 11

⁴⁴ Enç, Çağlar, Özsoy, a.g.e., s. 9

⁴⁵ Enç, Çağlar, Özsoy, a.g.e., s. 10

⁴⁶ Baydık, Berrin; Özel Eğitimde Kaynaştırma Ve Okul Öncesi Kurumların Kaynaştırmadaki Önemi” Milli Eğitim Dergisi 1997. S. 136 s.27

⁴⁷ Tüfekçioğlu, Umran; “İşitme Engelli Çocukların Okul Öncesi Dönemde Kaynaştırma Ortamında Eğitimleri” Milli Eğitim Dergisi 1997. S.136 s.58

Buraya kadar özel eğitime muhtaç çocuklar kimdir? Sayıları ne kadardır? Bu çocuklara nerede ve nasıl bir eğitim verilmelidir? Sorularına cevap aradıktan sonra şimdi yukarıda sınıflamasını yaptığımız özürlüler grubunu sırasıyla göreceğiz.

1. Görme Özürlüler

Körlüğün değişik tanımları vardır. Ancak yaygın olarak iki şekilde tanımlanmaktadır. Bunlar, körlüğün yasal ve eğitsel tanımlarıdır. Yasal tanım, tıp ve diğer ilgililer tarafından kullanılırken, eğitsel tanım ise, eğitimciler tarafından kullanılan tanımdır⁴⁸.

Eğitim açısından kör kişi, görme yetersizliğinden çok ağır derecede etkilenen, mutlaka kabartma alfabeye (braille) ya da konuşan kitapların kullanılmasına gereksinim duyan kişidir⁴⁹.

Bir diğer tanım ise: “Kör, bütün düzelmelere rağmen iki gözle görmesi 1/10’dan daha aşağı olan, eğitim, öğretim çalışmalarında görme gücünden yararlanması mümkün olmayandır⁵⁰.”

Şu an dünyada 40 milyon görme özürlü olduğu tahmin edilmektedir. Bu miktarın %80’i kötü beslenmenin ve bulaşıcı hastalıkların hüküm sürdüğü gelişmekte olan ülkelerde yaşamaktadır⁵¹.

Körlüğün temel nedenleri ateşli hastalıklar, kazalar, zehirlenmeler, tümörler ve genel hastalıklardır. Görme yetersizliklerinin büyük bir çoğunluğu doğum öncesi nedenlerden dolayıdır. Anne adayının gebeliğinin ilk aylarında Rubella’dan (Alman kıyamığı) etkilenmesi, kötü beslenme ve bulaşıcı hastalıklara yakalanmasıdır⁵².

Görme özürlüler üzerinde yapılan bir araştırmada ırk ve cinsiyetin görme özürlülerin sayısını üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Amerika’da beyazlara oranla siyah

⁴⁸ Özsoy ve Ark.; Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar, Özel Eğitime Giriş, Karatepe Yay. Ank., 1996 s.25

⁴⁹ Özsoy ve Ark.; a.g.e. s.26

⁵⁰ M.E. ve GS.B Özel Eğitimle ilgili Kanun ve Yönetmenlikler, Ankara, M.E.Basımevi, 1986

⁵¹ Hammerman, Susan; Özürlü Çocuklar, (Çev. Hasan Karatepe) Ank., 1983, s.75

⁵² Özsoy ve Ark, a.g.e. s. 28

ıktan olanlar, kızlara oranla erkekler arasında görme özürlülerin daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır⁵³.

Görme yetersizliğinden etkilenmiş olma birtakım sınırlılıklara yol açabilmektedir. Görme yetersizliğinden etkilenen kişinin, sosyal, kişilik gelişimi ve eğitiminden yararlanma özellikleri olumsuz bir şekilde etkilenmektedir. Fakat dili kullanma ve anlama yeteneğini değiştirmemektedir, çünkü dil öğrenimi görsel olmaktan çok işitseldir. Hatta görme yetersizliği olanların aşırı sözcük kullandıkları belirlenmektedir. Yani körlüğün düşük zekaya yol açmadığı bilakis söze dayalı zihinsel özelliklerinin hiç te olumsuz olmadığı tespit edilmiştir⁵⁴.

Aşırı sözcük kullanmanın körler için bir problem olmadığı ve aşırı sözcük kullanmanın bilinçsel gelişime ket vurmadağı ifade edilmektedir. Aksine görme yetersizliği olan çocuk kendi içinde bulunduğu çevrede kullanılan dili en üst düzeyde kullanabilmektedir⁵⁵. Dil gelişimi yalnız işitme duyusuyla değil dokunma duyusuyla yer ve şekilleri algılayarak gelişmektedir⁵⁶. Ancak hareket özgürlüğü kısıtlı olduğundan alan ve mekan kavramları, renkler ve soyut düşünmeyi gerektiren becerilerde daha başarısız oldukları görülmüştür⁵⁷.

Görme gücünden yoksunluğun, aşağılık duygusu, güvensizlik, kaygı, gerginlik, korku, gözetlenme duygusu gibi kendine özgü bazı kişilik ve uyum sorunları yarattığı ileri sürülmektedir. Bu yüzden genellikle görme engellilerin “katı” bir kişilikleri bulunduğu belirtilmiştir. Konuşurken “donuk, ifadesiz bir yüz, tik biçiminde anlamsız gülümseme” gibi durumlara sık rastlanmaktadır⁵⁸.

Görme gücünü yitirmenin geri kalan duyuların güçlenmesini sağladığı farz edilerek, eğitimin amaçlarından birisi de engellilerin bu duygularını güçlendirip geliştirmek

⁵³ Okuturlar, H. Mehmet; Özel Eğitim, s.198

⁵⁴ Özsoy ve Ark.; age s.29-31

⁵⁵ Özyürek, Mehmet; “Görme Özürlülerin Ruh Bilimsel Değerlendirilmesi” AÜE.F Dergisi sy.7, 1985

⁵⁶ Okuturlar, a.g.e. s.29-31

⁵⁷ Özsoy ve Ark.; age s.91-92

⁵⁸ Enç, Ark.; a.g.e. s.58-61

olmalıdır diye düşünölmüştür. Bunun sonucu olarak işitme duyusunu geliştirmek için müziğe programda geniş yer verilmiştir⁵⁹.

Oysa körlerin sağlam kalan duyuları, görenlerinkine göre duyarlılık açısından herhangi bir üstünlük göstermemektedir. Söz konusu olabilecek tek üstünlükleri bu duyular yoluyla aldıkları uyarıları yorumlamakta edindikleri tecrübelerdir. Dolayısıyla geriye kalan sağlam duyu organlarını güçlendirmek söz konusu olmaz. Ancak geriye kalan duyular yoluyla edinilecek duyuları iyi kullanmak yönünden eğitilmelidir⁶⁰.

Görme engellilerin, biyolojik, pisko-sosyal gereksinimleri görenlerden farklı değildir. Bu nedenle eğitim ortamlarının kör çocukların özelliklerine uygun hazırlanması gerekmektedir.⁶¹ Çünkü körlerin çevresi ile olan tecrübeleri ne kadar çeşitli ve zengin olursa buradan sağladığı algılar arasına çağrimsal bağlar kurabilmek olanağı da o oranda artar⁶².

Görme duyarlılığı ve görüş açısı, “tedavi ile düzeltilen”, “az gören” ve “hiç görmeyen” şeklinde üç grupta toplanmaktadır. Genellikle görme gücünü beş yaşından önce yitirenlere “ana doğma kör” denmektedir. Çünkü bu yaşa kadar edinilmiş olan görsel yaşamlar, görme gücü yitirildikten sonra hızla silinip zayıflamaktadır. Görme gücünü beş yaşından sonra yitirenlere ise “avantajlı körler” adı verilmektedir. Yalnız ışık algılayabilen bir kör bile, kendi başına dolaşma konusunda hiç görmeyen karşısında bir üstünlüğe sahiptir⁶³.

⁵⁹ Enç, Mithat; “Görme Özürlüler” Gelişim, Uyum ve Eğitimleri, A.Ü.B; Ank., 1972, s.85

⁶⁰ Enç ve Ark.; Özel Eğitime Giriş , s.51

⁶¹ Özsoy , Yahya , “Okullarda Görme taramalarının Körlüğü Önleme ve Eğitimi Yönünden Önemi” Körlük Sorunları T.K.V.Y. Ankara, 1978, s.37

⁶² Enç ve Ark.; a.g.e. s.54

⁶³ Enç ve Ark.; a.g.e. s.35-37

Buna karşılık hiç görmeyen bir çocuk kendine olan güvenini yitirmektedir. Yine böyle bir çocuk aşağılık duygusu geliştirmektedir. Cesaretsizlik, şaşkınlık, bazen de isyan halleri ve suç işleme eğilimleri, göstermiş oldukları psikolojik belirtilerdir⁶⁴.

2. İşitme Özürlüler

İşitme, diğer duyularla kıyaslandığında, devamlılık gösterir. Bu bakımdan işitme insan için çevresinden sürekli olarak işaret ve uyarıları alan zorunlu bir anten görevini üstlenmiştir. Kabul edilen normal işitme değerlerinden farklı olduğu zaman, işitme kaybı olmaktadır⁶⁵. Yani gerekli düzeltmelere rağmen özel eğitimi gerektirecek kadar işitme yetersizliği durumu olabilmektedir.

İşitme özürlüden dolayı özel eğitimi gerektiren kişiler özürdür. İşitme özürlü değişik şekillerde tanımlanmaktadır. Yapılan bir incelemede birbirinden oldukça farklı yedi tanıma rastlanmıştır⁶⁶. Milli Eğitim Bakanlığınca kullanılan yönetmelikte ise işitme özürlüler iki kümeye ayrılıp tanımlanmaktadır:

a) **Sağırılar** : İşitme kayıpları gerekli düzeltmelerden sonra ana dilini konuşmayı olağan yollardan öğrenmeyi engelleyecek kadar fazla ve bu yüzden özel eğitimi gerektirenler sağırılar.

b) **Ağır İşitenler** : İşitme kayıplarını düzelttikten sonra iyi işiten kulağındaki işitme kayıpları olağan yollardan ana dilini öğrenmesini ağırlaştıracak derecede olup bu yüzden özel eğitimi gerektirenler ağır işitenlerdir⁶⁷.

2-6 yaş arasında işitmesini kaybedenler en azından sesi tanırlar ve çıkartabilirler. Çünkü iki yaşından çok daha sonra sağır olan çocuklarda dil ve kelime hazinesi oldukça gelişmiştir⁶⁸. Yani dil ve konuşma gelişimi açısından özür ne kadar ileri yaşta gelirse

⁶⁴ Averill. L. A; Çocuk Psikolojisi (Çocuk Gelişimi ve Modern Eğitim) Çev. İbrahim N. Özgür, İst., 1979, s.291

⁶⁵ Özsoy ve Ark.; a.g.e. s.48

⁶⁶ Özsoy, Yahya; "Özel Eğitim Sorunları: Terim, Kavram ve Tanımlarla İlgili Sorunlar Eğitim Fakültesi Dergisi, s.65, Ankara, 1972

⁶⁷ Özel Eğitim İle İlgili Kanun ve Yönetmelikler, Milli Eğitim Basımevi s.12

⁶⁸ Okuturlar, a.g.e. s.108

olumsuz etkisi o kadar az olur. Ayrıca işitme kaybı arttıkça, çocuğun konuşma ve dil gelişimine etkisi de olacaktır. Çünkü dilin gelişimi işitme ile mümkündür⁶⁹.

Okula devam eden sağır ve işitme engelli çocukların gitmeyenlerden apayrı bir grup oluşturmaktadırlar. Az sağır çocukların kişilikleri de normal biçimde işiten çocukların kişiliklerinden farklı bir görünüm göstermektedir⁷⁰. Sağır ve işitme engellerinde aşıklık duygusuna kapılmaktadırlar. Sağır ve işitme engelleri arasında inatçılık ve rekabet normal işitenlere kıyasla daha fazladır. Erken yaşta işitme özrü olanların zeka ortalamasının daha düşük olduğu tespit edilmiştir⁷¹.

Ülkemizde işitme engellilerin sayısı kesin olarak bilinmemektedir. Uluslararası bazı oranlar kullanılarak genel nüfus ve çağ nüfusları içindeki yaklaşık sayılar tahmin edilmektedir⁷².

İşitme engellerini meydana getiren faktörler zaman yönünden, doğum öncesi, doğum esnası ve doğum sonrası nedenler şeklinde üç grupta toplanmaktadır. Doğumdan önce ve doğumdan sonra iki yaşına kadar geçen zaman içinde işitmesini kaybedenler, eğitim ve problemleri yönünden en ağır vakalardır. Zira bu kişiler sesi tanıyamazlar, ses hakkında bilgileri yoktur. Başkalarıyla anlaşmada çok güçlük çekerler ve çevrelerine iyi uyum sağlayamazlar. Şahsiyet ve duygusal problemleri vardır⁷³.

İşitme engelli çocukların ideal bir şekilde eğitilebilmesinde, erken teşhis önemli rol oynar. Sağır ve işitme engellilerin eğitime ne kadar erken yaşlarda başlanırsa alınacak sonuçlar o derece amaçlara yaklaşır. Bu nedenle, sağır ve işitme engellilerin eğitime 4-5 yaşına kadar başlanmalıdır⁷⁴.

---

⁶⁹ Enç ve Ark.; a.g.e. s.93

⁷⁰ Averill, L. A. a.g.e. s.293

⁷¹ Okuturlar, a.g.e. s.123

⁷² Özsoy, Özyürek, Eripek, a.g.e. s.59

⁷³ Okuturlar, a.g.e. s.108-113

⁷⁴ Okuturlar, a.g.e. s.126

İşitme özürülülerin eğitimlerinde iletişim becerileri kazandırmak ön plana çıkmaktadır. İşitme eğitimi, dudaktan anlama, konuşma ve işaret eğitimi bunlardan bazılarıdır.

İşitme eğitimi çocuğun işitme kalıntısını en iyi biçimde kullanabilir hale gelmesini sağlamak için yapılan etkinliklerdir. Kalıntının geliştirilmesine ve ferdin mevcut işitme kalıntısından faydalanmak için eğitilmiş olmasına bağlıdır. Bu nedenle, çok küçük sağır çocukları devamlı olarak oyuncak ve çevresindeki varlıkların çıkardığı seslerle meşgul etmek işitme kalıntılarını geliştirir⁷⁵.

Dudaktan okuma, konuşanın ağız ve yüz hareketlerine bakarak ne dediğini anlama işidir. Orta dereceden ağır dereceye kadar işitme kaybı olan çocuklar konuşulan kelimeleri anlamak için büyük çapta bu tekniği kullanmak zorundadırlar⁷⁶.

Dudaktan anlama öğretiminde üç değişik yöntem kullanılmaktadır. Bunlardan birisi sesçil yöntemdir. Sözcüklerin sesleri ayrı ayrı sesçil kurallara göre tanıtılır. İkinci yöntem bütün ya da tümce yöntemi diye adlandırılır. Dudaktan okumayı doğal konuşma içinde öğrenmeye çalışır. Üçüncü yöntem ise seslerin görünenlerini öncelikle ele alıp onlarla hece, sözcük sonra tümce kurmaya geçen bir tür birleştirme ya da karma yöntemdir⁷⁷.

Dudaktan okumaya olanakların el verdiği oranda erken başlanmalı, her yerde ve değişik kişilerle karşı karşıya getirilerek çocuğa belli bir kelime dağarcığı kazandırılmalıdır. Ayrıca işitmelerindeki arıza ağır ağır gelişen çocuklara erkenden dudaklarından okuma yöntemleri öğretilmelidir⁷⁸.

İşitme özürülü çocuğa konuşmayı kazandırmak için ona normal ses çıkarmayı ve konuşma dilimizin seslerini doğru çıkarmayı öğretmemiz gerekir. Konuşma dilimizdeki seslerin doğru çıkarılmasını öğretmek için kullanılan yöntem ortikülasyon çalışması

⁷⁵ Hammerman, S.; Özürülü Çocuklar. Çer: H. Karatepe. Ankara, 1983, s.98

⁷⁶ Hammerman, a.g.e. s.105

⁷⁷ Özsoy ve Ark.; a.g.e. s. 71

⁷⁸ Averill, L. A. a.g.e. s.294

olarak bilinmektedir. Dilde mevcut harflerin birleşmesinden meydana gelen anlamlı, anlamsız hecelerin veya harflerin seslerini çıkarma faaliyetidir⁷⁹.

Konuşma eğitiminde izlenecek yol, normal çocukta konuşma eğitimine uygun basamakları izlemektir. Yani konuşulanları duyacak, taklit edecek, heceler çıkaracak, kelimeler çıkaracak, hecelere anlam verecek, kısa cümleler söyleyecek, uzun cümleler söyleyecek ve nihayet okulda kazandırılan ana dili çalışmalarına geçecektir⁸⁰. Çocuğun işitmesi çok az ise, çalışma yapılırken sessiz bir yer seçilmeli, yarım ve yanlış telâffuzlar yapılmadan uygun yüz ifadeleri ile çocuğa aktarılmalıdır⁸¹.

İşaret metodu ise sağırılar arasında geliştirilmiştir. İşaretler kelimelerden ziyade cümle ve anlamları ifade eder. İşaret sistemi ile yapılan anlaşmalar yalnız işaret sistemini bilenler arasında anlaşma vasıtası olabilir. Toplumda işitme güçlüğü olanların oranı %15 civarındadır. Bu yönden işaret dili ideal ve ihtiyacı karşılayan ve sağır çocuğu normal hayata hazırlamada yeterli değildir⁸².

İşitme engelli okullarda yapılan araştırmalarda %3 sözlü yönetim uygulandığı tespit edilmiştir. Hatta işaret yöntemi ve Parmak Alfabeti diğer iletişim tarzlarından farklı oldukları için tartışılmaya değerdir. Çünkü bu bir dil değildir; sadece belli doğal jestler ve bazı parmak harflerinin birleşimidir⁸³.

Çocuğa konuşmayı öğrenmesi, ana dilini kazanması isteniyorsa, konuşma seslerini işitme cihazı aracılığı ile temiz ve net olarak da bilmesini sağlayacak şekilde yerleştirildiği ortamın düzenlenmesi gerekmekte ve işitme cihazları tüm öğrencilere sağlanmalıdır⁸⁴.

⁷⁹ Okuturlar, a.g.e. s.129

⁸⁰ Enç ve Ark.; a.g.e s.110

⁸¹ Hammerman, a.g.e. s.108

⁸² Okuturlar, a.g.e. s.136

⁸³ Uzuner, Yıldız.; "İşitme Engelliler Okulunda Benimsenmiş Öğretim Yöntemlerinin Çeşitlilik Nedenleri, Doğurduğu Sorunlar ve Çözüm Önerileri" Milli Eğitim Dergisi, 1997 sy.136. s.62

⁸⁴ Tüfekçioğlu, Umran; "İşitme Engelli Çocukların Okul Öncesi Dönemde Kaynaştırma Ortamında Eğitimleri" Milli Eğitim Dergisi 1997, sayı 136, s.61

3. Konuşma Özürlüleri

Özel eğitim alanında konuşma özürleri önemli bir yer tutmaktadır. Bunun en önemli nedeni, özel eğitime muhtaç çocukların en kalabalık grubunu konuşma özürlü olanlar oluşturmaktadır⁸⁵.

Konuşma özürlü çok ve değişik biçimlerde tanımlanmaktadır. Bunun nedeni özürlülerinin çokluğu, konuya eğilenlerin değişik açıdan ele alması ve özürlü adlandırmak için değişik sözcüklerin kullanılmasıdır⁸⁶. Yapılan bir incelemede on değişik konuşma özürlü tanımı bulunmaktadır.

Konuşma özürlü diye adlandırılan problemler şunlardır: Gecikmiş konuşma, ses bozukluğu, Artikülasyon bozukluğu, kekemelik, işitme özürlüne bağlı konuşma bozuklukları yarım damak ve beyin özürlüne bağlı konuşma bozuklukları, yabancı dil ve bölgesel konuşma ayrılıklarına bağlı konuşma bozuklukları bunlardan bazılarıdır⁸⁷. Bu problemlerden bazen biri kendi başına kişiyi konuşma özürlü hale getirebilir.

Özel eğitime muhtaç çocukların miktarını kesin olarak bildiren istatistiklerden yoksunuz. Bugüne kadar ülkemiz için kesin bir sayı saptanabilmiş değildir. Ancak uluslararası kullanılan orandan yararlanılmaktadır. Bu oran konuşma özürlüleri için %3.5 ile %10 arasındadır.⁸⁸ Fakat bu konunun yetkilileri bu oranı %5 olarak vermektedirler.⁸⁹ Küçük oran kullanıldığında bile 1990 nüfus sayımı sonuçlarına göre 7-18 yaş nüfusu içinde 500 000 dolayında konuşma özürlü çocuk var demektir⁹⁰.

Konuşma, öğrenilen ve zamanla gelişen bir beceridir. Normal konuşmanın kazanılması birtakım etkenlere bağlıdır. Pek çok ana, baba konuşmanın içgüdü sonucu bebekte zamanla, tabii olarak geliştiğini sanır. Bu doğru değildir. Konuşma öğrenilen ve

⁸⁵ Enç ve Ark.; a.g.e. s. 119

⁸⁶ Özsoy . Yahya; " Özel Eğitimde Kavram Sorunu" Eğitim Fakültesi Dergisi 1978 cilt 10 sayı 1-4 . s.211- 244

⁸⁷ Özsoy , Yahya; Konuşma Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri, A.Ü.E.F.Y. Ankara, 1971, s .7

⁸⁸ Özsoy , a.g.e. s.9

⁸⁹ Okuturlar, a.g.e. s.162

⁹⁰ Bkz. Özsoy, Özyürek, Eripek; a.g.e. s. 83

dolayısıyla öğretilmesi kazandırılması gereken bir beceridir. Konuşma öğrenilen bir süreç olduğu için her çocuk yakın çevresinin konuştuğu dili öğrenir⁹¹.

Bazı konuşma özürleri psikolojik nedenlere bağlı olarak ortaya çıkabilir. Duygusal bir çatışma içinde olması çocuğun konuşmasını etkiler⁹². Özellikle ruh gerilimi ve sinirlilik halleri çocuklarda birçok konuşma anormallikleri doğurmaktadır. Bu sinirlilik hallerinin nedenleri de hem ailede, hem de okulda gelişebilmektedir. Erken yaşlarda çocuğun güvenlik duygusunun sarsılması, aşağılık duygusunun gelişmesi, tasalanması gibi psikolojik durumlar çocuğun sinir sistemine olumsuz etkiler yapmaktadır. Bu ise çocuğun kekeme veya pepeme olmasına yol açmaktadır⁹³.

Kekemeliğin çoğunluk tarafından kabul edilmiş bir tanımı yoktur. Tanım yapmak ta güçtür. Bazıları kekemeliği bir ritim bozukluğu olarak kabul ederler⁹⁴. Kekemelik, kişinin tekrar kekeleme endişesi ile konuşma sesi, hece, kelime veya ibarelerinde irkilme, duraklama, uzatma, patlatma, tekrarlar ve bazen bunlar yanında, birtakım yüz, el, kol, ve vücut hareketleri gibi belirtilerle konuşmasının ritim ve akıcılığında meydana getirdiği bozukluktur⁹⁵.

Kekemelik konuşma özürleri arasında en eskiden bilinendir. Birçok toplumu etkileyen bir problem olagelmıştır. Yazılı kaynaklar birçok ünlü kişinin kekemelikten sıkıntı çektiğini belirtmektedir. Hz. Musa⁹⁶, Yunan filozoflarından Aristoteles ve Amerikanın eski başkanlarından Winston ve Churchill bunlar arasındadır⁹⁷.

⁹¹ Özsoy . Yahya; Konuşma Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri, s .5-29

⁹² Averill, L. A.; a.g.e. s.300

⁹³ Eripek, Çağlar, Özsoy; a.g.e. s.124

⁹⁴ Özsoy. 1 a.g.e .s.127

⁹⁵ Öncül, Remzi; Özel Eğitim Sözlüğü, Karatepe Yay, Ank. 1985, s.25

⁹⁶ Hz. Musa (a.s) küçük yaşta iken Firavun'un sarayında imtihan edilirken ağzına aldığı ateş kuru dilinde peltelik bırakmıştır. Hz. Musa (a.s)'ın bu konuda sıkıntısı olduğunu Kur'an "Lisanımdan ukdeyi gider" ayeti ile bildirmektedir. Bkz. Taha 20/27, 42-44; Zuhuruf 43/52

⁹⁷ Özsoy, Özyürek, Eripek; a.g.e. s. 93

Kekemeliğin neden meydana geldiğine ilişkin görüşlerde bir birlik ve beraberlik yoktur. Bir görüşe göre kekemelik öğrenilmiş bir davranıştır⁹⁸. Bu nedenle yeni yetişen kuşakların özürsüz olması, konuşmaların düzgün olması için çok değişik önlemlerin bilinçli olarak alınması gerekmektedir.

4. Ortopedik Özürlüler

Toplumumuzda insanların acıma duygularını en fazla üzerlerinde toplayan özürlülerin başında ortopedik özürlüler gelir. Fakat bu acıma duygusundan gelen ilgiler çoğu zaman aleyhte sonuçlanmaktadır. Bir meslek edinemeyen özürlüler genelde sokaklarda dilencilik yapmakta belki de böylece fertlerin din, acıma, korkma ve diğer psikolojik duyguları istismar edilmektedir⁹⁹.

Bir vakıa olarak karşımıza çıkan ortopedik özürlülerin ilk resmi tanımı 1962 yılında yayınlanan Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yönetmeliğinde yer almıştır: “Ortopedik özürlü olanlar; Kemik ve mafsalların şekil ve yapısında özürlü bulunan veya adale (kas) gücü gelişimi ve koordinasyonu, yahut kontrolünde inhiraflar gösteren kimselerdir”¹⁰⁰.

Tanımdan da anlaşılacağı üzere, bütün düzeltmelere rağmen iskelet, sinir sistemi, kas ve eklemlerinden eğitim, öğretim çalışmalarında yararlanılamayacak ölçüde sakatlanmış olana ortopedik özürlü denmektedir¹⁰¹.

Ülkemizde ortopedik özürlü kimselerin sayılarını gösteren bir sayım yapılmamıştır. Ancak, genel nüfus sayımlarında tespit edilmeye çalışılmaktadır. Esasen böyle genel sayımlarda alınan sayılar güvenilir olmaktan uzaktır. Çünkü herkes çoğu zaman sakatları gizlediği gibi nüfus sayımını yapan memur da yazdığı kimseyi görmeden yaz-

⁹⁸ Özsoy . Yahya; a.g.e s.133-134

⁹⁹ Okuturlar, a.g.e. s.261

¹⁰⁰ Milli Eğitim Bakanlığı, 30.07.1962 Tarih ve 1214 sayılı Tebliğler Dergisi

¹⁰¹ Çağlar, Doğan, Ortopedik Özürlü Çocuklar ve Eğitimi, Ank., 1982, s.13

maktadır.¹⁰² İleri ülkelerde ortopedik özürlü kimselerin genel nüfusda ve okul nüfusunda oranları %1 olarak kabul edilmektedir¹⁰³.

Ortopedik özürlü ortaya çıkmasında bir çok sebep rol oynamaktadır. Doğumdan önceki nedenlerin bir kısmı genler; kusurlu kalıtıma sahip yakın akraba evlilikleri, köklü kan uyuşmazlıkları (Rh faktörü) bir kısmını da annenin geçirdiği birtakım hastalıklar teşkil eder¹⁰⁴. Annenin gebe kalmamak ve gebe kalınca çocuk düşürmek için aldığı birçok ilaçlar, döllenmiş bir yumurtanın yanlış bir yerde tutunup kalması, düşme, bebeğin bulunduğu karın bölgelerine yapılan şiddetli vuruşlar, zor ve hatalı yapılan doğumlar ortopedik özürlü oluşmasında etkili olmaktadır¹⁰⁵.

Tabii ki bu konular çeşitli dallarda ihtisas yapmış tıp doktorlarının görevidir. Eğitimci olarak bizim görevimiz bu çocukların mevcut güçlerini nasıl geliştireceğimizdir. Onlar için en uygun eğitim yöntemlerinin uygulanmasıdır.

Ortopedik özürlü çocukların eğitimlerinin başarıya ulaşabilmesi için gerekli rehberlik hizmetleri çocuğa ve ailesine yeterli düzeyde sağlanmalıdır. Ayrıca ortopedik özürlü çocukların rehabilitasyonu¹⁰⁶ için gerekli hizmetler, personel ve şartlar sağlanmalıdır¹⁰⁷.

Özel eğitime muhtaç çocukların üretici, kendine yeter hale gelebilecek bir vatandaş yapmak için yapılacak masraf daima ömür boyu tüketici durumda bakıp beslemek-

¹⁰² Çağlar, D. a.g.e. s.14

¹⁰³ Enç ve Ark, a.g.e. s.157

¹⁰⁴ Okuturlar, a.g.e. s.264

¹⁰⁵ Çağlar, a.g.e. s.32-34

¹⁰⁶ Rehabilitasyon (Rehabilitation): Fizik, sosyal, ruhi ve meslekle ilgili kuvvetlerini tahakkuk ettirmek için kabiliyetlerini kaybetmiş ve özel yardımcı ihtiyacı olan şahıslarla uğraşarak kabiliyetlerinin tam çalıştırılması, kullanılması ve sakatlıkların azami derecede azaltılmasıdır. Bkz. Geliş bilgi için Altay, Fethi, Rehabilitasyon merkezlerinin planlanması, Ank. 1968 s.16-17

¹⁰⁷ Ök, Çermik; "Ortopedik özürlülerde Beden Eğitimi" M.E.D. 1997 s.136 s.52

ten ucuza mal olacaktır. Bir kere yapılacak masraf daha sonra büyük bir kâr olarak kendini defalarca katlayacaktır¹⁰⁸.

Bir diğerkonu ise ortopedik özürli çocukların duygusal özelliklerinin saptanmasıdır. Çünkü, duygusal özürler başlı başına eğitim etkinliklerini engelleyen durumlar yaratır. Duygusal kusurlar düzeltilmedikçe ortopedik özürli çocukların uyumlu ve başarılı bir eğitim yapması beklenemez. Kişinin duygusal bozukluğu tek başına öğrenimi ve uyumu etkileyen ve hatta ona duvar çekecek kadar kuvvetli bir faktördür¹⁰⁹.

Bu çocuklara kendini sevdirmek, kendini saydırmak önemli bir iştir. Genellikle aşağılık duygusu içinde kıvranırlar. Yaşamaktan haz duymazlar. Bu çocuklara hayatın yaşanılır olduğunu öğretmek, kendini ve başkalarını sevmeyi öğretmek gerekir¹¹⁰.

Ortopedik özürli çocuklara manevi değerlerinin ve maneviyata dayalı bir hayat felsefesinin geliştirilmesi, ahlâk kurallarının tanıtılması ve bu kurallara bağlılık getirilmesi özel bir önem taşır. Bu çocukların, haysiyetli yaşamasına, haysiyet bütünlüğünü korumasına manevi ve ruhsal gerçeklerle dini ideallerden hoşnutluk duygusunu duymasına ve manevi değerlere bağlanmasına yardım edecektir. Çocuklara, manevi değerleri, dini idealleri, bağlı olduğu köklü ahlâk değerleri, ayrıntılı olarak açıklanmalıdır. Allah ve insan sevgisi, insanlara ve manevi değerlere bağlılık öğretilmelidir¹¹¹. Bu sebepten dolayı okullarımızda özellikle de özürli çocukların okullarında din eğitimi ve öğretimi büyük önem kazanmaktadır.

¹⁰⁸ Erkan, Gönül; Ortopedik Özürli Çocukların Kendini Kabul Düzeyi Üzerine Bir Araştırma İst.1990 s.67

¹⁰⁹ Çağlar, a.g.e. s.112

¹¹⁰ Çağlar, a.g.e. s.166

¹¹¹ Çağlar, a.g.e. s.118

5. Sürekli Hastalığı Olan Çocuklar

Sürekli hastalığı olanlar, "sürekli bakım ve tedavi gerektiren hastalıklar nedeni ile eğitim-öğretim çalışmalarında özel tedbirlere ihtiyaç gösteren kimselerdir."¹¹² şeklinde tanımlanmaktadır.

Sürekli hastalığı olan çocuklar için kronik hastalıklı, sürekli hastalıklı, kronik dertli, ince ağırlı, veremli, nefritli, alerjili, saralı, ateşli, egzamalı, şekerli, kanserli, migrenli, kalpli, hemofili, astımlı, bronşitli vb. terimler ve adlar kullanılır. Ancak, bu gruba girenler konusunda tam bir fikir birliği görülmemektedir¹¹³.

Bu tür zayıf ve çelimsiz çocukların sıhhatleri ile alakadar olmak, hükümetler ve belediyeler için önemli bir vazifedir. Avrupa'da bu çocukların eğitimi ve öğretimiyle uğraşan pek çok kurum vardır. Belçika'da sürekli hastalığı olanlar, ihtiyaçlarına göre bir kısmı deniz kıyılarına, bir kısmı orman civarına, bir kısmı da havası güzel köylere gönderilip kamplarda bu çocukları tedavi etme yoluna gidilmiştir. 1918'lerden itibaren bu konuda planlı müesseseler açılmaya başlanmıştır¹¹⁴.

Genellikle sürekli sağlık problemleri olan çocuklar normal zekâ bölümlerine sahip olmadıkları için normal çocuklardan daha düşük bir dağılım göstermektedir. Aile, arkadaş ve çevre ile düzenli ilişki kuramadıklarından kişilik özellikleri normal çocuklardan farklıdır¹¹⁵.

Sürekli hastalığı olan çocukların durumlarına uygun eğitim almaları onların en az normaller kadar doğal haklarıdır. Çünkü bu çocukların durumlarına uygun eğitim onların hastalıklarının iyileşmesinde, onları hayata bağlamada sihirli bir güç kaynağı olacaktır. Bu açıdan bakıldığı zaman bu çocukların eğitimine normallerden farklı bir önemlilik verilmesi gereği ortaya çıkacaktır¹¹⁶.

¹¹² Çağlar, Doğan; Türkiye'de Özel Eğitim Alanına Personel Yetiştirme Sorunları, A.Ü.E.F.Y. Ank., 1974 s.97

¹¹³ Enç ve Ark.; a.g.e. s.180

¹¹⁴ Tarcan, S. Sırrı; Çelimsiz ve Anormal Çocuklar, Maarif Matbaası, İstanbul, 1944, s.37-39

¹¹⁵ Enç ve Ark.; a.g.e. s.188

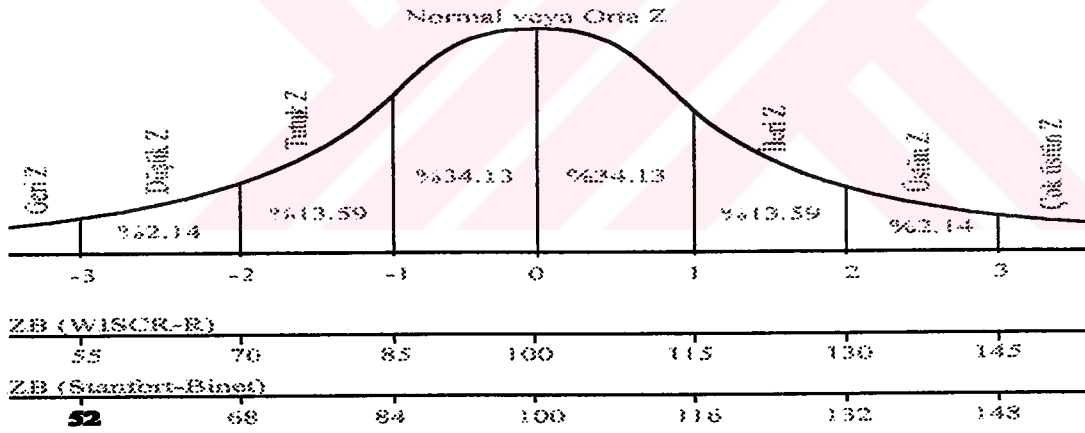
¹¹⁶ Enç ve ark. a.g.e. s.191

6. Zekâ Özürlü Çocuklar

İnsan yavrusu çok âciz, annesinin dikkat ve ihtimamına en çok muhtaç olan bir varlıktır. Yeni doğmuş bir bebeğin zihni bomboş bir sayfa olduğundan yeni şeyler öğrenmesi için ihtimam ve dikkat gereklidir. Doğum sırasında öğrenilmiş bir bilgi mevcut değildir¹¹⁷. Fakat yaş ilerledikçe aralarında bilgi yönünden belirgin farklar ortaya çıkar.

Belirli bir yaşa erişen veya belirli bir öğrenim düzeyinde bulunan çocukların tümü hiç değilse bazı açılardan birbirine benzerler. Yalnız bu özellikleri, güvenilir ölçeklerle belirleme yoluna gidilecek olsa aralarında yeterince önemli ayrıcalıkların bulunduğu da ortaya çıkacaktır¹¹⁸.

Rasgele seçilmiş çocuklardan meydana gelmiş bir sınıfta öğrencilere uygulanan testler sonucunda zekâ ile başarı arasında bir bağlantı olduğu görülecektir. Sonra bu dağılım çizildiğinde şu şekilde bir eğri çıkacaktır: (*)

Bu bölümde, okul çağı nüfusunun %2'sini teşkil eden geri zekâlı çocuklardan bahsedilecektir. Bu çocuklar özellikle akademik öğrenim için gerekli görülen ve zekâ denilen öğrenim gücünden çeşitli derecede yoksun olan çocuklardır.

¹¹⁷ Averill, a.g.e. s. 145

¹¹⁸ Enç ve Ark, a.g.e. s.1

(*) "Gaus, Çan" eğrisi de denen düzgülü dağılım eğrisidir. Geniş bilgi için Bkz. Özsoy ve ark, Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar. "Özel Eğitime Giriş". s.115 Bkz. Feriha, Baymur, Genel Psikoloji, İnkılap ve Aka Kitapevleri İst. 1969 s.208'den uyarlandı.

Ülkemizde zekâ özürlü çocuklar, 1950 yılında yayınlanan Eğitilebilir Çocuklar İlkokul Programında şöyle tanımlanmıştır.

“Doğumdan önce, doğum esnasında ve sonraki gelişim sürecinde oluşan çeşitli nedenlerle zihin, sosyal, olgunluk ve psikodevimsel gelişim ve fonksiyonlarında sürekli yavaşlama, duraklama ve gerileme sonucu olarak yaşitlarına göre ¼ ve daha yüksek oranda gerilik ve yetersizliği nedeniyle normal eğitim programından yararlanamayana “geri zekâlı” denir¹¹⁹.

Ülkemizde zekâ özürlü çocuklar, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Özel Eğitim Okulları Yönetmeliğine göre: Eğitilebilir (45-75), Öğretilebilir (25-44) ve Klinik Bakıma Muhtaç (0-25), gruplarında sınıflandırılmışlardır¹²⁰. Zekâ bölümlerine göre dereceleri ise aşağıdaki tabloda çıkartılmıştır. (*)

DERECELER	SAHALAR			ZEKA BÖL.	ZEKA YAŞI
	KLİNİK ADI	EĞİTİM	OKULCULUK		
HUDUT DER. ZEKA	HUDUT ZEKA	AĞIR ÖĞRENENLER	NORMAL OKUL VE SINIF	75-83	13-14
EĞİTİLEBİLİR GERİ ZEKALILAR	MORON	EĞİTİLEBİLİR GERİ ZEKALILAR	ÖZEL SINIF ÇOCUĞU	50-74	8-12
ORTA DERECEDE GERİ ZEKALILAR	ENBECİL DEBİL	ÖĞRETİLEBİLİR GERİ ZEKALILAR	ÖZEL OKUL	20-49	2-7
ÇOK AĞIR DERECEDE GERİ ZEKALILAR	İDİOT	DAİMBAĞLILIK GERİ ZEKALILAR		0-19	0-2
NORMAL ALTI ZEKA				0-83	0-14

Zekâ özürlülüğü üzerinde çalışan uzmanlar özrün seviyesinin tespitinde genellikle bir terimler grubunun kullanılmasının uygun olacağına birleşirler. Bu terimler: az geri, orta derecede geri, ileri derecede geri ve ağır derecede geri şeklindedir¹²¹.

¹¹⁹ M.E.B. Eğitilebilir Geri Zekâlı Çocuklar İçin İlkokul Programı s.9

¹²⁰ M.E.B. Özel Eğitime İlgili Kanun ve Yönetmelikler s.4

(*) Bkz. Okuturlar a.g.e. s.45 ayrıca Bkz. Enç ve Ark, a.g.e. s.24

¹²¹ Lynch, Simms; Zekâ Özürlü Çocuklar. (Çev: H. Karatepe) Ankara, 1988, s.15

Zihin gelişiminde meydana gelen yavaşlama veya gerileme nedeni ile davranış ve uyum yönünden yaşlılarına göre sürekli gerilik ve yetersizlik gösteren duruma gerçek geri zekâlılık denir¹²². Ancak geri zekâlı görünen çocukların bir kısmı, zekâca orta halli olduğu sonradan anlaşılmıştır. Çocuk hastalıkları, ana-babaların zalim davranışları, heyecan bozuklukları gibi haller çocukları geri zekâlıymış gibi gösterebilir. Ayrıca eğitim ve öğretim görmüş ana babaların evlerinde çocuklar lisan bakımından bütün kolaylık ve olanaklara sahip bulunmaktadır. Kreş, anaokulu gibi entellektüel etkinliklerden yoksun kalmış bir çevre zekâ testlerinin puanlarının düşmelerine, öte yandan uyarıcı bir çevrede ise, bu puanların yükseldiğine şahit olduğu görülmüştür¹²³.

Kültür ayrılıklarından dolayı da çocuk, zekâ özürülü olmadığı halde zekâ özürülü olarak damgalanabilir. Çünkü testler, çoğu kez şehir yaşayışına göre standardize edilmektedir. Bundan dolayı gecekondu semtlerinden ve köylerden gelen çocuklar bu testlerle doğru olarak ölçülemezler¹²⁴.

Sosyal ve ekonomik çevrenin zekânın gelişiminde büyük etkileri görülmüştür. Geri zekâlıların genellikle fakir, arzu edilmeyen, çocuğun gelişmesi için asgari olanaklardan yoksun çevrelerden geldiği görülmüştür¹²⁵. Bu tür ailelerde çocuk sayısı genellikle fazladır. Anne ve babanın eğitim seviyesi düşüktür. Dolayısıyla çocuğu evde öğrenmeye teşvik edecek bir ortam yoktur. Anne baba arasında sık sık geçimsizlik görülür. Çocuklar genellikle istenmeyen varlıklardır, ihmal edilirler¹²⁶.

Geri zekâlılık durumu pek çok etmenin ya da özelliğin bir araya gelmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bunlar genellikle kalıtım, çevre ve kişilik özellikleri olarak sıralanmaktadır. Yapılan araştırmalarda kalıtımın %30 oranda etkili olduğu tespit edil-

¹²² Enç ve ark. a.g.e. s.243

¹²³ Averill, L. A. a.g.e. s.147-153

¹²⁴ Lynch, Simms; a.g.e. s.21

¹²⁵ Enç ve Ark.; a.g.e. s.240

¹²⁶ Enç ve Ark.; a.g.e. s.258

miştir¹²⁷. Bir başka araştırmada ise geri zekâlılığın yüzde 90'nının doğumdan önceki faktörlerden meydana geldiği gösterilmiřtir¹²⁸.

Anne adayının gebe kaldığı günden itibaren taşıdığı bebeğin sağlıklı gelişimi ve doğması için birçok sorumlulukları vardır. Alınan ilaçlar, alkol, röntgen şuaları, denge-siz beslenme, ruhsal bozukluklar, kansızlık ve oksijen azlığı gibi nedenler çocuğun zi-hinsel özürlü doğumuna neden olabilmektedir.

Zekâ özürlü çocuklar da, normal çocukların sahip oldukları temel ihtiyaçlara sa-hiptirler. Onlardan farklı yaratıklar değildirler. Onların geçtiği aynı bilinçsel süreçler-den geçmektedirler. Ancak süreçlerden geçiş hızları yavaştır. Ellerinde olmayan ne-denlere bağlı olarak beden, zihin, sosyal gelişimlerindeki gerilik yüzünden bazı farklı-lıklar gösterirler¹²⁹.

Zihinsel engellilerin toplumun üretici bir üyesi olması için eğitsel tedbirler almak çağdaş medeni alemin eriştiği bir merhale olmuştur. Zihinsel engelliler de toplumun eşit haklara sahip saygıdeğer bir üyesidir. Yeter ki uygun eğitim ortamı hazırlansın, ruhen, bedenen ve ilmen gelişmelerine fırsat verilsin.

7. Üstün Zekâlı ve Üstün Yetenekliler

Üstün zekâlı kimdir, kimler üstün zekâlı değildir? Sorularına cevap bulmak için özel olarak geliştirilmiş testlerle psikologlar tarafından ölçülür. Test uygulanan çocuğun aldığı puanlardan elde edilen zekâ yaşıyla takvim yaşının oranlamasının yüzle çar-pımında elde edilen Z.B olarak adlandırılır¹³⁰. Bu hesaplama göre (117-132) normal üstün zekâ, (133-148) üstün zekâlılar, (149-164) çok üstün zekâlılar, 165 ve yukarısı dahiler olarak bilinmektedir¹³¹.

¹²⁷ Enç ve Ark.; a.g.e. s.235

¹²⁸ Okuturlar, a.g.e. s.61

¹²⁹ Eripek, Süleyman, Zihinsel Engelli Çocuklar, Eskişehir, 1993, s.87

¹³⁰ Özsoy ve Ark.; a.g.e. s.129

¹³¹ Özsoy ve Ark.; a.g.e. s.129

İstatistiklere göre üstün zekâlı çocukların tahmini olarak genel nüfus içinde %3'dür. Zekâ bölümü 130-148 arası olanların oranı %2.87, 165-180 arasında zekâ bölümü olanların sayısı ise milyonda bir tanedir. 180'den yukarı olanlar için bir oran vermek mümkün değildir¹³².

Üstün zekâlılık ve yeteneklilik ırk, sınıf yada milliyet gibi kavramlarla sınırlanamaz. Bunlarla ilgisi yoktur da denebilir. Ne var ki, ekonomik ve sosyal yönden üstünlük kazanmış ailelerden gelen çocukların, yoksul çevrelerden gelenlere göre tanınma şansları daha fazladır¹³³.

Bununla beraber her toplumun her kuşağında gizli kalmış, keşfedilmeden eriyip gitmiş nice yetenekler vardır. Sosyal ekonomik ve kültür düzeyi düşük ailelerde, azınlık gruplarda, okula gidememiş ya da çok erken ayrılmak zorunda kalmış olanlarda üstün yeteneklerin fark edilmesi daha güçtür¹³⁴.

Türkiye'de 1990 genel nüfus sayımı sonuçları dikkate alındığında 0-13 yaş arası çağ nüfusunda 547 200 gibi yarım milyonu aşan üstün zekâlı bir grubun var olduğu tahmin edilmektedir¹³⁵.

Üstün zekâlıların eğitiminde başta gelen amaç, çeşitli alanlarda topluma liderlik yetiştirmek olması gerekir. Siyasi alanda lider, müzikte lider, teknolojiye lider gibi. Bunun için üstün zekâlı ve özel yetenekli çocukların daha ilkökul seviyesinde bu yönde motive edilmeleri gerekir¹³⁶.

Yetenekli çocukların, daha çok, yaşam deneyimi zenginleşmiş ailelerden ve özellikle ekstra uyarı alabilen orta sınıf ailelerden çıktığı görülmektedir¹³⁷. Böyle bir ortam

¹³² Okuturlar, a.g.e. s.74

¹³³ Witty, Paul; Üstün Zekâlı Çocuklara Nasıl Yardımcı Olabiliriz (Çev. İbrahim Özgentaş), M.E.B.Y., Ankara, 1963, s.13

¹³⁴ Özsoy, Özyürek, Eripek; a.g.e.. s.131

¹³⁵ Özsoy, Yahya ;"Üstün Yetenekli Çocuklar ve Eğitimleri" A.Ü.E.F.D., 1984, c.1, s.29-34

¹³⁶ Okuturlar, a.g.e., s.77

¹³⁷ Uluğ, Mücella; Niçin Oyun? Çocuğun Gelişiminde ve Çocuğu Tanımada Oyunun Önemi, Göçebe Yay.İst.,1997, s.205

onların üstün yetenekli düzeye çıkmasını sağlarken, ileriki yaşamlarında eğitim ve öğretimden uzaklaştırmaktadır.

Türkiye gerçeğiyle baktığımızda, okuyanların her kademedede büyük ekonomik sıkıntılar içinde olması bu yetenekli çocukları okuldan soğutmaktadır. Nitekim yapılan bir araştırmada bunların tümünün yüksek öğretime kadar ilerleyemediğini, bu aşamaya erişenlerden bir kısmının da bu ve buna benzer nedenlerden dolayı okulu bıraktıkları ortaya çıkmıştır¹³⁸. Nüfusun %2'sini teşkil eden bu çocukların yarısının da kız olduğunu ve kız çocuklarının da fazla okutulmadığını düşünürsek gelecekte her sahada lider sıkıntısı çekileceğini tahmin edebiliriz.

Osmanlı döneminde Enderun Mektebine alınan üstün yeteneklilerin seçimi, eğitimi ve istihdamı bu konuda sistemli çalışmaların başlangıcı sayılabilir. Bu sayede Osmanlı tarihi boyunca gelip geçen ünlü devlet adamlarının ve komutanların çoğu ile seçkin sanatkâr ve şairler, musikişinaslar hep bu okuldan yetişmişlerdir¹³⁹.

Cumhuriyet döneminin üstün özel yeteneklilere dönük en eski tedbirlerden birisi 6660 sayılı yasa ve uygulamalarıdır. 1948'de ilk kez yürürlüğe giren "İdil Biret - Suna Kan" için çıkarılan yasa 1950'de genişletilerek olağanüstü özel yetenek gösteren çocukların eğitimini sağlayan bir nitelik kazanmıştır¹⁴⁰.

B. TÜRKİYE'DE ÖZEL EĞİTİMİN GELİŞİMİ

Türkiye'de özel eğitim ile ilgili ilk teşebbüs ilk kez İstanbul'da Avusturyalı Grati Efendinin öncülüğü ile 1889'da ele alınmıştır. Zamanın sultanının özel fermanıyla 'Sultan Ahmet' deki Ticaret Mektebinin bir bölümünde açılan Sağırklar Okuluna bir de

¹³⁸ Enç ve Ark.; a.g.e., s.215

¹³⁹ Bkz. Geniş Bilgi için Akkutay, Ülker; Enderun Mektebi, Gazi Üni. Basımevi, 1984

¹⁴⁰ Özsoy ve Ark.; a.g.e., s.138

körler için bir bölüm eklenmiştir. Bu okulları bitiren kişilerden bazıları Selanik, Kıbrıs ve daha sonra İzmir’de benzeri kurumları canlandırmaya girişmişlerdir¹⁴¹.

19. Yüzyıl içinde Osmanlı devletinin büyük ve önemli kentlerinde yabancı okullardan bazılarında özel eğitim hizmetleri geliştirilmiştir. Mardin, Merzifon, Beyrut ve Güneydoğudaki diğer misyoner okullarında kör çocuklara yönelik çalışmanın olduğu ifade edilmektedir¹⁴².

Çeşitli kaynaklarda “Ortaçağda batıda akıl hastaları ve sakatlar zincire vurulurken, Türklerde akıl hastalarının müzikle tedavi edildiği, özürünün himaye gördüğü” ifade edilmekteyse de tüm eğitim tarihi içerisinde 1921 yılına kadar özel eğitimle ilgili resmi karara veya bir kavrama rastlanmamaktadır¹⁴³.

İlköğretimle ilgili ilk resmi kararın, Cumhuriyetin ilanından 100 yıl önce 1824’ de alındığı ve ilköğretimin, 6 yaşına gelen her çocuk için zorunlu olduğuna yönelik resmi beyannamenin, ancak 23 Mart 1868’ de yayınlandığı düşünülürse, normal çocukların bile eğitimine ilişkin yüzyıllık eğitim geleneğimiz olduğu dikkati çeker¹⁴⁴.

Özel eğitimle ilgili olarak Milli Eğitim Bakanlığının ilk ilgisini Osmanlı dönemindeki “Tedrisatı İptidaiye Kanunu Muvakkati” ne kadar götürebiliriz. Yalnız bu yönde Milli Eğitim Bakanlığı ancak 1950 yılında teşebbüse geçmiştir¹⁴⁵.

Özel eğitim konusunda gerçekleşen en önemli adım ise, Ankara Gazi Eğitim Enstitüsündeki açılan özel eğitim bölümüdür. Bu bölüm 1953-1954 ders yılı başında özel eğitim kurumlarına öğretim ve yönetim görevlisi yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. 1960’ dan sonrada üniversitelerimiz ve öteki yüksek öğretim kurumlarından bazıları da benzer çalışmalara başlamışlardır¹⁴⁶.

¹⁴¹ Enç, Mithat; Görme Özürlüler, Gelişim, Uyum ve Eğitimleri, A.Ü.B.,Ankara, 1972, s.27

¹⁴² Özyürek, a.g.e., s.25-47

¹⁴³ Arı, Ramazan ;“Özel Eğitim Kültürümüz” M.E.D. Sayı: 36, 1997, s.20.

¹⁴⁴ Bkz. Arı, a.g.m., s.23

¹⁴⁵ Bkz. Enç, Mithat; a.g.e., s.28

¹⁴⁶ Enç, Çağlar, Özsoy; a.g.e., s.21

Batıda özel eğitim çalışmalarının 20.yy'ın başına kadar uzadığını ve 1930'larda engelli bireylerin sınıflanarak alacakları eğitim biçiminin ve programlarının belirlendiğini görmekteyiz¹⁴⁷. Türkiye'de özel eğitim ile ilgili çalışmaların geçmişinin henüz daha 50 yılı bile doldurmadığı düşünülürse, özel eğitim konusundaki eksikliğimiz anlaşılacaktır.

Özel Eğitimin Milli Eğitim Bakanlığının hizmetleri arasında yer aldığı 1951 yılından bugüne dek özel eğitimi nicelik ve nitelik açılarından toplumun gereksinmelerini karşılayabilecek duruma getirmek için yasa, yönetmelik gibi pek çok yükümlülük getiren kurallar yürürlüğe girmişse de özel eğitimin istenilen düzeye ulaştırılmadığı ileri sürülmektedir¹⁴⁸.

Türkiye'de ilk defa Kasım 1997'de Genel Nüfus Sayımında engelliler ile ilgili bilgiler yer almıştır. Bugüne kadar ülkemizde bu sahada güvenilir istatistiksel veriler toplanamamıştır. 1993'te Milli Eğitim Bakanlığının verilerine göre toplam engelli sayısının (4-18 yaş arası için) 3 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. Yine 1993 verilerine göre, 96 okulda, 9 binden fazla engelli öğrenim görmektedir. Özel alt sınıflara devam eden öğrencilerle bu sayı, 20 bine ulaşmaktadır. Üç milyon engellinin (4-18 yaş) yaşadığı Türkiye'de, yirmi bin öğrenci çok düşük bir sayıdır. Buna göre yaklaşık her 1000 öğrenciden 1'i özel eğitim hizmetlerinden yararlanabilmektedir¹⁴⁹.

Görme engelliler için ilk örgün eğitim Avrupa'da yatılı okullarda başlamıştır. İlk yatılı kurum 1784'de Paris' de Valatin Havy tarafından açılmıştır. Ülkemizde ise körlerin eğitimi daha önce de ifade ettiğimiz üzere 1889'da İstanbul'da Sultan Ahmet'deki Ticaret Mektebinin bir bölümünde açılan Sağırlar Okuluna körler için eklenen bölümde başlamıştır¹⁵⁰.

¹⁴⁷ Eripek, a.g.e., s.113

¹⁴⁸ Özsoy, Yahya; "Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar" Türkiye'de çocuğun Durumu, Ankara, 1998, s.27

¹⁴⁹ Bkz. Geniş Bilgi için Özel Eğitim Rehberi, s.25-42; Ayrıca Bkz. Çağlar, Doğan; "Türkiye'de Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar" M.E.D. 1997 s.34; Harmandar, Mansur; "Türkiye'de Özel Eğitim" M.E.D. 1997, S:136, s.41

¹⁵⁰ Bkz. Enç. Mithat; Görme Özürlüler, Gelişim, Uyum, ve Eğitimleri, s.77

1970'li yıllardan sonra körler okulunun sayılarında artış olup sırasıyla İstanbul, İzmir, Tokat, Ankara'da körler için okullar açılmıştır¹⁵¹.

Günümüzde körler okulları Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Genel Müdürlüğüne bağlı olup, ilk kısmı beş yıl süreli, orta kısmı ise üç yıl sürelidir. Bugünkü durumuyla ilköğretim kısmını bitiren yetenekli görme engelli öğrenciler Liselerde öğrenimini sürdürmekte ve (ÖSYM) sınavlarında başarılı olanlar yüksek öğretime yerleştirilmektedir¹⁵².

İşitme özürülülerin eğitimine ilişkin çalışmalar oldukça eskiye dayanmaktadır. Sağır-ğurlarla ilgili inanılır, olumlu bir vesika (1443-1485) Hollandalı ilim adamı Rudolp Agricola tarafından bırakılmıştır. Bu vesikada Rudolp Agricola, okuyup yazan sağır-ğurlardan bahsetmektedir. Ve yine sağır-ğurlar eğitiminde çok önemli bir fikir 1501-1576 yıllarında yaşayan İtalyan Doktor Jerome Carden tarafından ileri sürülmektedir¹⁵³.

Ülkemizde ilk Sağır-ğurlar ve Dilsizler Okulunun 1891-1892 ders yılında açıldığı bilinmektedir. İkinci sağır-ğurlar okulu 1923 yılında İzmir'de, 1953 yılında da Ankara'da kurulmuştur¹⁵⁴.

Zihinsel özürülü çocukların eğitimleri için açılan ilk okul, doktor Guggenbühl tarafından 1842 yılında İsviçre'de açılmıştır. Bu okulu dört yıl sonra İngiltere'de açılan bir başka okul izlemiştir. Üçüncü okul 1860'da Almanya'da açılmıştır¹⁵⁵.

Türkiye'de zihinsel özürülü çocukların eğitimlerine 1952-1953 öğretim yılında Hıdırlıtepe ve Yeni Turan İlkokullarında açılan birer özel sınıfla başlamıştır. Günümüzde bu tür okulların çoğaldığı görülmektedir¹⁵⁶.

¹⁵¹ Bkz. Özsoy ve Ark. a.g.e., s. 33

¹⁵² Bkz. Özsoy ve Ark. a.g.e., s. 34

¹⁵³ Okuturlar, a.g.e., s.104

¹⁵⁴ Geniş Bilgi İçin Bkz. Gök, Süleyman; Dünyada ve Türkiye'de Sağır ve Dilsiz Okulları Tarihçesi ve Eğitim Sistemleri, Hüsnü Tabiat Basımevi, İstanbul, 1958, s.11

¹⁵⁵ Çağlar, Doğan; Geri Zekalı Çocuklar ve Eğitimleri, 2.Baskı, Kadioğlu Matbaası, Ank., 1979, S.17

¹⁵⁶ Özsoy ve Ark, a.g.e., s.169

Ülkemizde uyumsuz çocukların eğitimleri konusunda ilk kurumsal girişim 1952 yılında başlamıştır. Bu tarihte İstanbul, Ağaçlı Köyünde uyumsuz çocuklar için bir ilkokul açılmıştır¹⁵⁷.

Şu an illerde Milli Eğitim Müdürlüğü bünyelerinde bulunan Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde ve hastanelerin psikiyatri kliniklerinde ya da çocuk ruh sağlığı bölümlerinde sınırlı sayıda uyumsuz çocuğa rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri sağlandığı bilinmektedir.

Özel Eğitimin Türkiye'deki geçmişine bakıldığında, genel eğitim kadar eskilere dayanmadığını görmekteyiz. Ancak eğitim tarihimiz incelendiğinde de özel eğitim kapsamında olan üstün zekâlıların eğitimi konusunda Enderun Mektebi ile öncülük yaptığımız görülecektir. Osmanlının altı yüzyıl etkin bir biçimde devam etmesindeki temel etmenin, üstün yetenekli çocukların seçilerek yetenekleri doğrultusunda yetiştirilmelerine dayandırılmaktadır¹⁵⁸.

Şu an üstün zekâlılara doğrudan yönelik, genel eğitim kapsamında bir uygulamanın bulunmadığını, Fen Liseleri, Anadolu Liseleri ile özel vakıf ve kişilerin kurduğu iki kurum dışında genel eğitim kapsam ve yeterliliğine ulaşamadığımızı söyleyebiliriz.

Özel eğitim alanı için gerekli öğretmen ihtiyacı bugün çok sınırlı şekilde karşılanmaktadır. Çünkü 1997 yılında 0-18 yaş grubuna giren Özel Eğitime Muhtaç Çocukların tahmini sayıları 4,366,656'dır. Bu gruba giren Özel Eğitime Muhtaç Çocukların hepsinin eğitimine alınması halinde en iyimser tahminlere göre 165.000 öğretmen ihtiyaç vardır. Bunu 10 yılda karşılamayı düşünürsek her yıl 16.500 öğretmene ihtiyaç vardır. Bu nedenle bir taraftan üniversitelerin bu alanda öğretmen yetiştirme kapasitelerini artırırken diğer taraftan yaz okulları ve hizmet içi eğitim etkinlikleri düzenlenerek bu ihtiyacın karşılanması gerekmektedir¹⁵⁹.

¹⁵⁷ Çağlar, Doğan ;Uyumsuz Çocuklar ve Eğitimi, A.Ü.E.F.Y. Ankara,1981, s. 39

¹⁵⁸ Ataman, Ayşegül; "Türkiye 'de Özel Eğitime Yeni Yaklaşımlar" M.E.D, 1997, S.39

¹⁵⁹ Kırcaali-iftar, Gönül; "Türkiye'de Özel Eğitime Bir Bakış" M.E.D.sy.136 ,1997, s. 44

Bu eksikliği kapatmak için kaynaştırma yöntemine, okullar, öğrenciler, yöneticiler, tüm öğretmenler ve aileler ciddi bir özenle hazırlanmalıdır. Bu alanda görev yapmanın güçlüğü de dikkate alınarak fazla ücret verilerek hizmetlerin devamlılığı sağlanmalıdır¹⁶⁰.

Özel eğitime gereksinim duyan çocukların derslerine giren öğretmenlerin eğitim durumları incelendiğinde bu öğretmenlerin birbirinden farklı formasyonlara sahip oldukları dikkat çekmektedir. Özel eğitim öğretmeni olarak yetişenler, normal okul programlarına katılmış öğretmenler ve üçüncü grup ise daha önce engellilerin eğitimi konusunda hiç eğitim almamış öğretmenlerden oluşmaktadır. Şimdi burada görev yapan öğretmenlerin birbirinden çok farklı formasyonlara sahip olmaları ve bir çoğunun özel eğitim konusunda hiçbir programa katılmamış olması hizmet içi eğitim programlarının önemini ve gereğini arttırmaktadır¹⁶¹.

Özel eğitim öğretmenlerinin yetiştirilmesi ülkemizde çok yeni olmakla birlikte bu eğitim Ankara Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi ve Abant İzzet Baysal Üniversitesinde özel eğitim alanının çeşitli özür gruplarına hizmet verecek öğretmen ve alanının her düzeyde ihtiyacı olan uzman ve akademik personeli yetiştirme çalışmaları her yıl biraz daha gelişerek devam etmektedir¹⁶².

---

¹⁶⁰ Çağlar, Doğan ;“Türkiye ‘de Özel Eğitimine Muhtaç Çocuklar” a.g.d., s.36

¹⁶¹ Kargın, Tevhide; “Özel Eğitim Alanında Öğretmen Yetiştirme” a.g.d., s.43

¹⁶² Kargın, a.g.m. s.44

**1997-1998 ÖĞRETİM YILI
ÖZEL EĞİTİM OKULLARI / KURUMLARI ÖĞRENCİ VE ÖĞRETMEN SAYILARI**

OKUL / KURUM ADI	OKUL KURUM SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI	ÖĞRETMEN SAYISI	SINIF ÖGR.	BRANŞ ÖGR.	ÖZEL EĞT. ÖGR.	REH. ÖGR.	
İşitme En. İlk Öğr. Okulları	45	6116	883	646	202	110	17	
İşitme En. Çuk Programlı Lisesi	7	502	33	2	20	3	2	
Günne En. İlk Öğr. Okulları	10	954	195	80	75	0	12	
Ötöpedik En. İlk Öğr. Okulları	4	204	40	20	24	1	4	
Ötöpedik En. Mes. Lisesi	2	67	Öğretmen ihtiyacı ilköğretim okulu öğretmenlerince karşılanmaktadır					
Meslek Okulları (Eğitilebilen)	30	1982	342	167	70	74	31	
Eğitim ve Uyg. Okulları (Öğretilebilen)	54	2432	478	308	35	114	21	
Yetişkin Zih. En. Mes. Eğt. Mrk.	3	228	27	17	4	5	1	
Eğitim Uyg. Okul. Bağlı Mes. Eğt. Mrk	45	422	Öğretmen ihtiyacı eğitim ve uygulama okulu öğretmenlerince karşılanmaktadır					
Mes. Okul. Bağ. Mes. Eğt. Mrk.	3	30	Öğretmen ihtiyacı meslek okulları öğretmenlerince karşılanmaktadır					
Bilin ve Sanat Mrk	2	52	0	2	0		1	
Hasanlık İlk Öğr. Okulları	20	Değişken	55	58				
Bağımsız Ana Okulu	1	20	2	2				
TOPLAM	241	19099	2070	1220	442	325	80	
Özel Eğt. Sınıfları	713	7824	806	556		110		
Kaynaşma Eğitimi		10510						
Okul Reh. Bütçeli	2033		2100				2100	
Reh ve Arasılma Mrk.	90		800				800	
TOPLAM	2046	18440	3471	550		110	2800	
GENEL TOPLAM	3087	37539	6541	1770	442	435	2884	

ÖZEL EĞİTİME MUHTAÇ ÇOCUKLARIN TAHMİNİ SAYISI

(1990 Genel Nüfus Sayımı Geçerli Sonuçlarına Göre)

* : Özel Eğitime Muhtaç Çocukların Nüfusa Oranları (% olarak)

Bilgi Türü Yaş	Tek Yaş Nüfusu	Özel Eğitim Muht. Çocuklar	Görme Oranları	İstisna Oranları	Ortopedi Oranları	Eğitim Zihinsel Oranları	Öğretici Zihinsel Oranları	Konuşma Oranları	Süreğen Hastalık Oranları	Uyumsuzluk Oranları	Üstün Zekalı Oranları	Korun Muht. Çocuklar
0-18	26371001	3691940	52742	158226	369194	527420	79113	922985	263710	263710	527420	527420
0	1139382	159513	2278	6836	15951	22788	3418	39878	11394	11394	22788	22788
1	1110898	155526	2222	6666	15553	22218	3332	38881	11109	11109	22218	22218
2	1418531	198594	2837	8511	19860	28370	4256	49648	14186	14186	28370	28370
3	1538166	215343	3076	9229	21535	30763	4614	53836	15682	15682	30763	30763
4	1623620	227306	3247	9742	22731	32472	4871	56827	16236	16236	32472	32472
5	1657801	232092	3316	9947	23209	33156	4973	58023	16578	16578	33156	33156
6	1361562	190619	2723	8169	19062	27231	4085	47655	13616	13616	27231	27231
7	1566650	219331	3133	9400	21933	31333	4700	54832	15667	15667	31333	31333
8	1578044	220926	3156	9468	22093	31561	4734	49449	15780	15780	31561	31561
9	1412934	197797	2826	8477	19780	28227	4238	53238	14128	14128	28227	28227
10	1521075	212951	3042	9127	21295	30421	4564	45461	15211	15211	30421	30421
11	1296896	181845	2598	7793	18184	25978	3897	49848	12989	12989	25978	25978
12	1424228	199392	2849	8545	19939	28485	4272	49051	14242	14242	28485	28485
13	1401440	196202	2803	8409	19620	28029	4204	46059	14014	14014	28029	28029
14	1315986	184238	2632	7896	18423	26320	3948	48453	13160	13160	26320	26320
15	1384349	193809	2769	8306	19381	27687	4153	43069	13843	13843	27687	27687
16	1230533	172275	2461	7383	17227	24611	3692	40476	12305	12305	24611	24611
17	1156473	161906	2313	6939	16191	23129	3470	43069	11565	11565	23129	23129
18	1230533	172275	2461	7383	17227	24611	3692	43069	12305	12305	24611	24611

Not:

1. 1985 yılı nüfus sayımın 0-18 tek yaş nüfuslarının toplam nüfusa olan ağırlıklarının 1990 yılı nüfus sayımı içinde geçerli olduğu varsayılmıştır.
2. Her tek yaşın 1985 deki ağırlığı % olarak bulunmuş, bulunan oran 1990 nüfus sayımına uygulanarak o yaşın tahmini sayısı hesaplanmıştır.
3. Her tek yaş için bulunan tahmini sayı ÖEMÇ'ların nüfusa oranı olarak kabul edilmiş ve kabul edilen oranlar uygulanarak o yaş için tahmini ÖEMÇ sayısı hesaplanmıştır.

C. TÜRKİYE'DE ENGELLİLERİN EĞİTİMİ İLE İLGİLİ YASALAR

Özel eğitimle doğrudan ilgili olan “2916 sayılı Özel Eğitime Muhtaç Yasası” 12 Ekim 1983 tarihinde yürürlüğe girmiştir¹⁶³. Bu yasa “Özel eğitime muhtaç çocukların, Türk Milli Eğitimi düzenleyen genel esaslar doğrultusunda, eğitilmeleri iş ve meslek sahibi yapılmaları, çevre ve topluma uyum sağlamaları ile ilgili yasal esasları düzenlemek...” amacı gütmektedir.

2916 sayılı yasanın 4. Maddesinde özel eğitimin temel ilkeleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- a. *Özel eğitim, genel eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır .*
- b. *Her özel eğitime muhtaç çocuk özür türü ve derecesine bakılmaksızın özel eğitim hizmetlerinden yararlandırılır.*
- c. *Özel eğitime erken başlamak esastır.*
- d. *Özel eğitim hizmetleri, çocukların özür ve özellikleri dikkate alınarak mümkün olduğu kadar çocuğun yakınına götürülecek biçimde planlanır.*
- e. *Durumları ve özellikleri uygun olan özel eğitime muhtaç çocukların eğitimleri için açılmış okul ve eğitim kurumlarında normal akranları arasında eğitilmeleri için tedbir alınır.*
- f. *Özel eğitime muhtaç çocukların okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve mesleki ve yaygın eğitim hizmetleri bakanlıkça planlanır, kuruluşlarca yönetilir.*

1. Teşhis ve Yerleştirme

Özel eğitime muhtaç çocukların tespit edilmesi, kurumlara yerleştirilmesi ve izlenmesine ilişkin yasal düzenlemeler de 2916 sayılı yasa ile yapılmıştır. Bu yasanın 12., 13. ve 14. Maddeleri ile bu yasaya uygun olarak çıkarılan Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliğinin 16. Maddesinin (a) bendi, rehberlik ve araştırma merkezi özel eğitim bölümü personelini, öğretim yılı başında 4-18 grubu için taramalar yaparak; zihinsel, bedensel, duygusal yönden uyumsuzluk gösteren çocuklardan özel eğitim kurumlarına

¹⁶³ 2916 sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yasası, 15 Ekim 1983 Tarih ve 18193 Sayılı Resmi Gazete, s.9920

özel sınıflara, yardımcı dersliklere, iş kolu ve iş eğitim merkezlerine devam etmesi uygun olanları tespit etmekle görevlendirilmiştir¹⁶⁴.

2. Aile Eğitimi

2916 sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yasasında aile eğitimi ile ilgili bir madde bulunmaktadır. 2916 sayılı yasaya uygun olarak çıkarılan 167 karar sayılı Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliğinin 16. maddesinin (b) şikkında ise özel eğitim bölümü personeli özel eğitime muhtaç çocukları okul, ev, işyeri gibi çevrelerde takip eder” denmektedir¹⁶⁵.

3. Okul Öncesi Eğitim

9 Kasım 1982 tarih ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasası, zorunlu okul eğitim yaşını 6-14 yaş arası kabul etmiştir. Ancak özel eğitime muhtaç çocukların eğitimi ve topluma kazandırılması açısından Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yasası özel eğitimin genel ilkelerini saptarken özel eğitimin erken yaşta başlamasını esas almıştır¹⁶⁶.

4. İlköğretim

T.C Anayasasının 42. Maddesi “Eğitim ve öğretim hakkı ve ödevi” ile ilgilidir. Bu maddeye göre “Kimse, eğitim ve öğretim hakkında yoksun bırakılmaz.... Devlet durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır” hükmünü getirmiştir¹⁶⁷.

5. Orta Öğretim

Milli Eğitim Temel Yasası 22. Maddesinin, zorunlu eğitimi 6-14 yaş için getirmektedir. Buna göre lise eğitimi zorunlu değildir. Ancak Milli Eğitim Temel Yasası 9.

¹⁶⁴ Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Özel Eğitim ile İlgili Konum ve Yönetmelikler, 1986, Ankara, s.32

¹⁶⁵ Özel Eğitim İle İlgili Konum ve Yönetmelikler, 1986, Ankara s.32

¹⁶⁶ 2916 Sayılı Ö.E.M.Ç. Yasası 15 Ekim 1983 Tarihi ve 18193 Sayılı Resmi Gazete, s.9920

¹⁶⁷ 2704 Sayılı T.C. Anayasası s.26

Maddesi: Fertlerin genel ve mesleki eğitiminin hayat boyunca devam etmesi esastır.”¹⁶⁸ demektir.

Özürli çocuğun lise eğitimi ile ilgili olarak, Özel Eğitim Okulları Yönetmeliği 13. maddesinde “öğrencilerin engellerine uygun lise ve meslek liseleri açılabilir” denmiştir.¹⁶⁹

6. Yüksek Öğretim

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Yasasının 31. maddesinde “lise ve dengi okulları bitirenler, yüksek öğretim kurumlarına girmek için aday olmaya hak kazanır” denmektedir.¹⁷⁰

7. Meslek Eğitimi

Özel eğitim okulları yönetmeliği, engelli çocukların üretici olmalarını ve kendi kendilerine yetebilmelerini amaçlamaktadır. Bu amaçların gerçekleşmesi içinde özürli bireyin öncelikle bir meslek edinmesi gerekmektedir. Özel eğitim okulları bu amaçları gerçekleştirebilmek için Özel Eğitim Okulları Yönetmeliğinin 14. maddesi uyarınca sanat orta okulları bulunmaktadır. Bu okullar, ilgi, beceri ve yetenekleri olan ve özel eğitim okullarının ilk okul bölümünü bitiren öğrencilerden eğitimine orta okulda devam etmek isteyenler alınmaktadır.¹⁷¹

8. Personel Eğitimi

Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yasasında personel eğitimi ile ilgili bir maddeye rastlanmamıştır. Ancak 14.06.1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Kanununun 8.43.44.45 ve 48. Maddelerinde öğretmen adaylarından bahsetmektedir.

¹⁶⁸ 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Yasası, 24.06.1973 Tarih ve 145740 Sayılı Resmi Gazete, s.8600

¹⁶⁹ Özel Eğitimle İlgili Kanun ve Yönetmelikler, 1986, Ankara s.86

¹⁷⁰ 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Yasası, 24.06.1973 Tarih ve 145740 Sayılı Resmi Gazete, s.8604

¹⁷¹ Özel Eğitimle İlgili Kanun ve Yönetmelikler, 1986, Ankara s.61

Bunların yanında VII., XI., ve 1988'de toplanan XII., Milli Eğitim Şurasında Öğretmenlerin yetiştirilmesi konusuna değinmektedir¹⁷².

9. Finansman

Engelli çocuk için özel eğitimin zorunlu olması halinde doğacak masrafları kurumların karşılaması oldukça yeni bir uygulamadır. 2.6.1988 Mali Yılı Bütçe Uygulama talimatının çeşitli hükümler başlığı altındaki 14. maddesine göre özürlü çocukların eğitim masrafları babanın çalıştığı kurumca ödenmektedir¹⁷³.

Görüldüğü gibi alanla ilgili yapılması gereken pek çok iş ve çözülmesi gereken pek çok sorun vardır. Bu sorunlar genelde, önleme, teşhis, yerleştirme, mesleki eğitim ve istihdam şeklinde özetlenebilir¹⁷⁴.

10. Din Eğitimi ve Öğretimi

10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca kabul edilen ve insan hakları konusunda "Bütün halklar ve milletler için ortak ideal ölçütleri belirleyen" Evrensel bildirinin 2. maddesi, insanların din ve ihtiyaç ayırımı gözetilmeksizin bütün hak ve özgürlüklerden yararlanabileceklerini belirtmiştir. Ayrıca 18. maddelerinde şöyle denilmektedir:

"Her şahsın fikir, vicdan ve din hürriyeti saklıdır. Bu hak, din veya kanaat değiştirmek hürriyetini, dinini ve kanaatini tek başına veya toplumca açık olarak veya özel surette öğretim, tatbikat, ibadet ve ayinlerle izah etmek hürriyetini gerektirir¹⁷⁵.

1982 Anayasası 24. maddesinde, dini özgürlükleri genel olarak tanınmış ve bu arada din eğitim ve öğretiminin devlet gözetim ve denetimi altında yapılacağını öngör-

¹⁷² Özel Eğitimle İlgili Kanun ve Yönetmelikler, 1986, s.19 Ayrıca Bkz. XII Milli Eğitim Şurası, 18-21 Temmuz 1988, İst. S.13

¹⁷³ 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu

¹⁷⁴ Bıyıklı, Latife; "Özel Eğitime Gereksinim Duyan Çocuklar, M.E.D., 1997, sy.136, s.30

¹⁷⁵ Bkz. Bolay. S.H-Türkone, M; Din Eğitimi Raporu, Ank. 1995 s.100-101 Bkz. Geniş Bilgi İçin; Öcal, Mustafa, İmam Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları İstanbul, 1994, Ensar Neşriyat, s.56

müştür. Aynı maddeye göre, “din kültürü ve ahlâk öğretimini” ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulacak zorunlu dersler arasında yer alır¹⁷⁶.

Milli Eğitim Temel Kanununun 12. maddesi aynen Anayasanın 24. maddesi gibi “din kültürü... öğretimini” ilk ve orta derecedeki okullarda okutulan zorunlu dersler arasında olduğu belirlenmektedir¹⁷⁷.

4-5 yaşlarında kreş ve anaokullarına verilen özürlü çocuklara manevi değerler verilmelidir. Çünkü bu okulların yönetmeliğin ilk maddesinde; (her fırsattan yararlanılarak çocuklarda millet, vatan, bayrak ve insan sevgisinin, manevi değerlere bağlılığın gelişmesine yardımcı olmak) amacını belirlemektedir¹⁷⁸. Yine bu okullarda camii resmi gibi dini sembolleri ihtiva eden boyama kitapları hazırlaması ve bazı dini kavramların kazandırılması teklifi yapılmıştır¹⁷⁹.

Bu okullarımıza birlikte korumaya muhtaç çocukların din eğitimi görmeleri ve “Korumaya Muhtaç Çocukların Türk. Örf, adet, inanç ve milli ahlâkına sahip, kendisine güvenen, insan sevgi ve saygısıyla dolu, ..” olarak yetiştirilmeleri amaçlanmaktadır¹⁸⁰.

¹⁷⁶ 2709 Sayılı, 18.10.1982 Tarihli T.C. Anayasası, Türk Tarih Kurum Basımevi, Ankara, s.18

¹⁷⁷ Öğretilbilir Çocuklar Okulu Program Taslağı, Ankara, 1990, s. 7

¹⁷⁸ Bkz 10 Mart 1984 tarih ve 18337 sayılı Resmi Gazete ‘de yayınlanan Yönetmelik

¹⁷⁹ 29. Eylül 1993 ‘de yapılan Milli Eğitim Şurasında teklif edilmiştir.

¹⁸⁰ Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu,(24.5.1993 tarih ve 2828 sayılı) 4. Maddesinin(K)fıkrası

İKİNCİ BÖLÜM

ENGELLİLER OKULLARINDA MEVCUT DURUMU VE PROBLEMLERİ

A. ÖZÜRLÜ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ İLE İLGİLİ MEVCUT DURUMA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR

Dünya nüfusunun önemli bir oranını engellilerin oluşturduğu günümüzde zihinsel, fiziksel ya da duygusal özürlü sonuca engelli insan sayısı 500 milyona ulaşmıştır. Uluslararası istatistikler her on çocuktan birinin bir özürle dünyaya geldiğini göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde alınan özel eğitim önlemlerinin bile yetersiz olduğu tartışıldığı günümüzde, durum gelişmekte olan ülkeler için daha da kaygı vericidir.

Ülkemizde günümüze kadar özel eğitime muhtaç çocuklara çeşitli hizmetler götürülmüşse de, bu hizmetlerin sistemli ve yeterli olduğu söylenemez¹⁸¹. Özellikle engelli kapsamında tanılama, önleme, yerleştirme eğitim ortamı, eğitim yöntemi, personel eğitimi, mevzuat sınırlıkları, teknoloji gibi çok yönlü bir sorun olarak gündemdedir¹⁸².

Bu bölümde toplam 13 engelli okuluna uyguladığımız anket bulguları ve yorumlarımız bulunmaktadır. Bu okulların mevcut durumu saptanarak okulların fiziki koşulları, personel durumları ve eğitimde kullandıkları yöntemler hakkında elde edilen bilgiler sunulmuştur.

1. Ankete Katılan Kurum ve Kuruluşların Durumu

Tablo 1: Ankete Katılan Kurum ve Kuruluşlar

Kurum / Kuruluş	SAYI	%
İşitme Eng. Okulu	3	23.07
Görme Eng. Okulu	1	7.69
Meslek okulu	3	23.07
Rehabilitasyon merkezi	2	15.38
İlköğretim okulu özel alt sınıf	4	30.76
TOPLAM	13	100

Burada açıkça görüldüğü gibi, okulların %30.76'sı İlköğretim Okulu Özel Alt Sınıfı, %23.07'si İşitme Engelliler Okulu ve Meslek Okul, %15.38'i Rehabilitasyon Mer-

¹⁸¹ Özsoy, Yahya; Türkiye'de Çocuğun Durumu, 1986, Ankara, s.185

¹⁸² M.E.B. Zihinsel Engelli Çocuklar ve Eğitimleri Komisyon Raporu, Ankara, 1991, s.3

kezi ve %7.69'u Görme Engelliler Okuludur. Ankete katılan okul sayısının 13 olması anketin Türkiye genellemesi açısından eksik görülebilir. Ancak okulların farklı illerde (İzmir, Manisa, Bursa ve Ankara) olması elde edeceğimiz sonuçların sağlam ve güvenilir olmasına etki edecektir.

Özel sınıflar engel gruplarına göre adlandırılarak normal okulların içerisinde yer alan ayrı eğitim mekanlarıdır. Örneğin Gazipaşa İlköğretim Okulu Eğitilebilir Zihinsel Engelliler Özel Sınıfı gibi. Özel sınıf uygulamalarının amacı, engelli bireylerin, engelli olmayan kendi akranları ile aynı çatı altında eğitim görmelerini sağlamaktadır.

Özel eğitime gereksinim duyan çocukların kendilerine özgü performanslarını ancak en az kısıtlayıcı çevre içerisinde yani normal öğrencilerle birlikte aynı okulda geliştirebilecekleri görüşü her geçen gün biraz daha önem kazanmaktadır. Amacı ise engelli çocuğu toplum içine hazırlamak, normal çocuklar ile etkileşmesini, bu yolla engelli çocuğun, toplumun genel değerlerini, gözlemesini, öğrenmesini ve uygun davranış biçimleri geliştirmesini sağlamaktadır.¹⁸³

Tablo 2: Öğretilbilir Çocukların Haftalık Ders Programı(*)

DERSLER	SINIFLAR							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Hayat Bilgisi	6	6	4	4	4	3	3	3
Beden Eğitimi	5	5	4	4	4	4	4	4
Resim-İş	4	4	4	4	4	4	4	4
Müzik	2	2	2	2	2	3	3	3
Dil Eğitimi	4	4	2	2	2	2	2	2
Okumaya Hazırlık			3	3	3	3	3	3
Yazmaya Hazırlık			3	3	3	3	3	3
Matematik	3	3	2	2	2	2	2	2
Beslenme Bilgisi	5	5	5	5	5	5	5	5
Trafik ve İlk Yard. Eğt.	1	1	1	1	1	1	1	1
TOPLAM	30	30	30	30	30	30	30	30

¹⁸³ Baydık, Berrin; "Özel Eğitim Kaynaştırma ve Okul Öncesi Kurumların Kaynaştırmadaki Önemi" M.E.D 1997 sy.136 s.27. Ayrıca bkz. Özyürek Mehmet; "Engelli Kişilere Yönelik Değiştirilen Tu-
tulların Süreklileri" A.Ü.Y. Eskişehir, 1988, s.1-5

(*) Öğretilbilir Çocuklar Okulu Program Taslağı, M.E.B., Ank., 1990, s.49

Zeka bölümü çeşitli ölçeklerde sürekli olarak 25 ile 44 arasında olana öğretilbilir zihinsel özürli denir. Takvim yaşı 6-18 sınırları içinde olan bu çocuklara yukarıdaki haftalık ders programı doğrultusunda eğitim ve öğretim yapılmaktadır¹⁸⁴.

Zeka bölümü (45 –75) arasında olan çocuklara eğitilebilir zihinsel engelliler denmektedir. Bu çocuklar önceki gruba nazaran daha iyidirler. Normal çocukların geçtiği bilinçsel süreçlerden geçmektedirler. Ancak süreçlerden geçiş hızları yavaştır¹⁸⁵.

Tablo 3: Eğitilebilir Çocuklar İlköğretim Okulu Haftalık Ders Çizelgesi (*)

DERSLER	SINIFLAR							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Türkçe	12	12	12	6	6	6	6	6
Matematik	4	4	4	4	4	2	2	2
Hayat Bilgisi	5	5	5					
Fen Bilgisi				3	3	2	2	2
Sosyal Bilgiler				3	3	3	3	
Vatan. ve İnsan Hak Eğitim							1	1
T.C. İnk Tar. ve Atatürkçülük								2
Din Kültürü ve Ahlak Bil.				1	1	1	1	1
Resim İş	2	2	2	2	3	2	2	2
Müzik	2	2	2	2	2	3	3	3
Beden Eğitimi	3	3	3	2	2	4	4	4
İş Eğitimi				2	2	6	6	6
Trafik ve İlk Yardım Eğitimi						1		1
Bireysel ve Toplu Etkinlikler	2	2	2					
Seçmeli Dersler				4	4			
TOPLAM	30	30	30	30	30	30	30	30

Özel eğitim okullarında işitme engellilere: okul öncesi ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde eğitim verilmektedir. Okul öncesi eğitim dışında her kademedede, işitme engelli öğrenciler yatılı olarak eğitim görmektedirler. İşitme engellilerin ortaöğrenimleri-

¹⁸⁴ Öğretilbilir Çocuklar Okulu Program Taslağı, M.E.B Ank. 1990 s.49

¹⁸⁵ Eripek, Süleyman, Zihinsel Engelli Çocuklar, s.87

(*) Eğitilebilir Çocuklar İlkokul Programı, M.E.B., Ank., 1990, s.221

ni normal ortaöğretim kurumlarında teşvik edilmektedir. Bu öğrencilerden durumları uygun olanlar Meslek Liselerine sınavsız yerleştirilmektedir¹⁸⁶.

Tablo 4: İşitme Engelliler İlköğretim Okulu Haftalık Ders Çizelgesi (*)

DERSLER	SINIFLAR								
	Hazırlık	1	2	3	4	5	6	7	8
Türkçe	20	14	14	14	10	10	7	7	7
Matematik	2	5	5	5	4	4	4	4	4
Hayat Bilgisi		5	5	5					
Fen Bilgisi					4	4	3	3	3
Sosyal Bilgiler					3	3	4	3	
Vatan. ve İnsan Hak Eğitim								1	1
T.C. İnk Tar. ve Atatürkçülük									2
Din Kültürü ve Ahlak Bil.					2	2	2	2	2
Resim İş	3	2	2	2	2	2	2	2	2
Beden Eğitimi	3	2	2	2	2	2	2	2	2
İş Eğitimi					2	2	7	7	7
Trafik ve İlk Yardım Eğitimi							1		1
Breysel ve Toplu Etkinlikler	2	2	2	2					
Seçmeli Dersler					3	3	3	4	4
TOPLAM	30	30	30	30	30	30	30	30	30

Özel eğitim okullarında, görme engellilere; okul öncesi ve ilköğretim düzeyinde eğitim hizmetleri sunulmaktadır. İlköğretim düzeyindeki görme engelliler okullarının tümü yatılıdır. İlköğretimden mezun olan görme engelliler, üst öğrenimlerini normal okullarda sürdürmektedirler. Az görenlerle hiç göremeyenlerin eğitimi aynı okullarda ve aynı programlarla yürütülmektedir¹⁸⁷.

¹⁸⁶ T.C. M.E.B. Cumhuriyetin 71. Yılında Gelişmeler ve Hedefler M.E. Basımevi Ankara 1998 s.61

(*) Ders Programları özel eğitim okulları yönetmeliğinden uyarlandı. Ayrıca Bkz. Sağırklar İlkokulu ve Yetiştirme Yurdu Müfredat Programı 1968, Ankara, s.11

¹⁸⁷ T.C. M.E.B. Cumhuriyetin 71. Yılında Gelişmeler ve Hedefler M.E. Basımevi Ankara 1998 s.61

Tablo 5: Görme Engelliler İlköğretim Okulu Haftalık Ders Çizelgesi

DERSLER	SINIFLAR							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Türkçe	12	12	12	6	6	6	6	6
Matematik	5	5	5	4	4	4	4	4
Hayat Bilgisi	5	5	5					
Fen Bilgisi				3	3	4	4	4
Sosyal Bilgiler				3	3	3	3	
Vatan. ve İnsan Hak Eğitim							1	1
T.C. İnk Tar. ve Atatürkçülük								2
Yabancı Dil				2	2	4	4	4
Din Kültürü ve Ahlak Bil.				2	2	2	2	2
Modelaj-İş	2	2	2	2	2	2	2	2
Müzik	2	2	2	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi ve Bağ. Har.	2	2	2	2	2	2	2	2
İş ve Sanat Eğitimi				2	2	2	2	2
Trafik ve İlk Yardım Eğitimi						1		1
Bireysel ve Toplu Etkinlikler	2	2	2					
Daktilo						1	1	1
Seçmeli Dersler				3	3	3	4	4
TOPLAM	30	30	30	30	30	30	30	30
Rehberlik						3	3	3

Özel eğitim okullarında ortopedik engellilere; okul öncesi, ilköğretim ve mesleki ortaöğretim lisesi düzeyinde eğitim olanakları sunulmaktadır. Bu okullarda rehabilitasyon ile eğitim iç içe yürütülmektedir¹⁸⁸. Haftalık ders programları aşağı yukarı diğerle-
rinki gibi yine Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi haftada 2 saattir.

Meslek okulların süresi ise bir yılı hazırlık olmak üzere dört yıldır. Mesleki Eğitim Merkezlerinin süresi ise bir yıldan az olmamak üzere, okul müdürlüğünün teklifi ve valiliğin onayı ile belirlenir.

Meslek okulunda haftada 12 saat kültür dersleri (Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi, Milli Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık Bilgisi, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Müzik ve Beden Eğitimi), 18 saat atölye dersleri (Resim, A-
ğaç İşleri, El Sanatları ve Ev Ekonomisi) olmak üzere 30 saat; Mesleki Eğitim Merke-

¹⁸⁸ T.C. M.E.B. Cumhuriyetin 71. Yılında Gelişmeler ve Hedefler M.E.B., Ank., 1998, s.62

zinde ise haftada 8 saat kültür dersi (Türkçe, Matematik, Beden Eğitimi) 32 saat atölye dersi olmak üzere 40 saat ders görülmektedir.

Son günlerde engelliler için özel rehabilitasyon merkezleri açılmaktadır. Gittiğimiz bu tür kuruluşların fiziki olarak yetersiz oldukları görülmüştür. Sırf ekonomik kazanç için açılan bu yerlerin sağlıklı bir eğitim verdikleri kanısında değiliz. Kreş ve bakım evi statüsünde bir çalışma olup, çalışan ailelerin özürlü çocuklarının gündüz bakıldığı bir yer konumundadır.

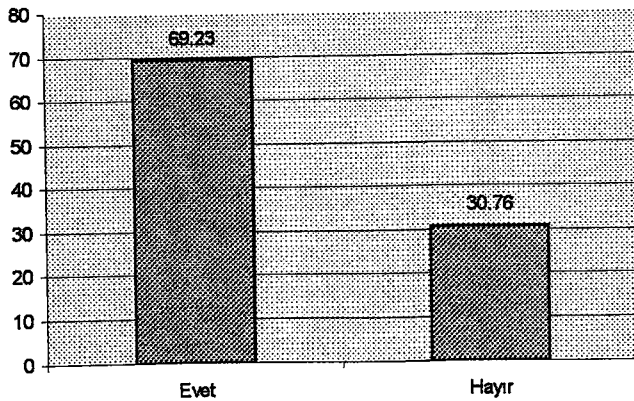
Anket uyguladığımız okulların %84.61'i resmi, %15.35'i özel ve vakıf kuruluş oldukları görülmektedir. Yine bu okulların %76.92'si gündüzlü, %15.38'i yatılı ve %7.69'unun yatılı gündüzlü oldukları tespit edilmiştir.

2. Eğitim- Öğretim Etkinliklerinin Durumu

Anket sorularımızı cevaplandıran okulların %38.46'sı tam gün eğitim, %15.38'i yarım gün eğitim, %38.46'sı tam gün hem grup hem de bireysel eğitim ve %7.69'u ise sadece bireysel eğitim yaptıklarını belirtmektedirler.

Bu okulların "sınıf esasına göre program uygulayıp uygulamadıklarını" sorduğumuzda %69.23 evet, %30.76'sı hayır cevabını vermişlerdir. (Bkz. Grafik A) Hayır diyenler ise seviye grupları oluşturduklarını gerekçe göstermişlerdir.

Grafik A/ Sınıf Esasına Göre Program Uygulama Durumu

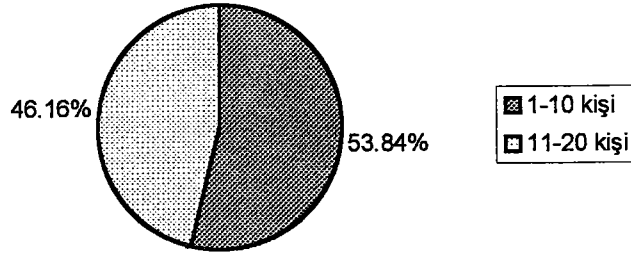

Bu tür okullarda eğitimin etkili olabilmesi öğretmenlerin özürlü öğrencilerle birebir ilgilenmesiyle mümkündür. Normal okullarda öğrenciler rahatlıkla öğretmenin anlattıklarını anlayabilecek düzeyde olduğundan iletişim sorunu pek yoktur. Oysa özürülerin öğretmeniyle ileti-

şim sıkıntısı vardır. Öğretmenin öğrencileriyle bir bir ilgilenmesi için sınıflarda öğrenci sayısının fazla olmaması gerekmektedir.

Grafik B/ Sınıflarda Öğrenci Sayısının Durumu

Yanda açıkça görüldüğü gibi anketimize katılan okulların %53.84 'ünde öğrenci sayısı (1- 10) kişi arası iken, %46.16'sında (11.20)kişi arasındadır. Normal okullarda 50 hatta 70 kişilik sınıfların bulunduğunu düşünürsek yukarıdaki rakamlar özel eğitim için bir avantajdır.

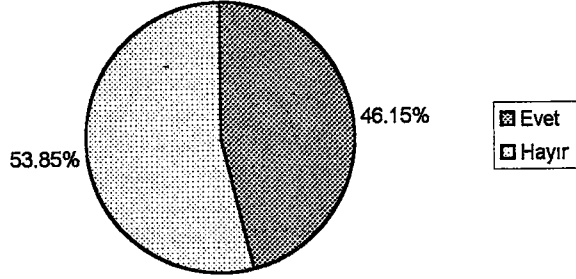
Tablo 6: Okuldaki Dersliklerin Durumu

Düzeni	SAYI	%
Normal okuldaki gibi	2	15.38
Küme oturma düzeni		
"U" şeklinde	9	69.23
Başka	2	15.38
TOPLAM	13	100

Tablo 16'da görüldüğü gibi sınıf oturma düzeni %61.23'ü "U" şeklindeyken, %15.38 normal okullardaki gibidir. %15.38'lik bir oran ise öğretmenin yaptığı aktiviteye göre oturma düzeninin değiştiğini belirtmektedir.

"Okulunuzda uygulanan bir program var mı?" sorumuza %84.6'sı evet derken, %15.4'ü hayır demektedir. Hayır diyen okul öğrencilerin özür ve kapasitesine göre kendilerinin program oluşturduklarını beyan etmektedirler.

Grafik C/ Uygulanmakta Olan Programı Yeterli Bulma Oranı

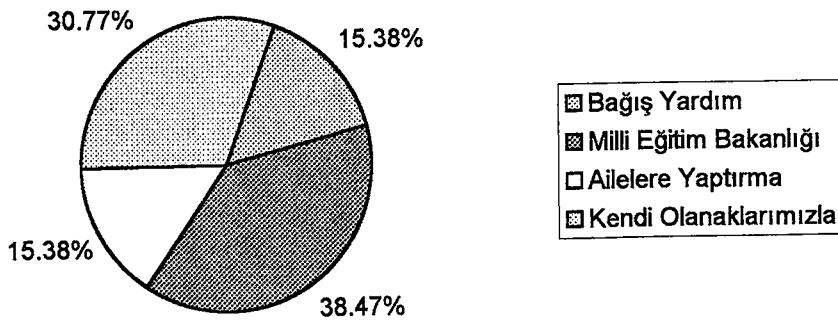
Milli Eğitim Bakanlığı tarafından uygulanması istenilen programın okulların %53.85'i yeterli bulmazken sadece %46.15'i yeterli bulmamaktadır. Yeterli bulmayanların gerekçeleri ise şöyle: Çocukların seviyesinin üstünde / Okullar program yönünden bağımsız olmalı / Ders kitaplarının hiç olmaması / Araç-gereç eksikliği /

Konuların güncelleştirilmemesi.

Bilindiği gibi, ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı kurumlarda uygulanmakta olan programların merkezden hazırlanma özelliği vardır. Evet diyenler büyük bir olasılıkla bu soruyu politik buldukları için yanıtlarken eleştirilme konumuna düşmemek için kaçınmış olabilirler.

3. Araç-Gereç ve Materyalin Nereden Sağlandığının Yüzde Olarak Dağılımı

Grafik D/ Araç-Gereç Ve Materyalin Temin Edilme Durumu

Grafik D’de görüldüğü gibi, okulların %38.46’sı eğitim amaçlı araç-gereç ve materyali Milli Eğitim Bakanlığından, %30.76’sı kendi olanaklarıyla, %15.38’i bağışlar-yardımlar, %15.38’i ise ailelerden isteyerek veya onlara yaptırarak sağladıklarını belirtmişlerdir.

Okullara özürülere yönelik eğitim hizmeti verirken, ihtiyaç duydukları malzemelerin ne olduğu sorulmuştur. Okulların bu soruya verdikleri yanıtlar şöyledir:

Müzik araçları, resim malzemesi, yazı malzemesi; jimnastik araçları, kavram kazandırma araçları, serbest oyun araçları, el becerisini geliştirmeye yönelik araçlar, kondisyon bisikleti, kas geliştirme yayları, matbaa, teksir makinesi, fotokopi makinesi, termoform, kabartma daktilo, işitme cihazı, sesi yükselten değişik araçlar, tepegöz, slayt ve test materyalleri.

4. Anketimize Katılan Okulların Öğrenci Dağılımı

Tablo 7: Ankete Katılan Okullardaki Öğrenci Sayısı

Okulun Statüsü	Öğrencinin Cinsiyeti	Öğrenci Yaşları					
		0-3	4-5	6-11	12-15	16-18	18 Üstü
Resmi	Erkek			314	378	190	5
	Kız			216	238	99	12
Özel	Erkek			6	2	7	
	Kız			11	2	24	
Vakıf	Erkek		2	7	7	4	
	Kız			14	3	1	1
Toplam	Erkek		2	327	387	201	5
	Kız			241	243	124	13
Genel Toplam	1543		2	568	630	325	18

Anketimize katılan okulların %84.61’i resmi, %15.38’i özel ve yine %15.38’i vakıf okulları oldukları bilinmektedir. Çoğunluğu Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı okullar olduğundan öğrenci sayısı da buna bağlı olarak yüksek çıkmıştır. Elde ettiğimiz bilgilere göre öğrenci yığılmaları daha çok 12-15 yaş grupları arasındadır. Yine 18 yaş üstü öğrencilerin fazla çıkmaması normal eğitim sürecinin devam ettiğini gösterir.

Kız öğrencilerinin erkek öğrencilere oranla düşük çıkması özrün erkeklerde daha çok görüldüğü şeklinde anlaşılmamalıdır. Özürlü erkeklerin hırçın ve yaramaz olduğundan aileler eğitim ve öğretim için okula gönderiyor olabilirler. Ayrıca Türk toplumunda kız çocuklarının okula gitme oranı daima düşüktür.

(0-5) yaş arasında özürlü öğrenciler için okullaşma olmadığı görülmektedir. Oysa özürlülerde eğitime erken başlamak çok önemlidir.

5. Özürlü Öğrencinin Kabulü Konusunda Karar Verme Durumu

Tablo 8 : Öğrencinin Kuruma Kabulünde Karar Verme Durumu

Kararın Kim Verdiği	Sayı	%
Okul Müdürü	1	7.69
Reh. Araştırma Mrk. Sınıf Öğretmeni	9	69.23
Öğrencinin Ailesi		
Diğer	3	23.07
TOPLAM	13	100

Tablo 18’de görüldüğü gibi özürlü öğrencinin okula kabulü konusunda %69.23 oranında Rehberlik Araştırma Merkezi gelirken %7.69 ile okul müdürü gelmektedir. Öğrencinin okula kabulü konusunda %23.07’lik bir oran ise; İl Özel Eğitim Kurulu, Özel Eğitim Mevzuatı ve Hastane Raporunun öğrencinin kuruma kabulünde etkili olduğunu belirtmiştir.

a. Engelliler Okuluna Başvurma Şekli

- I. Veliler özürlü çocuklarının okula alınması için bir dilekçe ile buldukları yerin mülki amirliğine başvururlar.
- II. Dilekçenin havale edildiği ilköğretim müdürlüğü veliden Rehberlik ve Araştırma Merkezi’ne başvurarak inceleme raporu almasını ister.
- III. Hazırlanan belgeler, ilköğretim müdürlüğü tarafından Milli Eğitim Müdürlüğü’ne gönderilir.
- IV. Milli Eğitim Müdürlüğü evrakları inceleyerek Milli Eğitim Bakanlığı’na gönderir.

- V. Bakanlık gelen evrakı özür yönünden inceler, bunlardan bir çok özrü olanları yada normal okula gidebilecek durumda bulunanların evrakını iade eder.

Okula girebilecekleri müracaat sırasına göre aday kaydını yapar ve evraklarını Valilik yoluyla ilgili kuruma gönderir¹⁸⁹.

b. Okula Kayıt Esnasında İstenen Evrak ve Belgeler¹⁹⁰

- I. Sağlık Kurul Raporu
- II. Rehberlik ve araştırma merkezinden alınacak inceleme raporu
- III. İl Özel Eğitim Kurulu kararı
- IV. Öğrenci durum fişi
- V. Aşı kağıdı
- VI. İkametgah kağıdı
- VII. Nüfus cüzdanı sureti
- VIII. Vesikalık fotoğraf (6 adet)
- IX. Pullu mektup zarfı (6 adet)
- X. Veli yada vasiden istenilen noter senedi

Türkiye’de ilk ve ortaokul düzeyinde öğrenim veren normal devlet okullarının hiç birisi öğrenci almak için bu denli koşula bağlı değildir. Bu kadar bürokrasi öğrenci ve velilerini bıktırmaktadır¹⁹¹.

Okula kayıt esnasında ailelerin istekleri oluyor mu? Sorumuza %84.61’ ü evet derken, %15.38’i hayır yanıtını vermiştir. Okula kayıt esnasında ailelerin genelde şu istekleri olmaktadır.

Yatılı bir okula yerleştirmek / Merkezde çalışmaya alınması / Çocuğun meslek sahibi olması / Tüm ihtiyaçlarının devlet tarafından karşılanması / Maddi yardım sağ-

¹⁸⁹ Güleroğlu, Süleyman, Ortopedik Özürlü Çocukların Zeka Bölümleri İle Okul Başarıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Bir Araştırma, İstanbul, 1992, M.E.Y.2340 s.15

¹⁹⁰ Özel Eğitim Veren Engelliler Okulundan Alınmıştır

lanması / Hemen konuşabilme ve okuma-yazmayı öğrenme / Uyumsuz davranışlarının düzeltilmesi / Kendi kendine yetebilir bir seviyeye gelme / İyi bir bakım sağlanması.

6. Öğrencilerin Ailelerine Yönelik Düzenli Bir Eğitim Durumu

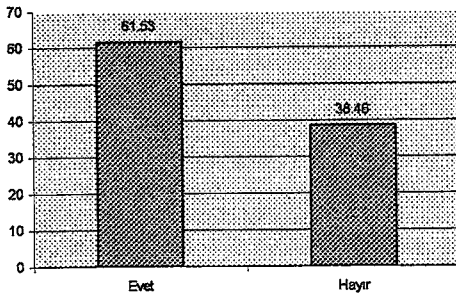
Her ne kadar çocuklarda dini duygu ve inanca karşı fitri bir meyil varsa da bu konuda ailelerin de önemli etkileri ve katkıları vardır. Ancak ailede çocukların dini duygu ve düşüncelerinin erkenden veya gecikerek, sağlıklı veya sağlıksız gelişmesi, onların dindarlıkları ve kültür seviyeleri ile doğru orantılıdır¹⁹².

Çocuğun okul, arkadaş ve ev olmak üzere üç çevresi vardır. Bunlardan en fazla durduğu ve etkilendiği yer ailedir. Bu bakımdan ailenin eğitim konusunda bilgili olması çocuğun yetişmesi açısından çok önemlidir.

Özürülüler okuluna devam eden öğrencilerin etkili bir şekilde yetişmesi için bulunduğu çevrelerin eğitim açısından müspet tesir etmelidir. Öğretmenlerin öğrenciyle ilgilendikleri kadar aile ile ilgilenmeli ve her türlü bilgiyi anlatmalıdır. Ancak bu şekilde aile çocuğun eğitiminde özellikle de din eğitiminde etkili olabilir¹⁹³.

“Özürülü öğrencilerin ailelerine yönelik bir eğitim var mı?” sorumuza okulların %61.53’ü evet derken, %38.46’sı hayır cevabını vermiştir. (Bkz. grafik E)

Grafik E / Ailelere Yönelik Düzenli Bir Eğitim Durumu

¹⁹¹ Güleröglü, a.g.e. s.18

¹⁹² Ocal, Mustafa; (Temel Eğitim ve Orta Öğretimde) Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar, s.74-75

¹⁹³ Bkz. Geniş bilgi için Ay. M. Emin; “Ailede Verilecek Din Eğitiminde Genel Prensipler” (tebliğ) İslam’da Aile ve Çocuk Terbiyesi 2 İst.1996, s.317-329

Tablo 9 / Okuldaki Aile Toplantılarının Yapılış Sıklığı

Süre	Sayı	%
Haftada bir		
Ayda bir	3	23.07
Dönem başlarında	2	15.38
Uygun görüldüğünde	7	53.84
Hiç		
Başka	1	7.69
TOPLAM	13	100

Tablo 19’da görüldüğü gibi okulların %53.84’ü aile toplantılarını uygun gördüğü bir zamanda yaparken, %23.07’si ayda bir, %15.38’i dönem başlarında aile toplantılarını yaptıklarını ifade etmişlerdir. %7.69 ise periyodik gelişmelerden ziyade bireysel görüşmeyi tercih ettiklerini belirtmektedir.

1992 yılında Anadolu Üniversitesi’nin hazırladığı bir çalışmada,¹⁹⁴ 21 okulun %76’sı hiç aile toplantısı yapmadıkları ortaya çıkmıştır. Oysa, Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yasası’nda, “Özel eğitim bölümü personeli özel eğitime muhtaç çocukları okul, ev, iş yeri gibi çevrelerde takip eder.” denmektedir¹⁹⁵.

Okul-aile toplantılarına kimlerin katıldığı sorumuza ise, %69.23’ü anne, %30.76’sı ise anne – baba yanıtını vermiştir. Babanın okul toplantılarına katılmadığı görülmektedir. (Bkz. Tablo 20)

Tablo 10 : Okuldaki Toplantılara Katılanların Öğrenciye Yakınlık Derecesi

	Anne	Baba	Her İkisi	Bir Akraba	TOPLAM
SAYI	9		4		13
%	69.23		30.76		100

Bu toplantılarda ailelerin isteklerini yerine getirmeye çalışan okulların, hangi istekleri yerine getirebildiklerine ilişkin bilgiyi ortaya çıkarmak mümkün olmamıştır. Fakat bu konuda araştırma yapanlar şu konuların görüşüldüğünü kaydetmişlerdir.

¹⁹⁴ Bkz.Engelliler için Eğitim Modelleri Geliştirme Projesi, c: IV Komisyon, Eskişehir, 1992, s.70

¹⁹⁵ Özel Eğitim İle İlgili Kanun ve Yönetmelikler,1986 Ankara, s.32

Ailenin özürlü çocuk ile evde yapacağı etkinlikler / Ailenin uyum sorunları / Çocuğun sosyalleşmesi / Okuldaki davranışlarının aileye bildirilmesi / Davranış problemlerine ilişkin / Normal kardeşleri ile olan ilişkileri / Daha sonra yıllardaki eğitimi¹⁹⁶.

Okulun ailelerle ilgili sorununu araştırdığımızda ise karşımıza şu problemler çıkmıştır:

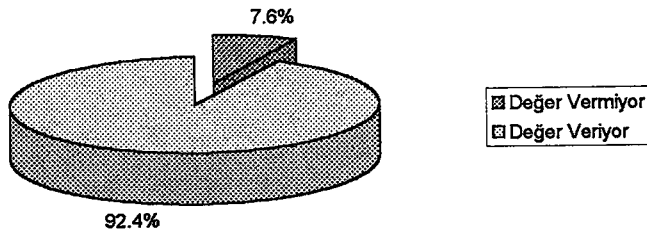
İlgisiz aile tutumları / Çocuğa yaklaşımda hatalar / Çocuğun özrünü kabul etmeme / Yanlış inanışlar /Ailelerin eğitimsiz ve kültür seviyelerinin düşük olması / Aileler uzak yerleşim birimlerinde olduğundan diyalog eksikliğinin olması / Çevrenin tesirinde kalmaları.

Görüldüğü gibi 1992’de yapılan bir araştırmanın bulguları ile bizim tespitlerimiz arasında beraberlik bulunmaktadır. Bu da gösteriyor ki, okul ile aile arasında büyük bir diyalog eksikliği ve boşluk bulunmaktadır. Bunun zararını ise öğrenciler çekmektedir.

7. Engelliler Okulunda Verilen Hizmete Karşı Çevrenin Tutumu

Engellilere verilen eğitimi çevrenin nasıl karşıladığına ilişkin sorumuza ailelerin %92.3’ü değer verdiklerini belirtirken, %7.9’sı çevrenin yapılan hizmetlere değer vermediğini belirtmişlerdir. (Bkz. Grafik F)

Grafik F/ Okullarda verilen Hizmete Karşı Çevrenin Değer Verme Durumu

¹⁹⁶ Komisyon, Engelliler İçin Eğitim Modelleri Geliştirme Projesi, c.IV s.72

Yapılan hizmetlerin takdir edilmesi için neler yapıldığı ve nasıl yapıldığı konusunda çevrenin aydınlatılması gerekmektedir. Aileler ile diyalog kuramamış, kendini tanıtamamış bir okulun çevreden ilgi görmesi mümkün değildir.

Türkiye’de özellikle özurlüler konusunda çok şey söylenir, yazılır, çizilir hatta özurlüler haftası ilan edilir, sportif faaliyetler düzenlenir ama düzenlediği gibi kalır. Uzun vadeli planlar yapılarak özurlü yurttaşlarımızın eğitim, sağlık ve iş imkanları gelişmiş ülkeler seviyesine çıkartılmalıdır.

Özel eğitim hizmetleri veren bu müesseselere ailelerin maddi desteği oluyor mu? Sorumuza, okulların %23.07’si evet, %27.7’si hayır ve %53.84’ü kısmen cevabını vermiştir.

Daha önceki bulgularımızda okula araç-gereç ve materyalin temini konusunda %15.38 bağış ve yardım, %15.38’i de ailelere yaptırma şeklinde çıkmıştı. (Bkz. Grafik / M) Bu iki sonuç birbirini desteklemektedir. Yani bu okullara çevrenin desteği %30’u geçmemektedir. Geri kalan ise manevi destektir.

Tablo 11: Okuldan Mezun Öğrencilerin Nasıl Yönlendirildiğine Dair Dağılım

Yönlendirme	Sayı	%
Bir üst okula gönderiyoruz	2	15.38
Yeteneğine göre iş buluyoruz	3	23.07
Ailesine teslim ediyoruz	2	15.38
Kendi çaresine bakıyor	1	7.69
Cevapsız	5	38.46
TOPLAM	13	100

Özellikle meslek okullarında daha 1.2.3. sınıflardan birindeyken işyerinde çalışabilecek başarıyı gösteren öğrenciler mesleğe yöneltme ve izleme kurulunca takip edilir. İş verilmeyen öğrenciler ise okulun bünyesindeki uygulama atölyesinde, piyasadan alınan fason işlerde çalıştırılarak üretime katılırlar.

Okulu bitirdikten sonra velinin muvafakatı işyerinin öğrenciyi kabul etmesi durumunda, öğrenci belirlenen işyerine işçi olarak alındığı okul idaresinden edindiğimiz bilgilerdir.

Yukarıdaki tabloya baktığımızda okulların %23.07'si mezun olan öğrencilere yeteneğine göre iş bulurken, %15.38'i bir üst okula göndermekte yine %15.38'i ailesine teslim etmektedir. Anketimize katılan okulların %38.46'sı bu soruyu cevapsız bırakmıştır.

Görüldüğü gibi okuldan mezun olan öğrencilerin sadece %36.46'sı bir üst okula yada yeteneğine göre bir işe girebilmektedir. Geri kalan %61.53 oranındaki kısım ailesiyle kalmakta yada kendi başının çaresine bakmaktadır. Aslında bu sonuç engelliler okulunun başarı durumunu çok net bir şekilde göstermektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

**ENGELLİLER OKULLARINDA
DİN EĞİTİMİ – ÖĞRETİMİ**

A. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde anket uygulanan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersine giren öğretmenlerin kişisel durumları, bu dersi anlatırken uyguladığı ilke ve yöntemler ile ilgili tespit ve yorumlar bulunmaktadır.

1. Anket Uygulanan Öğretmenlerin Çalıştığı Kuruma Göre Dağılımı

Tablo 12: Okul ve Cinsiyet Durumu

OKULLAR	BAYAN		BAY		TOPLAM	
	SAYI	%	SAYI	%	SAYI	%
Aşık Veysel Görme Eng. İ.Ö.O			1	5	1	5
Duyum İşitme Eng. İ.Ö.O	1	5			1	5
Hasan Tahsin Mes. Okulu	6	30	3	15	9	45
Gazi Paşa İ.Ö.O			1	5	1	5
19 Mayıs İ.Ö.O			1	5	1	5
Özel Gel. Özel Eğt. ve Reh. Mrk	1	5			1	5
Samiye Nuri Sevil İ.Ö.O			1	5	1	5
Şükrü Nail Paşa İ.Ö.O			1	5	1	5
Tülay Aktaş İ.Ö.O			2	10	2	10
Uludağ Mes. Okulu			1	5	1	5
Yahya Özsoy İş. Eng. Okulu			1	5	1	5
Toplam	8	40	12	60	20	100

Tablo 1’de belirtilen okullarda görev yapan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi öğretmenlerine anket uygulanmıştır. Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre dağılımlarına bakıldığında; 8 (%40)’i bayan, 12(%60)’si bay olmak üzere toplam 20 öğretmen anketimizi cevaplamışlardır.

Öğretmenlerin 9(%45)’u Hasan Tahsin Meslek okulu, 2(%10)’si Tülay Aktaş İşitme Engelliler İlköğretim Okulu ve diğer öğretmenler her biri farklı okullarda görev yapmaktadırlar.

2. Öğretmenlerin Mezun Olduğu Okula Göre Dağılımı

Tablo13: Öğretmenlerin Mezuniyet Durumu

OKUL TÜRÜ	Sayı	%
Öğretmen Okulu	1	5
İlahiyat Fakültesi	2	10
Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü	12	60
Eğitim Enstitüsü Sınıf Öğretmenliği	3	15
Eğitim Yüksekokulu	2	10
TOPLAM	20	100

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine giren öğretmenlerin büyük çoğunluğunun, Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü mezunu olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin %5'i Öğretmen okulu, %60'ı Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü, %15'i Eğitim Enstitüsü Sınıf Öğretmenliği, %10'u Eğitim Yüksekokulu Mezundur. İlahiyat Fakültesi mezunu olanlar ise %10'dur.

Bu durumda Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersine giren öğretmenlerin %90'ı branş öğretmeni değildir. Belki kendi kişisel gayretleriyle bu dersde başarılı olmaya çalışmaktadırlar. Fakat bu öğretmenlerin en önemli avantajı %60'nın Özel Eğitim Bölümü mezunu olmalarıdır. İlahiyat Fakültesi mezunlarının Özel Eğitim konusundaki eksikliklerden dolayı Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi öğrenciler açısından verimli olmayabilir. Ancak İlahiyat Fakültelerinde Özel Eğitim dersi konulduğu takdirde veya okul bitiminden sonra yoğun bir şekilde özel eğitim üzerinde çalışma yapıldığında bu okullarda görev alan İlahiyatçıların daha başarılı olacakları kanaatindeyiz. Bu konuda yapılan bir çalışmada İlahiyat Fakültesi mezunlarının dine ısındırmada daha etkili olduğu tespit edilmiştir¹⁹⁷.

3. Meslekteki Kıdemlerine Göre Dağılımı

Her meslekte olduğu gibi öğretmenlik mesleğinde de kıdemın önemi vardır. Zira karşılaşılan sınıf içi veya dışı bazı eğitim – öğretim problemlerinin çözümünde kendini gösterir. Tecrübe, öğretmene güven verir, eğitim öğretimde rahatlık ve kolaylık sağlar.

¹⁹⁷ Bkz. Kaya, Mevlüt; Din Eğitiminde İletişim ve Dini Tutum, Etüt Yay., Samsun, 1998, s.175

Tablo 14: Mesleki Kıdem Durumu

KIDEM - YIL	SAYI	%
1-5	1	5
6-10	10	50
11-15	3	15
16-20	4	20
21-25	2	10
25 Yılın Üstünde		
TOPLAM	20	100

Tablo 3’de görüldüğü gibi ankete katılan öğretmenlerin: %50’si 6-10 yıl, %20’si 16-20 yıl, %15’i 11-1 yıl, %10’u 21-25 yıl ve ankete katılanların %5’i 5 yılın altındadır. Yığılmanın 6-10 yıl arasında olduğu görülmektedir.

4. Okuldaki Görevlerine Göre Dağılımı

Tablo 15: Öğretmenlerin Okuldaki Görevi

GÖREV	SAYI	%
Sınıf Öğretmeni	5	25
İdareci	1	5
Branş Öğretmeni	6	30
Başka	8	40
TOPLAM	20	100

Ankete katılan öğretmenlerin %5’i idareci, %25’i sınıf öğretmeni, %30’u branş öğretmeni ve %40’ı okulda, atölyede, rehberlik uzmanı gibi görevlerde bulduklarını belirtmişlerdir. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi branş öğretmeni ise sadece %10’dur.

Bilindiği gibi İlâhiyat Fakültesi mezunları, hem Diyanet, hem de Milli Eğitim camiasının değişik birimlerinde görev yapabilmektedirler. Ancak böylesine geniş bir sahada sürekli yer değiştirmeler olduğundan, öğretmenler kendilerinden beklenen başarıyı gösterememektedirler. Sözelimi meslek lisesinde görev yapmış bir öğretmen ilköğretim okullarına veya engelliler okuluna atandığında büyük sıkıntılar çekecektir.

Bunun için de yapılması gereken daha fakültede iken adayların hangi sahada çalışacakları göz önüne alınarak branşlaşmaya gidilmelidir¹⁹⁸.

5. Öğretmenlerin Haftalık Ders Saatleri Dağılımı

Tablo 16 : Haftalık Ders Saatleri

DERS SAATLERİ	SAYI	%
1-10 Saat	2	10
11-20 Saat	2	10
21-30 Saat	14	70
30'dan Fazla	1	5
Başka	1	5
TOPLAM	20	100

Verilere göre öğretmenlerin %70'i 21-30 saat, %10'u 11-20 saat, %10'u 1-10 saat, %5'i 30 saatten fazla derse girdiği görülmektedir. %5'i de derse girmediğini fakat öğrencilere rehberlik yaptığını belirtmiştir. Öğretmenlerin %90'ı Din Kültürü ve Ahlak branşında olmadığı için yukarıda verilen saatlerin içinde diğer dersler de bulunmaktadır. Mecburi ders saatini dolduramayan öğretmenler kendi isteği ile ya da idarenin teşvikiyle kendi branşının dışında derslere ek ders ücreti karşılığı girebilmektedir.

Bilindiği gibi bir toplumda sosyal hayatın temelini oluşturan iş ve meslekler eğer yetkin, becerikli ve usta insanların elinde değilse, o toplumda hızlı kalkınma, sosyal değişme ve ilerleme mümkün olamaz. Kaliteli öğretmenlerin var olması bu açıdan gereklidir.

Haftada 30 saate yakın derse giren bir öğretmenin kendini bilgi açısından sürekli yenilemesi imkansızdır. Ekonomik kaygılardan dolayı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine, bu dersin branş öğretmenlerinden başkasının girmesi çocuklarda olumsuz etki yapabilir. Bu açıdan okul idareleri mümkün mertebe bu dersin branş öğretmenine vermelidir. Yoksa en azından hizmet içi eğitim kurslarına katılmış İmam Hatip kökenli öğretmenlere görev verilebilir.

¹⁹⁸ Aydın, M. Zeki; "Din Eğitiminde Öğretmenlerin Branşlaşması" M.E.G ve S.B, Din Öğretimi Dergisi, sy.34, 1992, s.18

Nitekim 1989-1990 öğretim yılında Ankara'daki 71 okulda yapılmış bir araştırmaya göre Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine giren sınıf öğretmenleri: "Din hakkında yeterli bilgiye sahip değilim", "Bilgilerim yetmiyor", "Öğrencilerin sorularını cevaplandıramıyorum, dersi bir branş öğretmeni okutmalı" şeklinde görüşlerini belirterek branş öğretmenin önemine dikkat çekmişlerdir¹⁹⁹.

6. Öğretmenlerin Hizmet - İçi Eğitim Kurslarına Katılma Durumu

Hizmet – İçi Eğitim: "Kişilerin hizmetteki verim ve etkilerinin artırılmasını, gelişmeye açan bilgi, beceri ve tutumların zenginleştirilmesini amaç edinen ve kurumların genel çalışma düzenini sürekli olarak etkileyen eğitim" şeklinde tarif edilmektedir²⁰⁰.

Hizmet-içi eğitim kurslarının, öğretmenlerin mevcut bilgi, beceri ve kabiliyetlerinin belirlenmesi, geliştirilmesi, morallerinin yükseltilmesi, mesleğe karşı motive edilmesi, teşvik edilmesi, özlük haklarının ve sorumluluklarının hatırlatılması, yeni metot ve ilmi gelişmelerden haberdar edilmesi, yenilik ve gelişmelere uyum sağlanması hususunda gerekli yardım ve rehberliğin yapılması gibi amaçları vardır²⁰¹.

Ülkemizde özel eğitime gereksinimi olan çocuklarla öğretmenlerin eğitim durumları incelendiğinde bu öğretmenlerin birbirinden farklı formasyonlara sahip oldukları dikkat çekmektedir. Şimdi buralarda görev yapan öğretmenlerin birbirinden çok farklı formasyonlara sahip olmaları ve birçoğunun özel eğitim konusunda hiçbir programa katılmamış olması hizmet-içi eğitim programlarının önemini ve gereğini artırmaktadır.²⁰² Ayrıca daha nitelikli öğretmenlere sahip olmak; dolayısıyla eğitim-öğretim faaliyetlerine kalite kazandırmak için hizmet-içi eğitim faaliyetlerini fonksiyonel hale getirmek şarttır²⁰³.

¹⁹⁹ Bkz. Selçuk, Mualla; Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler, T.D.V.Y.,Ankara,1991,s.141-144

²⁰⁰ Taymaz, Haydar; Hizmet-İçi Eğitim, Ankara,1981,s.4

²⁰¹ Taymaz, a.g.e., s.7

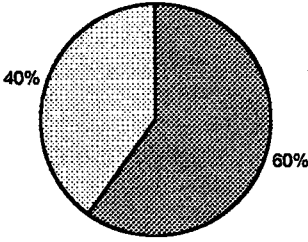
²⁰² Kargın, Tevhide; "Özel Eğitim Alanında Öğretmen Yetiştirme" M.E.D. sy. 136, 1997, s.43

²⁰³ Aydın, M. Şevki ;" Öğretmenler İçin Düzenlenen Hizmet-İçi Eğitim Kursları Üzerine" M.E.G ve S.B Din Öğretimi Dergisi, 1993, sy.39, s.24

Özel eğitim alanında olduğu gibi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi içinde hizmet-içi eğitim programları düzenlenerek öğretmenlere pedagojik formasyon ve alan bilgisi kazandırılmalıdır.

Grafik G/ Öğretmenlerin Hizmet-İçi Eğitim Kurslarına Katılma Oranı

Hizmet-içi eğitim kurslarına katıldınız mı? Sorumuza öğretmenlerin %60; evet

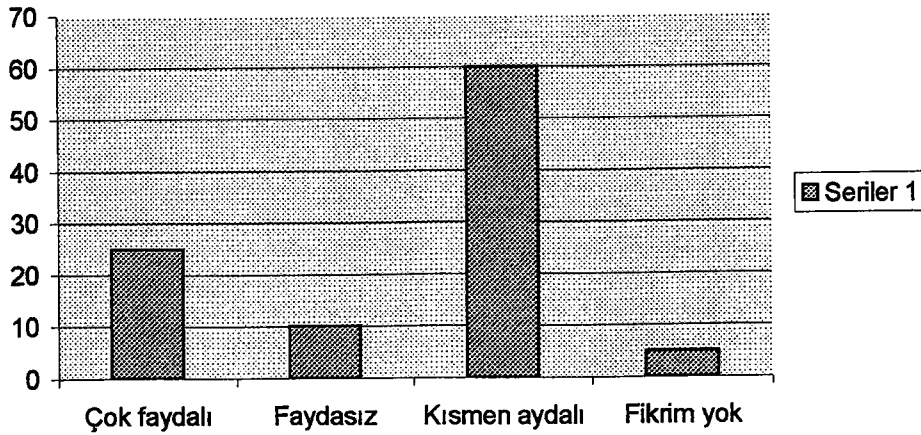
■ Evet
□ Hayır

cevabını verirken, %40; hayır katılmadım şeklinde cevaplanmıştır. Hayır diyenlerin %15'i erkek, %25'inin bayan öğretmenler olduğu görülmüştür. Bayanların hem ev hem de okul hayatını birlikte götürmek zorunda olduklarından erkekler kadar eğitimdeki yenilikleri takip edemedikleri anlaşılmaktadır.

7. Öğretmenlerin Hizmet İçi Eğitim Kurslarıyla İlgili Kanaatleri

Grafik H/ Hizmet İçi Eğitim Kurslarıyla İlgili Kanaatleri

Öğretmenlerin %60'ı hizmet-içi eğitim kurslarını kısmen faydalı bulurken, %25'i çok faydalı, %10'u faydasız bulmuştur. Bu konuda fikri olmadığını belirtenlerin oranı %5'dir.

■ Seriler 1

8. Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine İlgileri

Tablo 17: Öğrencilerin Derse İlgisi

Öğrencinin İlgisi	SAYI	%
Yüksek	2	10
Orta derece	11	55
Pek az	3	15
İlgileri yok	4	20
	20	100

Ankete katılan öğretmenlerin %55'i öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine karşı ilgilerinin orta derecede olduğu belirtirken %10'u yüksek, %15'i pek az ve %20'si de öğrencilerin derse karşı ilgilerinin olmadığını belirtmişlerdir.

Bu durumda özürlü öğrencilerin %65'i normal ve normal üstü derse ilgi göstermektedir. Geri kalan %35'lik öğrencilerinin derse ilgi göstermemesinin bazı nedeni olabilir. Bizzat öğrencinin kendisinden kaynaklanan bir neden olabileceği gibi öğretmen, okul, aile ya da o dersle ilgili araç-gereç eksikliği bile öğrenciyi derse karşı ilgisiz yapabilmektedir.

Normal okullarda öğretmenler, ders saatini dikkate alarak konuları daha verimli anlatabilmek için genelde takrir veya anlatma metodunu kullanmaktadırlar.²⁰⁴ Oysa bu okullarında öğrencilerin bir veya birden çok özürleri bulunmaktadır. Öğrencilerin özürleri dikkate alınarak derse ilgisini çekecek yollar denenmeli hatta kısa zamanda ders anlatımından önce öğrenci ile iletişim kurulmalıdır. Örneğin, hac ile ilgili konu anlatılmadan önce video ile konunun takdimi öğrencilerin derse ilgisini arttırabilir.

Öğrencilerle yeteri kadar iletişim kurulduktan sonra hangi konulara daha çok ilgi gösterdikleri tespit edilerek öğrencilere sağlıklı bir şekilde konular verilmelidir. Ayrıca bu okullarda okutulan belirli bir Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi kitabı olmadığı gibi öğrencilerin özürlerini dikkate alarak yapılmış çalışmalar çok azdır. Öğretmenler müf-

²⁰⁴ Bkz. Bilgin, Beyza; Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri, Ankara, 1980, s.104

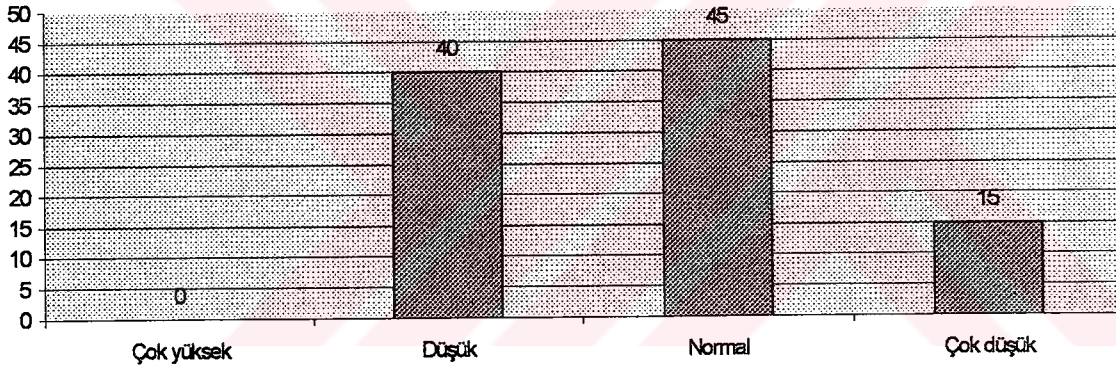

redat programını dikkate alarak kendi gayretleriyle bir şeyler hazırlayıp öğrencilere verdikleri görülmüştür. (*)

Güncel mevzular, kötülük problemi ve imani konular sadece Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde değil diğer derslerde de sürekli tartışma konusu olabilmektedir. Böyle tartışmalara genellikle öğretmenin tutumu ve düşünce yapısı neden olabildiği gibi konu hakkında bilgi eksikliği de neden olabilmektedir²⁰⁵. Bu durumda din eğitim ve öğretimde çocuk merkezli bir yaklaşımla²⁰⁶ özürülere uygun Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve İşıtsel materyaller hazırlanarak öğrencinin derse ilgisi çekilmelidir.

9. Öğrencilerin D.K ve A.B Dersinde Başarı Durumu

Grafik 1/ Öğrencilerin D.K Ve A.B Dersinde Başarı Oranı

Anketimize katılan öğretmenlerin %45'i öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak dersinde başarılarını normal bulurken, %40'ı düşük, %15'i çok düşük bulunmaktadır. Öğretmenlerin hiçbirisi öğrencilerin bu dersteki başarılarını çok yüksek bulmamaktadır. Öğretmenlerle yaptığımız görüşmelere DK. ve AB. Dersinde başarısız olmalarının, isteksizlik, kitapların seviyeye uygun olmayışı, araç gerek eksikliği ve öğretmenlerin bu dersi anlatamama gibi nedenlerden kaynaklandığı tespit edilmiştir.

(*) Öğretmenlerin %55'i mevcut D.K. ve A.B dersi kitaplarını özürülüler için yeterli bulmadığını ifade ederken, %35'i kısmen, %10'u ise yeterli bulduğunu ifade etmişlerdir.

²⁰⁵ Baltacı, Cahid; "Türkiye'de Genel Eğitim İçinde Din Eğitimi" Din Eğitimi Dergisi sy.3 ,1985, s.86

²⁰⁶ Bkz. geniş bilgi için Selçuk, Muallâ; a.g.e., s.65-67

10. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Uygulanan Yöntemler

Tablo 18: Öğretmenin Dersi Anlatım Metodu

Öğretmenin metodu	SAYI	%
Anlatım	4	20
Soru-cevap	5	25
Tartışma	1	5
Grup çalışması	1	5
Başka	9	45
TOPLAM	20	100

Tablo 7’de görüldüğü gibi Öğretmenlerin %25’i soru cevap, %20’si anlatım, %5’i tartışma ve grup çalışması metodunu uygulamaktadır. %45’i ise başka yöntemlerle dersi anlattıklarını belirtmişlerdir.

Bir konunun baştan sona bir tek metotla anlatılması hem zordur hem de uygun değildir. Sınıfın seviyesine, zamana, şartlara göre konular bir ders saati içerisinde metottan metoda geçilerek anlatılmalıdır. Bu sayede öğrenciler sıkılmazlar ve dersi zevkle takip eder ve derse katılırlar²⁰⁷. Özellikle işitme engelli öğrencilere konuyu anlatırken birçok zorluklar çekilebilir. Böyle durumlarda drama (*) ile konu aktarılmalıdır²⁰⁸.

Eğitimde drama çalışmaları, toplumsallaşmaya ve öğrenme süreçlerine yönelen olmasının yani sıra yaratıcılığının ve estetik eğitimin de bir parçasıdır. Hareket, konuşma, taklit gibi unsurlardan yararlanarak olayların canlandırılmasıdır. Böyle çocukların bedensel ve psikolojik gelişim etkide bulunarak dili anlama ve kullanma eğilimine yöneltir²⁰⁹.

²⁰⁷ Öcal, Mustafa; Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar, T.D.V.Y, 2.Baskı, Ankara,1991, s.240

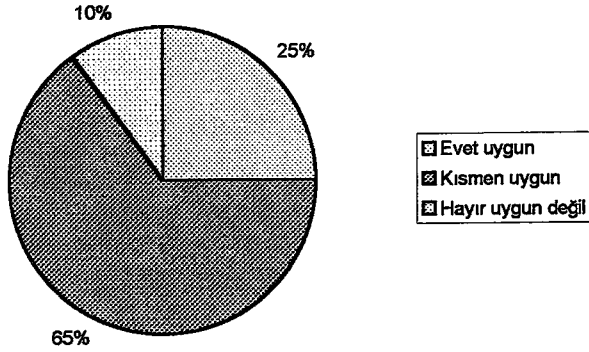
²⁰⁸ Gönen, Mübeccel; Çocuk Eğitiminde Drama, Melissa Matbaası, 1.Baskı, İst.,1998, s.26

(*) Dramatize: Etkili, canlı, tiyatral gibi anlamlara gelmektedir. Bkz. Redhouse, 19. Baskı, 1994 s.82

²⁰⁹ Gönen, a.g.e.,s.34

11. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Uygulanmakta Olan Yöntemlerin Uygunluğu

Grafik J / Derste Uygulanan Yöntemin Uygunluk Durumu

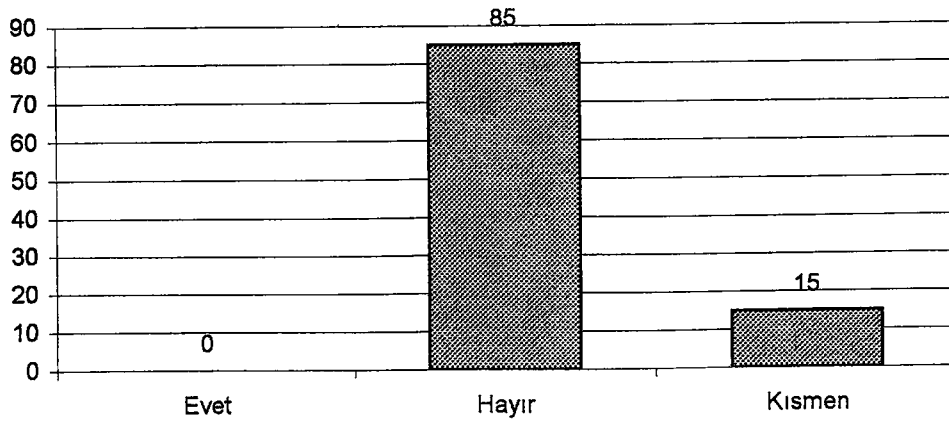

Grafikte de görüldüğü gibi öğretmenlerden 5(%25)'i dersi anlatırken uyguladıkları yöntemi uygun bulurken, 13 (%65)'ü kısmen uygun bulduğunu belirtmiştir. Öğretmenlerin 2 (%10)'si ise uygulanan yöntemi öğrencilere uygun olmadığını belirtmiştir. Bu durumda öğretmenlerin çoğunluğu

uyguladığı yöntemi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin anlatımı için uygun bulmaktadır.

12. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi İli İlgili Gezi ve Gözlem Yapma Durumu

Grafik K / Dersle İlgili Gezi-Gözlem Yapma Oranı

Öğretmenlerin 17 (%85)'si Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ile ilgili gezi ve gözlem yapmadığını belirtirken, 3 (%15)'ü kısmen şeklinde cevap vermiştir.

Öğretmenlerin, yöntemle ilgili sorumuza verdikleri cevaplara baktığımızda çoğunlukla anlatma ve soru-cevap yöntemini kullandıklarını görmekteyiz. Oysa öğretimde her ders için standart bir yöntem yoktur. Bir derste o dersin özelliğine ve konuya göre bir veya birkaç metodu birden kullanmaya ihtiyaç doğabilir. Tek metot elverişli olsa da sıkıcı olabilir. Bu nedenle öğretmenin zaman zaman değişik metotlarla dersi işlemesi uygundur²¹⁰.

Mümkün mertebe konunun özelliğine göre çevremizde bulunan cami türbe, mezarlık gibi dini anlam taşıyan yerler ziyaret edilerek gezi ve gözlem yapılmalıdır. Çünkü anlatılanlar zamanla unutulur fakat gezi ve gözlem yapılan yerler ve orada anlatılan konular hiçbir zaman unutulmaz.

13. Yardımcı Araç ve Gereç Kullanabilme Durumu

Tablo 19: Derste Kullanılacak Yardımcı Araç; Gereçler

Araçlar	SAYI	%
Yardımcı kitap, harita, ansiklopedi	12	60
Görüntülü araçlar	2	10
Sesli araçlar	1	5
Kartlar, oyuncaklar	2	10
Başka	3	15
TOPLAM	20	100

Anketimize katılan öğretmenlerin %60'ı Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde yardımcı kitap, harita ve ansiklopedi kullandığını belirtirken, %10'u görüntülü araç, %5'i sesli araçlar, %10'u kartlar ve oyuncaklar kullandıklarını belirtmişlerdir.

²¹⁰ Peker, Hüseyin, Eğitim ve Öğretimde Metodun Önemi ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Metodlar, M.E.G. ve S.B. Din Öğretimi Dergisi, 1998 sy.17 s.87 Ayrıca Bkz. Bilgin. Age. s.104

14. Dersi Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörler

Öğretmenlerin kendilerini yenilemesi, branşıyla ilgili ilmi gelişmeleri yakından izlemesi ile mümkündür. Öğretmen eğitimle ilgili problemleri görebildiği, sebeplerini tahlil edebildiği, bunların çözümü için alınacak tedbirleri bildiği ve gayret gösterdiği nispette iyi bir öğretmendir.

Öğretmenin kılavuzluk yapma görevini gereğince yerine getirebilmesi, her şeyden önce öğrenci tarafından takdir edilmesine öğrencinin yakınlık duyup rahatça yaklaşabilmesine bağlıdır. Öğretmen, öğrencilerini kazandığı, onları kendisine bağladığı oranda işini kolay ve çekici hale getirmiş olacaktır²¹¹.

1995-1996 eğitim yıllarında Bursa il merkezinde 21 ilköğretim okulunun son sınıf öğrencilerine bir anket uygulanmıştır. Toplam 526 öğrencinin katıldığı anket sonucuna göre: öğrencilerin %77.6'sı öğretmenlerinin kendilerine ismen hitap etmesinin güzel bir şey olduğunu ve kendisine değer verildiğini düşünerek derse ve öğretmene karşı ilgi duyduklarını belirtmişlerdir²¹².

Bilindiği gibi hangi seviyede olursa olsun, okul sınıfına dahil olan öğrencilerin ferdi iradeleri, duyguları, düşünceleri ve davranış biçimleri, kollektif irade, duygu, düşünce ve davranışa dönüşür. Adeta görünmez bir el tarafından ferdi iradeleri alınıp, kollektif iradenin kontrolüne verilmektedir. Böylece farklı ailelerden gelmiş bu çocuklar apayrı bir sınıf psikolojisi oluştururlar²¹³.

Öğretmen sınıfta hem öğrenmenin yöntemi ile hem de öğrencilerin yönetimi ile meşguldür.²¹⁴ Pedagojik formasyona sahip bir öğretmen, sınıf psikolojisini kendi dersine çevirebilendir. Aksi takdirde ne kadar mesleki bilgiye sahip olursa olsun öğrencileri ile kaynaşmıyor, onları sevk ve idare edemiyorsa başarılı olmaz.

²¹¹ Aydın, M.Şevki; Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları, Kayseri, 1996, s.60

²¹² Kahya, H. İbrahim; İlköğretim Okullarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri ve Öğretimi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Bursa 1997, s.128

²¹³ Öcal, a.g.e. s.165

²¹⁴ Aydın a.g.e. s.69

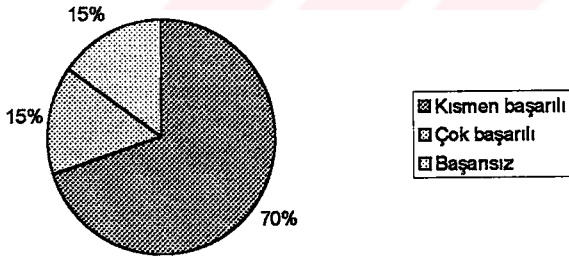
Tablo 20 : Dersi Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörler

Faktörler	SAYI	%
Eğitim araç ve gerek eksikliği	7	35
Özel öğretim yöntemlerinin uygulanmaması	3	15
Dersin çev. ve diğer der. bütünleşmemesi	5	25
Öğrencilerle iletişim kuramamak	1	5
Diğer sebepler	4	20
TOPLAM	20	100

Tablo 9'da görüldüğü gibi dersi olumsuz yönden etkileyen faktörlerden, eğitim araç, gereç eksikliği %35 bir oranla en baştaadır. Öğretmenlerin %25'i dersin çevre ve diğer derslerle bütünleşmemesi derken, %15'i özel öğretim yöntemlerinin uygulanması, %5 öğrencilerle iletişim kuramamak ve %20'si dinin soyut kavramlardan oluştuğunu ve öğrenciyi anlatılmasının mümkün olmadığını belirtmiştir.

15. Öğretmenin DK ve AB Dersinde Kendisini Nasıl Bulduğu

Grafik L / Öğretmenin Başarı Oranı

Yaptığımız çalışmada öğretmenlerin %15'i Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde kendisini çok başarılı bulurken %70'i kısmen başarılı bulmaktadır. Öğretmenlerin %15'i de derste kendisini başarısız bulmaktadır.

Yaptığımız görüşmelerde öğretmenler Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde başarısız olma nedenini kaynak sıkıntısı, öğrencinin isteksizliği ve bu dersi anlatamama gibi sebeplere bağlamıştır.

Okuldaki eğitim ve öğretimin en önemli ögesi öğretmendir. Öğrencileriyle bütünleşebilen, öğrenciyi sevip saygı duyabilen öğretmen dersi sevdirebilir ve öğrencinin

başarısını arttırabilir. Buna karşın, öğrencisi tarafından seilmeyen, olumsuz davranışlar gösteren din eğitimcisi, öğrencileri dersle birlikte dinden de soğutabilir. Özellikle toplumda dışlanmış ve bir çok psikolojik sorunlar yaşayan özürü öğrencilere dini anlatırken çok dikkatli ve becerikli olmalıdır.

Çocuğun davranışlarını belirleyen etmenleri iyi tanıyan çocuk ve ergen psikolojisini iyi bilen bir kimse olmalıdır. Aksi takdirde, çocuklarla psikolojik çatışmalara, korkulara ve davranış bozukluklarına neden olabilmektedir. Olumlu bir dini tutum geliştirmeye çalışırken, farkında olmadan olumsuz bir etki yaparak çocuğun ruh sağlığını bozabilmektedir.

Din eğitimi baskısız ve hoşgörü ortamında uygulandığında öğrencinin derse ilgisini çekebilir. Evde olsun, okulda olsun din eğitimi bir disiplin ve baskı aracı olarak kullanılmamalıdır²¹⁵. Böylece ruh sağlığı yerinde, yaşama sevinci olan mutlu insanlar yetiştirilebilir.

1990-1991 öğretim yılında Bursa, Balıkesir, Erzurum ve Van'da toplam 1000 öğrenciye uygulanan anket çalışmasında öğrencilerin kınama, azarlama, not düşürme, ilgi ve sevgide eksiklik ve dayak gibi cezalar aldıklarını ve bu cezaları alan öğrencilerin %50.71'i dersten ve öğretmenden soğuduğunu belirtmişlerdir²¹⁶.

Din eğitimi ve öğretimi gibi çok hassas konuda bırakın şiddete ve dayağa başvurmak, öğrencinin hayat boyu dine ve din adamlarına karşı olumlu bir tutum kazanması için sabırlı, gayretli, hoşgörlü ve güler yüzlü olunmalıdır.

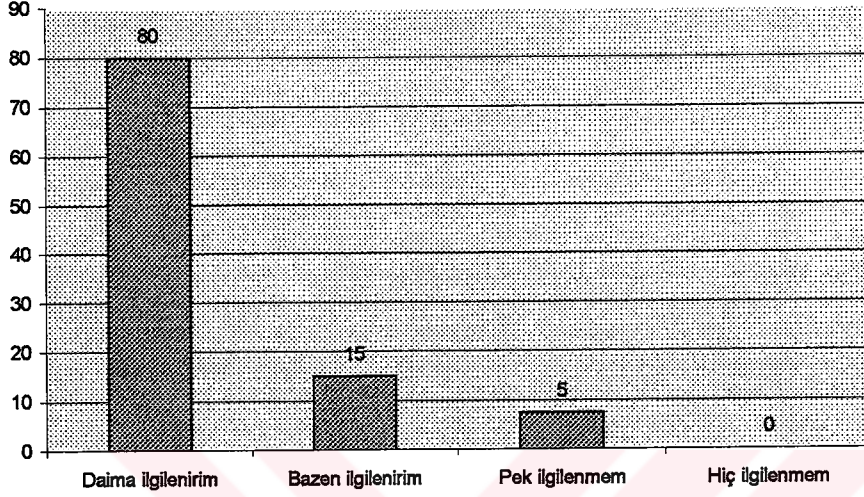
²¹⁵ Yörükoğlu, Atalay, "Ruh Sağlığı, Ahlak Dersleri ve Din Eğitimi" Türkiye 1. Din Eğitimi Semineri, Ankara: İlahiyat Vakfı Yayını, 1981, s.214

²¹⁶ Bkz. Ay. M. Emin; Din Eğitiminde Mükafat ve Ceza, Nil Yay., İzmir, 1994, s.252-254

16. Öğretmenlerin Ders Dışında Öğrencilerle İlgilenme Durumu

Grafik M / Öğrencilerle İlgilenme Oranı

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine giren öğretmenlerin ders dışında özürlü öğrencilerle ilgilendikleri görülmektedir. %80'i daima, %15'i bazen ilgilendiğini belirtirken sadece öğretmenlerin %5'i ders dışında öğrencilerle pek ilgilenmediği görülmektedir.

Öğretmenin görevi sadece belli saatlerde sayılı öğrenciye sınıfta ders vermek değildir. Onun görevi dersten sonra da devam etmektedir. Hatta öğretmenin verdiği en önemli ders bazen koridorda verdiği ders olabilir²¹⁷.

Daha da önemlisi zihinsel, fiziksel ve psiko-sosyal yetersizliklerinden dolayı normal eğitim olanaklarından yararlanamayan özürlü öğrencilerle sınıf dışında hatta okul dışında bile ilgilenilmelidir. Bugün okullarımızın pek çoğunda sınıf mevcudu kalabalık olduğundan, öğrencileri tanımak gerçekten zordur. Fakat öğretmen hiç değilse özel ilgi ve yardıma muhtaç bu çocuklar ile ders dışında ilgilenerek onlara rehberlik yapmalıdır. Onlarla birlikte oyun oynamalı, sohbet etmeli, maddi ve manevi sıkıntılarını giderecek yardımlarda bulunmalı ve mümkünse alış-veriş için çarşıya ve pazara bir-

²¹⁷ Bayraktar, M. Faruk "Eğitim Kurumu Olarak Kuran Kursları Üzerine Bir Araştırma" İst, 1992, s.109

likte gitmelidir. Böylece bu çocuklar hayatı daha iyi anlayacak ve sosyalleşmiş olacaklardır.

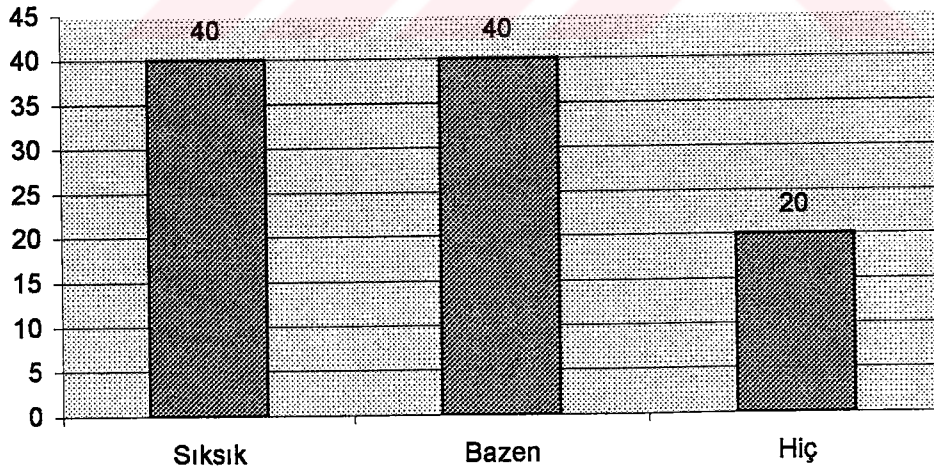
Beden özürlü bir öğrencinin bu halini ortadan kaldırmak elimizde olmayan bir şeydir. Fakat o sakatlığın, öğrencinin ruhunda yarattığı acı ve üzüntüyü hafifletmek, onu hayata bağlamak büyük ölçüde elimizdedir. Ona önce güven ve sorumluluk verip, onun üstün yönünü iyi değerlendirmelidir²¹⁸.

Yapılan araştırmalarda öğrencilerin, ortalama, %10'unun çeşitli ruhsal uyumsuzluklar gösterdiği saptanmıştır. Bu uyumsuzluklar tedavi ya da kılavuzluğu gerektirecek ruhsal sorunlardır. Öğretmenin ilgisi, olumlu yaklaşımı ile bu tür uyumsuzluklarda düzenleme sağlanabilir. Öğretmen yanına yaklaşılmaz bir otorite olmamalıdır²¹⁹.

Okulda öğrencileriyle ilgilenen onları anlamaya çalışan, samimi, neşeli ve arkadaşça davranan öğretmenler her zaman sevilmektedir.

17. Öğrenci Velileriyle Görüşme Durumu

Grafik N/ Öğrenci Velileriyle Görüşme Oranı

Öğretmenlerin öğrenci velileriyle çoğunlukla görüştikleri tespit edilmiştir.

²¹⁸ Bayraktar, M. Faruk; İslam Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri, M.Ü.İ.F.Y., İst.,1997, s.228

²¹⁹ Yörükoğlu, Atalay; Çocuk Ruh Sağlığı, İst., 1994 s.82

Yaptığımız araştırmada öğretmenlerin %40'ı sık sık ve bazen görüşüğünü belirtirken, %20'si ise öğrenci velileri ile hiç görüşmediğini beyan etmektedir. Yine “velilerin dersle ilgili istekleri olur mu?” sorumuza %80'i hayır ve %20'si evet cevabını vermektedir.

18. Dersin Değerlendirilmesinde Uygulanan Sınav Türü

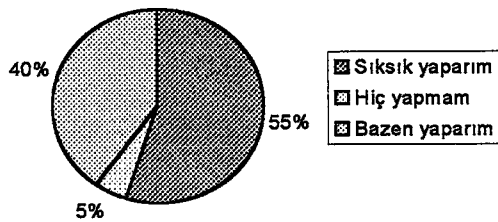
Tablo 21: D.K ve A.B Dersinin Değerlendirilmesi

Sınav türü	SAYI	%
Uzun cevaplı sorular		
Kısa cevaplı sorular	7	35
Çok soru test	10	50
Sözlü	1	5
Gözlem notu	2	10
TOPLAM	20	100

Tablo 10'da görüldüğü gibi öğretmenler Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin değerlendirilmesinde çoğunlukla kısa cevaplı çok sorulu sınav yaptıklarını belirtmektedirler. Kesinlikle uzun cevaplı sorularla değerlendirme yapmadıklarını görüyoruz. Öğretmenlerin %50'si çok sorulu test, %35'i kısa cevaplı sorular, %10'u gözlem notu ve %5'i ise sözlü yani kanaat notu ile değerlendirme yaptıklarını belirtmişlerdir.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde öğretmenler çoğunlukla gezi ve gözlem yapmadıklarını belirtmişlerdir. Onlara göre öğrencileri topluca camiye götürmenin yasal sorumlulukları fazladır. Ancak camii, mescit, çeşme, müze, şehitlik gibi dini, tarihi sosyal yapılarda gezi-gözlem yapmaları istenilerek anlatmaları kompozisyon yazmaları resim çizmeleri istenilerek değerlendirme yapılabilir.

Grafik O/ Diğer Öğretmenlerle İşbirliği Yapma Durumu

Grafik O'daki bulgulara göre ankete katılanların %55'i öğrenci problemlerinin çözümünde arkadaşla-

%55'i öğrenci problemlerinin çözümünde arkadaşları ile sık sık işbirliği yaptığını belirtirken, bazen başvuranların oranı %40'dır. Deneklerin %5'i öğrenci problemlerini yalnız başına çözmeye çalıştığını beyan etmiştir.

Eğitim ve öğretim ile ilgili meselelerde işbirliği yapmak, başkalarının bilgi ve tecrübelerinden faydalanmak son derece önemlidir. Nitekim Kur'an -ı Kerim de "iş hususunda onlarla müşavere et"²²⁰ buyrulmaktadır.

İslâm bilginlerinden Zernûci, ilim yolcusunun hayatta başarılı olması için akıl ve irfan sahibi kişilerle önüne çıkan bütün işlerini danışarak netice sağlanması ve teşebbüslerini ona dayandırması gerektiğini belirtmektedir²²¹.

Ankete katılan öğretmenlere: "Bu tür okullarda görev yapacak olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri sizce nasıl yetiştirilmeli?" sorumuza şu cevapları vermişlerdir.

- *Özürlülük seminerinden geçmeleri gerek.*
- *Seviyeye inebilecek şekilde kendini çok iyi geliştirmeli.*
- *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine branş öğretmeni girmeli.*
- *Zihinsel engelliler okulundan DK ve AB dersi kaldırılmalıdır. Omun yerine sadece ahlak dersi okutulmalıdır.*
- *Öğrencileri çok iyi anlamalı, ailesi ve psikolojilerini vs.*
- *Okulda bir rehber öğretmen gibi bilge kişi olmalıdır. Öğrencilerle arası çok iyi olmalı, kendini sevdirmelidir.*

Bize göre Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümlerinde din eğitimi konusunda ayrı bir ders konulmalıdır. Ya da İlahiyat Fakültelerine özel eğitim dersleri konularak öğrenciler yetiştirilmelidir. Üzülerek gördük ki, engellilerin okulunda İlahiyat Fakültesi mezunlarının oranı sadece %10 idi. Bu okullara acilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri gönderilmelidir.

²²⁰ Al-i İmran 31/159

²²¹ Zernûci, Tâ'lim'ul, Mütâ'lim "İslamda Eğitim Öğretim Metodu" (Çev: Vehbi Yavuz) İst.1995, s.62

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÖZÜRLÜ ÇOCUĞA SAHİP AİLELERDE DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ

A. AİLEDE DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİNİN ÖNEMİ

Aile, okul ve yaşanan sosyal çevre, kişinin eğitiminde ve yetiştirilmesinde en etkili ortamlardır. Bu üç ortam birbirini tamamlayan ve destekleyen fonksiyonlara sahiptir. Ancak çocuğun ilk eğitim çevresi ailesidir. Huzurlu ve mutlu ailelerde yetişen çocukların okullarda daha başarılı oldukları bilinmektedir.

Öğrencinin kişiliğinin gelişiminde ve öğrenmesinde, aile çevresi, diğer çevrelerden daha yüksek bir güce sahiptir. Aile çevresi, hem öğrencinin okulda öğrenmesinde, hem de okulda öğrendiklerinin aile pekiştirilmesinde güdüleyici yada engelleyici bir etken olabilir²²².

Nüfusu yenileme, milli kültürü taşıma, çocukları sosyalleştirme, ekonomik, biyolojik tatmin fonksiyonlarının yerine getirildiği aile müessesesi²²³, kişinin sosyal ilişkilere girdiği ilk çevresidir. Çocuk bütün kültür normlarını ve milli terbiyenin özünü buradan alır²²⁴.

Ailenin en önemli eğitici fonksiyonlarından birisi de çocuğa verilecek okul öncesi eğitim ve çocuğu okula hazırlamaktır. Çocuğun okula hazırlanması, çocuğun bedeni ve zihni yönden belli bir olgunluğa ulaştırılması demektir. Genel olarak aile eğitici, okul ise öğretici bir yapıya sahiptir.

Aile ortamı, çocuklar için koruyucu bir özelliğe sahiptir. Çocuk için aile kadar koruyucu ve fedakarlık gösteren bir başka kurum bulmak mümkün değildir. Ailede daha çok koruyucu ve fedakar olan, annedir. Dünyanın en içten ve samimi eğitimcileri olan anneler, bazı tedbir ve teşviklerle çocuklarına dolayısıyla topluma daha yararlı olabirler.

²²² Başaran İ. Ethem; Eğitim Psikolojisi, Ank., 1992, s.168

²²³ Erkal, Mustafa; Sosyoloji, 3. Baskı, Filiz Kitabevi. İst., 1987, s.76

²²⁴ Turinay, Necmettin; Aile Haftası Münasebetiyle Düzenlenen Toplantıda Açılış Konuşması, Türk Edebiyatı, Ağustos, 1990, s.21

Yaşadığımız çağda eğitimin öneminin artması, kadınların toplumda daha iyi bir sosyal statü ve ekonomik güç kazanmasını sağlamıştır. Çalışan kadınlar 1970’de %10 gibi bir orandayken bugün bu oran %50’nin üzerindedir²²⁵.

Çalışan kadınlar içinde en çok yıpranmış ve fedakarlık göstermek zorunda olanı da annelerdir... En büyük problemi de “çocuk eğitimi” dir. Çocuklarına ayıracak yeterli zamanları olmadığından onlarla sıcak bir bağ kuramıyorlar. Çocuklar, yabancı elinde büyüyor. Yürüme ve konuşma çağına gelen çocuk, “onun kendisini sevmediği için başkalarına bıraktığını zannediyor. Annesinden yeterli sevgi, ilgi ve şefkat alamadığından güven duygusu” yerleşmemektedir²²⁶. Kreş yada bakım evlerinde büyüyen çocuklarda ileri yaşlarda kendisinde güvensizlik ve bunalımlar, alkol ve uyuşturucu alışkanlığı, intihar, cinayet eğilimleri görülmektedir²²⁷.

Hiçbir kurum ailenin görevini yerine getiremez bunu anlamak için, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarında yaşayan çocukları görmek yeterlidir. Aslında bu çocukların görünürdeki bütün ihtiyaçları temin edilmiştir. Buna rağmen, ailesinin sunduğu tabii ortama hasrettir. Yaşlı insanların kaldıkları bakım evlerini de aynı çerçevede düşünebiliriz²²⁸.

Çalışmak ve para kazanmak teorik planda kadına cazip geliyor. Bu sayede ihtiyaçlarını kolay temin edebileceğini, kocasının eline bakmayacağını düşünüyor. Fakat çalışan kadın, evine, kocasına ve çocuğuna yeterli zaman ayıramadığından ailedeki denge bozulmakta hatta aile yuvası yıkılabilmektedir.

Ana-baba-çocuklar ve ailede bulunan diğer kişiler arasında iyi ilişkilerin olması, çocukların kişiliğinin gelişmesi bakımından gereklidir. Bu yüzden aile dirliğinin, hem ailenin birliği hem de çocukların kişiliği yönünden, eğitimde önemli bir yeri vardır.²²⁹

²²⁵ Elmacıoğlu, Tuncer, Başarıda Aile Faktörü, Hayat Yay. İst., 1998, s.23

²²⁶ Saygılı Sefa-Çankırılı Ali; Çalışan Kadın ve Problemleri Çocuklar, Feza Yay., İzmir., 1992, s.7

²²⁷ Ataseven, Asaf, “Nasıl Bir Aile” (tebliğ) İslam da Aile ve Çocuk Terbiyesi 2” Ensar Neşriyat, İst. 1996, s.40 Bkz. Başaran. İ. Ethem a.g.e. s.175

²²⁸ Özbek, Abdullah, “Bir Eğitim Kurumu Olarak Ailenin Önemi” (tebliğ) a.g.e. s.50

²²⁹ Başaran, İ. Ethem; a.g.e. s.176

Günümüzde çocuk eğitimi ile aile eğitimi özdeşleşmiş durumdadır. Çocuğun eğitilmesi bir bakıma ailenin eğitilmesi demektir. Yani ailede çocuk merkezli bir eğitim söz konusudur. Eğitimde çocuğu merkez kabul ettiğimizde, onu tanımak birinci hedef olarak karşımıza çıkar²³⁰.

Çocukların daha iyi eğitim ve terbiye alması için anne, babanın eğitilmiş olmasıdır. Yani eğitim-öğretim görmüş ailenin çocukları daha iyi yetişmektedir. Nitekim Hz. Peygamber, "Hiçbir baba çocuğa iyi terbiyeden daha değerli bir bağıştta bulunamaz"²³¹ buyurmuştur.

Bu bakımdan dindar ve eğitilmiş ailelerin müspet davranışları çocukların dini duygularının erkenden uyanmasına sebep olur. Çünkü evde ibadet yapan, dua eden aile büyüklerini gören çocuk, bir taraftan onları taklit ederken, diğer taraftan bu davranışı birtakım sorular sormasına sebep olur. Sorulara verecek cevaplar, çocukların dini uyanma ve duygularının gelişimini kolaylaştırır ve hızlandırır. Cevapların doğru, açık ve net olarak verilmesi ise, dini duygu ve düşüncenin sağlıklı bir şekilde gelişmesine yardımcı olur²³².

Ailenin, çocuğun din eğitimindeki en önemli unsur olduğu, hemen hemen bütün eğitimci ve psikologlarca kabul edilmektedir. Çocuk doğduğu andan itibaren özellikle okul çağına gelinceye kadar kendini özdeş tutacağı, model olarak alacağı kişi, tabii olarak anne ve baba olacaktır²³³.

Özürtlüler açısından düşünürsek, bu çocukların ideal bir şekilde eğitilebilmesinde, erken teşhis önemli bir rol oynar. Ailenin eğitilmiş olması çocuğun sağlıklı yetişmesine sebep olacaktır. Yapılan araştırmalarda özürlü çocukların genellikle beslenmenin ve sağlık koşullarının yetersiz olduğu aile koşullarından geldikleri görülmüştür²³⁴. Bu tür ailelerde çocuk sayısı genellikle fazladır. Anne ve babanın eğitim seviyesi düşüktür.

²³⁰ Arda, Hamdi; Çocuğunuza Rehberlik Ediniz. Günün Terbiyesi Yay. Bursa 1959, s.12

²³¹ Tirmizi, Birr, 33; Ahmed b. Hanbel, II 412

²³² Öcal, Mustafa; a.g.e. s.75

²³³ Ay. M. Emin; Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım? İst., 1994, s.92

²³⁴ Özsoy, Özyürek, Eripek; a.g.e. s.167

Anne baba arasında sık sık geçimsizlik görülür. Çocuklar genellikle istenmeyen varlıklardır ve ihmal edilirler²³⁵.

Özürlü çocuklar, aileleri tarafından ya sert bir disiplin içinde eğitime çalışılmakta veya acıma duygusundan dolayı aşırı yumuşak bir disiplin ile yetiştirilmektedirler. Her iki durumda da çocukların emniyet, kendine güven, ailenin bir ferdi olma gibi ihtiyaç ve duygularının zedelendiği veya gelişemediği görülmüştür²³⁶.

Bu bölümde özürlü çocukların aile ortamları, anne-babanın çocuğun eğitimde takip ettiği yöntemler, şu anki mevcut durum ve problemler ile ilgili bulgu ve yorumlar bulunmaktadır.

B. AİLELERİN ÇOCUKLARI İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1. Öğrencilerin Çevre ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Öğrenme bir çevrede oluşur. Öğrencinin kişiliğinin gelişiminde ve öğrenmesinde aile, okul, arkadaş ve bulunduğu şehir rol oynar. Özellikle eğitim yönünden önemli olan dilin ve ilgilerin gelişiminde çevrenin etkisi kalıtımın etkisine üstün gelmektedir²³⁷.

Kültürel yönden zayıf bir çevre; çocukların dini ve ahlaki terbiyelerinde olumsuz etkiler yapmaktadır. Çocuğun sokakta öğrendiği birtakım argo sözler veya hoş olmayan davranışlar ister istemez eve taşınmaktadır. Bu durum ise, çocuğun ailedeki dini-ahlaki terbiyesinde birtakım güçlükler ortaya çıkarmaktadır²³⁸.

Tablo 22: Öğrencilerin Çevre ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Yerleşim Birimi	Öğrencinin Cinsiyeti				Sayı	%
	Erkek	%	Kız	%		
Turgutlu	30	30	20	20	50	50
İnegöl	33	33	17	17	50	50
TOPLAM	63	63	37	37	100	100

²³⁵ Enç ve Ark.; a.g.e. s.258

²³⁶ Okuturlar, a.g.e. s.49

²³⁷ Bkz. Başaran; a.g.e. s.26

²³⁸ Bkz. Öcal, Mustafa; "Aile de Çocukların Dini ve Ahlaki Eğitimlerinde Karşılanma Problemlerinin Başlıca Sebepleri ve Çözüm İçin Bazı Teklifler" (makale) Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, 1996, sy.3 s.190

Tablo 22’de görüldüğü gibi anketimize katılan özürlü çocuğa sahip ailelerin %50’si Turgutlu ve %50’si de İnegöl’ dendir.

Bu öğrencilerin %63’ü erkek ve %37’si kızdır. Cinsiyetin çevreye göre dağılımına baktığımızda erkeklerin %30’u Turgutlu, %33’ünün İnegöl’de olduğunu yine kızların %20’si Turgutlu, %17’sinin İnegöl’de olduğu görülmektedir.

Turgutlu ve İnegöl ilçelerinin Türkiye’nin gelişmiş ve göç alan yerleşmiş birimlerinden olduğu bilinmektedir. Bu nedenle Karadeniz, Doğu Anadolu, Güneydoğu ve İç Anadolu bölgelerinde çok göç almıştır. Bu iki ilçede anket çalışması yaparken mümkün mertebe her kesimi içine alabilecek şekilde mahalle, mahalle dolaşarak ailelere ulaşmaya çalıştık. Elde ettiğimiz verilere küçük çapta bir Türkiye sonucudur diyebiliriz.

2. Özürlü Çocukların Yaş Dağılımı

Tablo 23: Cinsiyete Göre Yaş Dağılımı

Yaş	Öğrencinin Cinsiyeti			
	Erkek	%	Kız	%
0-5	4	6.34	3	8.10
6-10	17	26.98	14	37.83
11-15	18	28.57	14	37.83
16-20	16	25.39	6	16.21
20 Üstü	8	12.69		
TOPLAM	63	100	37	100

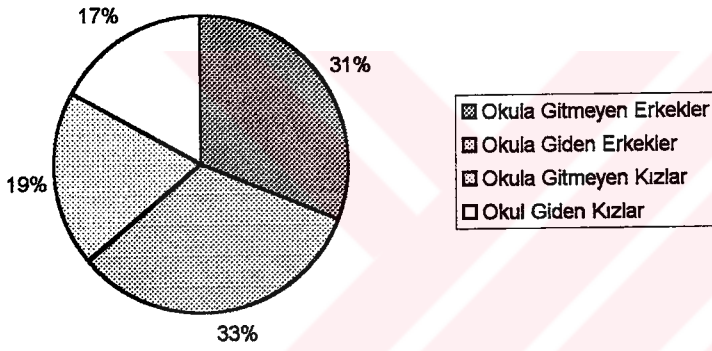
Tablodan anlaşılacağı üzere öğrencilerin çoğunluğu 6-10 yaş arasındadır. Erkek çocuklara baktığımızda %26.98’inin 6-10 yaş, %28.57’sinin 11-15 yaş, %25.39’unun 16-20 yaş, %12.69’unun 20 yaşından fazla ve %6.34’ünün de 0-5 yaşlarında olduğunu görmekteyiz.

Kızların %37.83’ü 6-10 ve 11-15 yaşlarında, %16.21’i 16-20 yaş, ve %8.10’u ise 0-1 yaşlarındadır. Kızlarda 20 yaş üstü özürlü anketimizde bulunmamaktadır.

3. Özürlü Çocukların Okula Gitme Oranı

Türkiye’de engelli öğrenci sayısının (4-18 yaş arası için) 3 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. Yine 1993 verilerine göre, 96 okulda, 9 binden fazla engelli öğrenim görmektedir. Özel alt sınıflara devam eden öğrencilerle bu sayı 20 bine ulaşmaktadır. Üç milyon engellinin (4-18 yaş) yaşadığı Türkiye’de, yirmi bin öğrenci çok düşük bir sayıdır. Buna göre yaklaşık her 1000 öğrenciden 1’i özel eğitim hizmetlerinden yararlanmaktadır²³⁹.

Grafik P/ Özürlü Öğrencilerin Okula Gitme Oranı

Yaptığımız anket çalışmasında özürlü çocukların %50’sinin okula gittiği, %50’sinin ise gitmediği tespit edilmiştir. Okula gidenlerin %17’si kız, %33’ü erkektir. Okula gitmeyenlerin ise %19’u kız, %31’i erkektir.

Turgutlu’daki erkek çocukların %32.25’i, İnegöl’deki erkek çocukların %69.69’u okula gitmektedir. Turgutlu’daki kızların %36.84’ü, İnegöl’deki kızların ise % 58.82’si okula gittikleri tespit edilmiştir.

İnegöl’deki eğitim seviyesinin yüksek olması okul çağındaki öğrenci ailelerine bu anketin uygulanması neden olmuş olabilir.

4. Çocukların Özür Türüne Göre Dağılımı

Genel nüfus sayımları yoluyla her on yılda bir yapılan sınırlı sakat sayımı genellikle güvenilirlikten uzaktır. Çünkü ya ilgilinin bildirmesi, yada sayımcının gözlemine

²³⁹ Harmandar, Mansur, “Türkiye’de Özel Eğitim” M.E.D. 1997, sy.136 s.41

dayanmaktadır. Her iki halde de güvenilir bir ölçü söz konusu değildir²⁴⁰. Bu nedenle ülkemizdeki çeşitli sakatlıkların “derecelerini, sayılarını, nedenlerini, cinsiyet ve yaşa göre dağılımlarını, bölgedeki oranı” gereğince bilmek zoru vardır²⁴¹.

Tablo 24: Çocukların Özür Türüne Göre Dağılımı

Özür Türü	Cinsiyeti			
	Erkek	%	Kız	%
Görme engelli	3	4.76	1	2.70
İşitme engelli	6	9.52	5	13.51
Konuşma engelli	6	9.52	3	8.10
Ortopedik engelli	6	9.52	3	8.10
Zihinsel engelli	37	58.73	22	59.45
Süregen hastalıklı	3	4.76	1	2.70
Uyumsuz			2	5.40
Korunmaya muhtaç	2	3.17		
TOPLAM	63	100	37	100

Tabloda da görüldüğü gibi %59 oranında en çok zihinsel engelliler bulunmaktadır. Bunu sırasıyla %15 işitme engelliler, %9 konuşma engelliler ve ortopedik engelliler, %4 görme engelliler ve süregen hastalıklar, %2 uyumsuz ve süregen hastalıklar takip etmektedir.

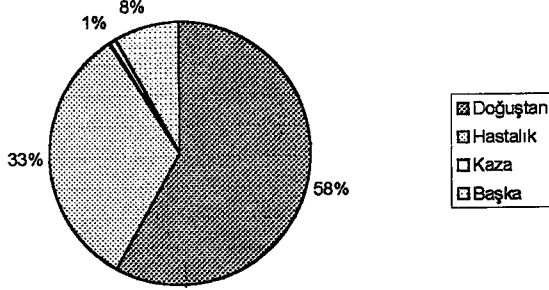
Bunların cinsiyete göre dağılımlarına baktığımızda kızların %59.45'i, erkeklerin ise %38.73'ü zihinsel engellidir. Kızların %13.51'i, erkeklerin %9.52'si işitme engelli; kızların %8.10'u, erkeklerin %9.52'si konuşma engelli ve yine aynı oranlarda ortopedik engelli; kızların %2.70'i, erkeklerin %4.76'sı görme engelli ve yine aynı oranlarda süregen hastalıklı; sadece kızların %5.40'ı süregen hastalıklı iken erkeklerde hiç yoktur. Erkeklerin %3.17'si korunmaya muhtaç çocuklar grubuna girerken kızlardan bu gruba giren bulunmamaktadır.

²⁴⁰ Enç, Çağlar; Özsoy, a.g.e s.8

²⁴¹ Enç, Çağlar; a.g.e s.40

5. Özürün Ortaya Çıkış Nedenine Göre Dağılımı

Grafik R/ Özürün Nedenine Göre Dağılımı

Anketimize katılan ailelerin %58'i çocuklarının doğuştan özürlü olduğunu belirtirken, %33'ü sonradan geçirdiği bir hastalığın neden olduğunu beyan etmektedir. %8 oranındaki aile grubu çocuklarına yapılan iğne, ilaç vb. doktor hatalarını gerekçe göstermişlerdir.

Yurdumuzda her iki dakikada bir kaza olmakta ve kazalarda binlerce insanımız ölürken yine binlercesi sakat kalmaktadır. Bizim araştırmalarımızda özürlü olmanın nedeni olarak kazanın %1 gibi küçük bir oranın çıkması bir çelişki değildir. 18 yaşından küçüklerin trafik kazalarındaki sayılarına ve trafik kazalarında sakat kalanların oranını istatistiklerden öğrenmek gerekmektedir.

Ailelere çocuklarının özürlü olduğunu kaç yaşlarda öğrendiklerini sorduğumuzda %79'u (0-2) yaş oranı %18, (3-5) yaş arası ve %3 (6-11) yaş arasında öğrendiklerini belirtmişlerdir.

Özellikle doğumla ilgili mutlu beklentinin aksine doğan çocuğun özürlü olması aile içinde çok karmaşık psikolojik duyguların yaşanmasına, neden olmaktadır²⁴².

²⁴² Bıyıklı, Latife; Bedensel Özürlü Çocukların Benlik Kavramı, A.Ü.E.F Ank., 1986, s.5

C. ANKETE KATILAN AİLELER İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1. Baba ve Annenin Öğrenim Durumu

Aile de eğitimin başta gelen görevi, aile üyesini iç dünyasında huzurlu ve toplumda saygınlığı olan bir kişiliğe sahip kılmaktır. Bunun da en etkili yolu; aile bireylerinin eğitimden geçmesi ile mümkündür.

Çocuk din hayatının bir çok yaptırımını ile ilk önce ailede temasa geçer. Allah'ın emri olduğu için, yoksullara, hastalara, yolda kalmışlara yardım etmenin gerekli olduğu hakkında anlatılanları ilk defa aile ortamında dinleyen çocuk, bu tür örnek davranışları da ailede öğrenir²⁴³.

Anne-babanın öğrenim düzeyi ile öğrencinin okul başarısı arasında çok yakın bir ilişki vardır. Tahsilli anne ve babaların, çocuklarındaki başarı güdüsünü harekete geçirmekte daha usta oldukları görülmektedir. Nitekim yapılan araştırmalar başarılı öğrencilerin anne-babalarının öğrenim düzeylerinin; başarısız öğrencilerinin anne babalarının öğrenim düzeylerine göre daha yüksek olduğunu göstermektedir²⁴⁴.

Tablo 25: Özürlü Çocukların Anne-Babasının Öğrenim Durumu

Öğrenim Düzeyi	Anne	%	Baba	%
Okur-yazar değil	32	32	13	13
Okur-yazar	8	8	4	4
İlkokul Mezunu	56	56	64	64
Ortaokul Mezunu	3	3	4	4
Lise Mezunu	1	1	15	15
Üniversite Mezunu				
TOPLAM	100	100	100	100

Anketimize katılan ailelerin öğrenim durumu tablo da görüldüğü gibi anne ve baba arasında belirgin bir fark bulunmamaktadır. Dikkatimizi çeken ailedeki öğrenim düzeyinin ağırlık olarak ilkokul ve aşağısında toplanmış olmasıdır.

²⁴³ Ağca, Hüseyin; Ailede Eğitim, Ank., 1998, T.D.V. Yay. s.22

²⁴⁴ Kasatura, İlkay; Okul Başarısından Hayat Başarısına, Altın Kitaplar Yay. İst., 1991, s.104-105

Anket verilerine göre annenin %56'sı okur-yazar, %3'ü ortaokul , %1'i lise mezunudur. Annelerin %32'si okur-azar değildir.

Özürü çocukların babalarının öğrenim durumuna baktığımızda %64' ü ilkököl, %15' lise, %4'ü ortaokul, %4'ü okur-yazar olduklarını görmekteyiz. %13'ünün okur-yazar olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Bursa, Balıkesir, Erzurum ve Van İmam Hatip Liselerinin yaklaşık 1000 öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırmada anne-babanın öğrenim durumuyla ilgili sonuç aşağı yukarı bizim bulgularımıza yakındır²⁴⁵.

Buna göre Türkiye genelinde büyük bir çapta çalışma yapılmış olsa yine benzer sonuçlar çıkacaktır. Eğitim-öğretim durumu olarak aslında bu Türkiye'nin bir fotoğrafıdır.

Yapılan bir başka araştırma da anne-babanın öğrenim düzeyi yükseldikçe öğrencilerin dini tutum düzeyi de yükseldiği görülmüştür²⁴⁶.

2. Anne ve Babanın Sağ veya Ölü Olma Durumu

Tablo 26: Anne-Babanın Şu Anki Durumu

	Sağ	%	Ölü	%	Üvey	%	Sayı	%
Anne	98	98	2	2			100	100
Baba	94	94	6	6			100	100

Özürü öğrencilerin %98'inin annesi sağ iken, %94'ünün babası sağ olduğu görülmektedir. Annenin %2'si, babanın ise %6'sı ölüdür. Çoğunluk itibarıyla anne baba sağdır.

Anne-babadan birinin öldüğü çocuklarda, gece korkuları, karabasanlar, iç sıkıntıları, tikler, bayılma ve titreme nöbetleri, belirsiz bedensel yakınmalar, dalgınlık, okul

²⁴⁵ Bkz. Ay. M. Emin; Din Eğitiminde Mükafat ve Ceza, İzmir, 1994, s.116.

²⁴⁶ Kaya, Mevlüt; Din Eğitiminde İletişim, Samsun, 1998, s.124-128

başarısızlığı ve çok çeşitli hırçınlıklar ya da davranış bozuklukları görüldüğü yapılan araştırmalarda tespit edilmiştir²⁴⁷.

Aile içindeki ölümün ortaya çıktığı ruhsal sorunlar çocukların yaşına göre önemli değişiklikler gösterdiği gibi²⁴⁸ çocukların cinsiyet, çevre ve özürli olması ölüm karşısında değişik ruhsal sorunlar çıkarabilir. Kız çocuklarının, akrabası olmayanların ve değişik özürleri bulunan bir çocuk anne ve babasını kaybettiğin de büyük bir ruhsal çöküntü yaşayabilir. (*)

Çocuk , en küçük ayrıntısına kadar kopya edeceği bir modele gereksinim duyar. Kişiliğin oluşumu için gerekli olan bu özdeşleştirme, aile içindeki yakın üyelerle gerçekleştirilebilir. Fakat baba veya annenin olmadığı bir evde çocuğun annesiyle veya babasıyla olan ilişkileri farklılık gösterir. Anne-babanın kaybı veya ayrılıkları çocukların aile içindeki duygusal etkileşimin azalmasına neden olur²⁴⁹.

3. Anne-Babanın Mesleki Durumu

Anne-babanın mesleğinin toplum içindeki saygınlığı ve sağladıkları gelir düzeyi de öğrencinin okul başarısını etkileyen faktörlerdendir. Özellikle babanın mesleği ile çocuğun okul başarısı arasında yakın bir ilişki olduğunu koyan araştırmalar vardır. Bu konuda yapılan bir araştırma sonuçları Tablo 28'de görülmektedir²⁵⁰.

²⁴⁷ Yörükoğlu, Atalay, Çocuk Ruh Sağlığı, İst., 1994, s.261

²⁴⁸ Yörükoğlu, a.g.e. s.261

(*) Bu konuda yapılan araştırma ve bulgularına göre, vakaların %13'ünde aşırı ağlama, %35'inde üzgün ve mutsuz görünme, diğerlerinde gülme taşkınlık, gerileme davranışlarıyla, aşırı yemek yeme, dışkı kaçırma ve mastürbasyon saptanmıştır. Bkz Yavuzer, Haluk, Ana-Baba ve Çocuk 11.Basım, Remzi Kitapevi, İst 1998, s.55

²⁴⁹ Yavuzer, Haluk; Çocuk Psikolojisi, Remzi Kitabevi, İst.,1998, s.135

²⁵⁰ Kasatura, İlkay, a.g.e. s.106-107

Tablo 27: Ailenin Meslek Durumunun Başarıdaki Faktörü

Meslekler	Baba Sayısı	Başarılı Öğrenci	Başarısız Öğrenci
Doktor	12	8	4
Avukat	10	7	3
Fabrikatör	5	4	1
Asker	5	1	4
Öğretmen	12	7	5
Memur	25	9	16
Polis	8	2	6
Bakkal	5	1	4
İnşaat Kalfası	5	2	3
Fabrika İşçisi	16	3	13
TOPLAM	103	44	59

Tablo 28’de görüldüğü gibi özellikle babanın mesleği çocuğun yetişmesinde, sağlığında, eğitiminde ve başarısında çok büyük etkisi bulunmaktadır.

Tablo 28: Özürlü Çocuğun Anne-Babasının Mesleği

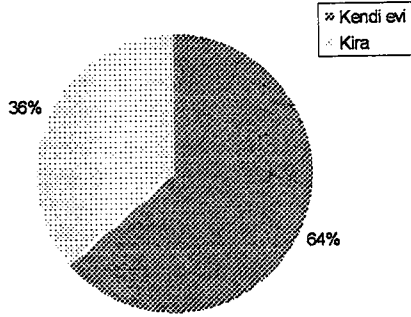
Meslek	Anne S.	%	Baba S.	%
Ev Kad n	90	91.83		
İşçi	6	6.12	51	54.25
Esnaf-Zanaatkar			17	18.8
Memur			9	9.57
Emekli	1	1.02	9	9.57
Çiftçi	1	10.2	8	8.51
Ölü	2		6	
TOPLAM	100	100	100	100

Tablo 29’da görüldüğü gibi anne ve babanın mesleki durumu ve buna bağlı olarak maddi durumlarının normal ve normalin altında olduğu görülmektedir. Babanın 54.25’inin mesleği işçi, %18.08’inin esnaf-sanatkâr, %9.57’si memur, %9.57’si emekli ve %8.51’inin ise çiftçi olduğu görülmektedir.

Annelerin %91.83’ü ev hanımı iken, %6.12’si işçi, %1.02’si emekli, %1.02’si de çiftçidir. Kadının ev hanımı olması çocuğun eğitiminde olumsuz bir etken değildir. Fakat annenin babanın ölümü ve ayrılık gibi nedenlerin olması evde ekonomik zorluklar oluşturabilmektedir. Bu nedenle annelerin %6.12’sinin ekonomik kaygılardan dolayı çalıştığı görülmektedir.

4. Ailenin Kaldığı Konut

Grafik S/ Özürlü Çocuğa Sahip Ailelerin Kaldığı Konut

Yanda görüldüğü gibi ailelerin %64'ü kendi evinde, %36'sı ise kirada oturduklarını belirtmişlerdir.

5. Ailenin Ekonomik Durumu

Tablo 29/ Ailenin Aylık Gelir Dağılımı

Ailenin Geliri	Sayı	%
50 milyondan aşağı	24	24
51-100 milyon arası	55	55
101-200 milyon arası	16	16
201-300 milyon arası	5	5
300 milyondan fazla		
TOPLAM	100	100

Ailenin %55'i (51-100) milyon, %24'ü 50 milyondan aşağı, %16'sı 101-200 milyon, %5'i ise (201-300) milyon arasında aylık gelirleri olduğunu beyan etmişlerdir.

Ailenin %79'u 100 milyondan aşağı aylık gelirlerinin olduğu belirtirken %21'i 100 milyonun üzerinde olduğunu belirtmektedir.

Bilindiği gibi ailelerin sosyal-ekonomik durumu incelenirken, ailenin gelir düzeyi, evin bulunduğu muhit, aile üyelerinin yaşadığı sosyal çevre ve toplum içerisindeki sosyal statüleri akla gelmektedir²⁵¹.

Ailenin ekonomik durumu olmayan çocuklar, çalışarak eve katkıda bulunmaktadır. Çalışan öğrenciler ise çoğunlukla okulu dahi zor bitirmekte yada okulu yarıda bı-

²⁵¹ Sosyo-Ekonomik ve kültürel düzeyi yüksek olan aile çocuklarının daha başarılı bir sosyal gelişim gösterdikleri savunulmaktadır. Bkz. Yavuzer, Haluk, Çocuk Psikolojisi, 16.Basım İst.,1987, s.136

rakmaktadır. Bazı özürlü çocuklarda yolun kenarına açtığı ufak bir tezgahla aile ekonomisine katılmaktadır. Ancak bazı özürlü çocukların dilencilik yaptıkları da görülmektedir. Aslında bu toplumumuzun ve onlara sahip çıkmayan yetkililerimizin bir ayıbıdır diyebiliriz.

D. ÇOCUĞU ÖZÜRLÜ OLAN AİLELERİN DAVRANIŞ DURUMU

Özürlü çocuğun doğumundan sonra aile içinde çok karmaşık psikolojik duygular yaşanmaktadır. Çocuk özürlü olarak dünyaya gelmiş ise önce bir şok yaşanır. Anne-baba bu aşama da inançsızlık ve çaresizlik duyguları içerisinde olayı bir türlü kabullenemez ve şaşırılmış bir durumla karşı karşıya kalır. Çocukta meydana gelen bu farklılık ve yetersizliği kabul etmeyerek uzmandan uzmana dolaşma ve çare arama ve safhası olan red duygusu yaşanır. Bunu aşırı üzüntü, depresyon, karşıt duygular yaşama, suçluluk, kızgınlık, utanma, sıkılma, uyum, yeniden düzenlenme ve kabul aşamaları izlenebilir. Ulaşılması çok güç olan fakat özürlü çocuk üzerinde en olumlu etkiyi bırakan son aşamadır. Bu aşamaya gelen anne-babalar çocuklarını olduğu gibi kabul etmeye ve onu ailenin bir ferdi olarak görmeye hazırdırlar. Aynı zamanda bu aşamayı yaşayan aileler ev dışı sosyal ilişkilerini sürdürmekte ve çocuklarının ihtiyaçlarıyla ilgilenmektedirler²⁵².

Özürlü çocukların ana-babaları çevresinden çoğu kez ilgi beklerler. Ancak, onların problemlerini anlatıncaya kadar birinin onlara tavsiyede bulunmaması gerekir. Yoksa onların hiç karşılaşmadıkları problemi yaratmış olabilir²⁵³.

1. Özürlü Çocuklarla Aile Bireylerinden Kimin İlgilendiğinin Dağılımı

Çocuğun yetiştirilmesi her şeyden önce temel ruhsal gereksinimlerinin karşılanmasına bağlıdır. Bunlar üç ana başlık altında toplanabilir: Sevgi, disiplin ve özgürlük.²⁵⁴ Sevgi gereksinimini çok değişik kişilerden ve düzensiz olarak karşılayan bir çocuk güven duygusu geliştiremez. Özellikle özürlü çocuklarda sevgi çok daha önemlidir.

²⁵² Bıyıklı, Latife; Bedensel Özürlü Çocukların Benlik Araştırması, İ.Ü.E.F.Y. İst., 1993, s.6

²⁵³ Lynch, Simms; Zeka Özürlü Çocuklar, (Çev. Hasan Karatepe), Ank., 1988, s.141

²⁵⁴ Yörükoğlu, a.g.e. s.172

Çocuğun eğitiminde ilk ve en önemli unsurun anne olduğu bilinmektedir. Dindar bir anne, çocuğuna karşı dinin ilk öğretmeni kabul edilir. Nice kabiliyetler, cahil annelerin ellerinde körleşmiş, yine nice kabiliyetsiz kimseler muktedir annelerden aldıkları kuvvetli terbiye ile yükselmiş, cemiyete, devlete, millete faydalı olmuşlardır²⁵⁵.

Anne kadar babanın da ailedeki eğitime katkısı vardır. Çocuklar babayı daha güçlü, daha bilen, daha çok saygı uyandıran kişi olarak bilirler. Babanın yokluğu çocukların ruhi gelişimlerini ve başarılarını daha da etkilemektedir. Mesela, baba askerlik ve iş gereği aileden uzun süre ayrı düştüğünde özellikle erkek çocuklarının okul başarılarının düştüğü, daha güvensiz ve anneye daha bağımlı oldukları, davranışlarının bozulduğu saptanmıştır²⁵⁶.

Özürlü çocukların evdeki bir diğer problemi kardeşleri arasındaki kıskançlıktır. Anne-babanın normal çocuklarına aşırı ilgi göstermesi onun başarılarıyla övünmesi özürlü çocuğun kıskanmasına sebep olabilir, hatta ailesinin kendisini sevmediğini düşünerek ruhsal bunalımlar geçirebilir. Burada anne-baba sevgisini eşit paylaşmalıdırlar.

Tablo 30/ Özürlü Çocukla İlgilenme Durumu

İlgilenen	Sayı	%
Anne	70	76.08
Baba	2	2.17
Her ikisi de	18	19.56
Kardeşleri	2	2.17
TOPLAM	100	100

Tablo 31’de görüldüğü gibi ailede çocukla en çok ilgilenen %76.08 bir oranla anne 1. sırada gelmektedir. Hem anne hem babanın özürlü çocukla ilgilenme oranı %19.56 iken, sadece babanın %2.17 ve kardeşlerin ilgilenme oranı ise %2.17’dir.

²⁵⁵ Beşoğul, İnci; Çocuk Bakımı ve Terbiyesi. 6. Baskı İst., 1993, s.40

²⁵⁶ Yörükoğlu, a.g.e. s.163

2. Özürlü Çocuğa Karşı Anne-Babanın Davranış Durumu

Dengeli, duygusal ve toplumsal etkileşimin güçlü olduğu aile ortamında yeterli güven sevgi ve sevecenlik içinde büyüyen çocuklar, gelişimleri için gerekli deneyimleri elde edebilirler. Hor gören, cezalandıran yada hem sevip, hem de soğuk davranan anne ve babaların bu çocukları bağımlı bir kişilik yapısına sahip olmaktadır²⁵⁷.

Özürlü çocukların aşırı korunması halinde anne-babaya aşırı bağımlı, kendine güveni olmayan, duygusal kırıklıkları olan bir kişi olabilir. Ya da özürlü çocuğun bedensel ve ruhsal gelişimlerini aksatma, ihmal etme, onu reddetme ve düşmanca duygular beslediği zaman özürlü çocuk yardım duygusundan uzak, sinirli, duygusal kırıklıkları olan diğer kardeşlerine karşı düşmanca duygulara sahip olan bir birey olabilir.

Anne ve babalar özürlü çocuklarının ilgilerini göz önünde tutarak onun yeteneklerini geliştirecek ortam hazırlamalıdır. Aile onu kabul ettiğini yansıtırsa çocuk, genellikle sosyalleşmiş, işbirliğine hazır, duygusal açıdan dengeli ve mutlu olacaktır.

Çocuğun özründen dolayı hareketlerini kısıtlayıcı lüzumsuz baskılar çocuğu, başkalarının etkisinde kolay kalabilen, aşırı hassas bir kişilik yapabilir. İleriki yaşlarda bu baskılar tersine çevrilip özürlü olmasının en büyük nedeni olarak gördüğü anne-babayı suçlamasına hatta günahlarından dolayı bu hale getirildiğini düşünerek inanç yönünden sarsılmasına neden olabilir.

Tablo 31: Ailenin Çocuğa Karşı Davranışı

Davranış Türü	Anne		Baba	
	Sayı	%	Sayı	%
Aşırı koruyucu	36	37.5	7	7.44
Yeterli ilgi ve sevgi ile	56	58.33	57	60.63
Reddedici	1	1.04	1	1.06
Yetenekleri üstünde davranış bekleme	3	3.12	5	5.31
Fazla önemsememe	2	2.08	24	25.53
TOPLAM	96	100	94	100

Tabloda görüldüğü gibi özellikle anne ile baba arasında çocuğa karşı yeterli sevgi ve ilgi gösterme bakımından pek bir fark görülmemektedir. Ancak babanın çalışmak

²⁵⁷ Yavuzer, a.g.e. s.137

zorunda olmasından dolayı çocukla fazla ilgilenemediği, annenin ise aşırı koruyucu durumunda olduğu görülmektedir.

Buna göre çocuğa karşı annelerin %37.50'si aşırı koruyucu davranırken babaların %7.44'ü bu şekilde davranmaktadır. %58.33'ü oranında anne yeterli ilgi ve sevgi ile çocuğa yaklaşırken babada bu oran %60.63.'dür. Annenin % 3.12'si çocuğun yetenekleri üstünde davranış bekleme, %2.8 oranında fazla önemseme çıkmıştır. Baba %5.31 arasında çocuğun yetenekleri üstünde davranış beklerken, %25.53 oranında çocuğu fazla önemsemediği görülmektedir.

Çocuğun özürlü olmasını kabul edemeyen ailelerin %1.04'ünün çocuğa karşı reddedici bir tavır gösterdikleri tespit edilmiştir.

3. Çocuğun Özürlü Olması Konusunda Ailenin Düşüncesi

Tablo 32: Çocuğun Özürlü Olması Konusunda Ailenin Düşüncesi

Ailenin Düşüncesi	Sayı	%
Nedense bütün aksilikler bizi bulur	4	4.08
İhmallerimiz sonucu böyle oldu	14	14.28
Günahlarımızdan dolayı bir cezadır	3	3.06
Kaderimiz böyleymiş	50	53.06
Allah bizi böyle imtihan ediyor	25	25.51
TOPLAM	98	100

Anketimize bu soruya cevap veren 98 ailenin %53.06'sı çocuklarının özürlü olmasını kadere bağlarken, %25.51'i Allah bizi bu şekilde imtihan ediyor. %14.28'i ihmallerimiz sonucu böyle oldu, %4.08'i bunun bir tür aksilik olduğunu ve %3.06'sı ise günahlarından dolayı bir ceza olarak çocuklarının bu şekilde doğduğunu düşünmektedir.

4. Ailenin Çocuğın Özürlü Olmasına Karşı Tutumu

Tablo 33: Ailenin Çocuğın Özürlü Olmasına Karşı Tutumu

Ailenin Tutumu	Sayı	%
Aşırı şekilde üzüldüğüm	46	46.93
Kendimi suçlu hissediyorum	1	1.02
Çevreden utanıyorum	4	4.08
Kabullenmiş durumdayım	39	39.79
Hala kabullenemiyorum		
Hayatımızı ona göre ayarlıyoruz	8	8.16
TOPLAM	98	100

Çocuğın özürlü olan aileler bir çok psikolojik duygular yaşamaktadır. Yaptığımız bu çalışma ailelerin %46.93'ü çocukların özürlü olmasına aşırı şekilde üzüldüğün, %39.79'u kabullendiklerini, %8.16'sı hayatlarını çocuğın göre ayarladıklarını belirtmektedirler.

Çocuğın özürlü olmasından dolayı çevreden utananların oranı %4.08 iken kendilerini bu konuda suçlu hissedenler ise %1.02 oranındadır. Çocuklarını kabullenmeyen aile ise hiç bulunmamaktadır.

E. ÖZÜRLÜ ÇOCUĞA DİN EĞİTİM VE ÖĞRETİMİ KONUSUNDA AİLENİN İLGİLENME DURUMU

Dünyanın her yerinde ve tarihin her döneminde insandan beklenen görevler vardır. Bunları ahlaki, toplumsal ve dini görevler olarak üzere üçe ayırabiliriz. Aileler, üyelerine karşı bu üç görevi kendi gücü ve toplumun talebi doğrultusunda yerine getirmelidir.

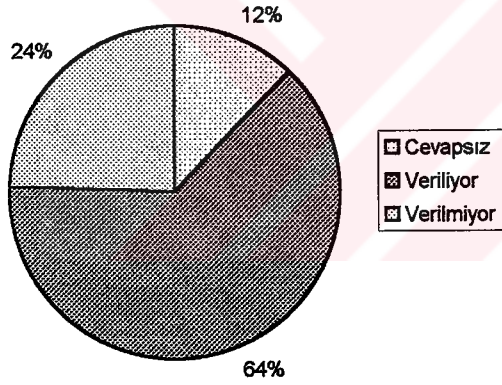
Ailede verilecek sağlıklı bir eğitimle dini inanç ve yaptırımları benimseyen çocuklar, gelecekte bunların taklit safhasını aşp şuurdu bir tercih yapma gücünü kazanacaktır.

Çocukluk döneminde gerçekleştirilen din eğitimi ve öğretimi, ferdin üzerinde hayatı boyunca etkili olmaktadır. Çocuğun dini duygu ve düşüncenin gelişmesinin aileden aldığı dini eğitime bağlı olduğu vurgulanmaktadır²⁵⁸.

1. Ailede Din Eğitimi Ve Öğretiminin Verilme Oranı

Özürlü çocuğa sahip aileler, Allah'ın kendilerini bu şekilde imtihan ettiğini ve çocuğun böyle olmasının Allah'ın takdiri olduğunu belirtmektedirler. Görüldüğü gibi ailelerde Allah'a iman, sabır ve rıza duygularının üst seviyede olduğunu ve bunun da ailede dini yaşantının var olduğunu göstermektedir. Ancak bu dini anlayış ve tutumun bilinçli değil de geleneksel dini yaşantının anlatılmasından ibaret olduğunu tahmin ediyoruz.

Grafik T/ Ailelerde Din Eğitim ve Öğretimi Verilme Oranı

Özürlü çocuklara evde din eğitimi ve öğretimi verilme oranı tespit etmek amacıyla yöneltilen soruya, ailelerin; %64'ünde verildiği, %24'ünde verilmeyeceği, %12'sinin ise çocukların henüz yaşı küçük olduğundan böyle bir çalışmalarının olmadığı anlaşılmıştır.

2. Ailede Din Eğitimi ve Öğretimi Verenler

Çocuğun fikirlerine değer verilen, sözleri dinlenen, ana-babadan destek gören, başka bir deyişle, insan olarak kendisine değer verilen bir ortamda ancak filizlenir ve gelişir. Büyüklerin otoritesine dayalı geleneksel ailelerde dede ve büyükannenin tutumu evdeki eğitim dengesini bozabilmektedir. Aşırı hoşgörülülük tutumlarıyla çocukların şımartılmasına hatta ana-baba çocuk ilişkisinin giderek daha da bozulmasına sebep olabi-

²⁵⁸ Ay. M. Emin; Din Eğitiminde Mükafat ve Ceza, s.124

lir²⁵⁹. Yani güçlü bir sevginin oluşumu için anne ve babanın çocuğu ile yalnız başına ilişki kurması gereklidir.

Ancak bu ifadeden dede ve büyükannenin evden çıkarılması anlamında düşünülmemelidir. Evdeki otoritenin ve dengenin oluşmasında annenin bile sivrilmesi evde baskın gelmesi çocukların gelişimini etkilemektedir. Yapılan araştırmalarda kırsal aileler, gecekondü aileler ve kentsel aile yapısına göre çocukların farklı sorunları olduğu tespit edilmiştir²⁶⁰.

Nitekim Bursa, Balıkesir, Erzurum ve Van İmam Hatip liselerinde yaklaşık 1000 öğrenci üzerinde yapılan bir araştırmada öğrencilerin din eğitimi ve öğretimini, %37.53'lük bir oranla en çok babalarından aldıkları görülmektedir. Ancak din eğitiminin baba tarafından verilmesi Van'da %48.73 gibi yüksek bir seviyede iken bu oran Balıkesir'de %24.78 ile en düşük seviyededir. Bunun gibi, bu eğitimi annenin verme oranı Balıkesir'de %26.99 iken, Van'da %8.66 seviyesine düşmektedir. Buna karşılık baskı ve katı disipline dayalı eğitim doğu bölgesinde batı bölgesine oranla daha fazla olduğu ve yine tahsil seviyesi yükseldikçe baskı ve katı disipline dayalı eğitim ve cezalandırma oranının düştüğü tespit edilmiştir²⁶¹.

Araştırmamızın verilerine göre ailelerin %40'ında anne, %17.34'ünde anne-baba, %7.14'ünde baba, %2.04'ünde kardeşler, %8.16'sında ise evdeki diğer büyüklerin din eğitimi verdiği görülmektedir. Ailelerin %24.48'inde ise din eğitimi ve öğretiminin verilmediği belirtilmektedir.

²⁵⁹ Yavuzer, Haluk; Ana-Baba ve Çocuk, s.43

²⁶⁰ Bkz.Başaran. İ. Ethem; a.g.e. s.107-200

²⁶¹ Ay, M. Emin; a.g.e. s.127-142

Tablo 34: Ailede Din Eğitimi Ve Öğretimi Verenler

Din Eğitimi Verenler	Sayı	%
Anne	40	40.81
Baba	7	7.14
Her ikiside	17	17.34
Kardeşleri	2	2.04
Yakınları	8	8.16
Din eğitimi verilmiyor	24	4.48
TOPLAM	98	100

Tabloda görüldüğü gibi evde din eğitimi konusunda en çok ilgilenenin anne olduğu, evdeki diğer yakınların bile babadan daha çok ilgilendikleri görülmektedir.

Bazı ailelerde ise çocuğun henüz küçük olması, zihinsel özürlü olması gibi nedenlerden dolayı din eğitimi vermedikleri belirtmişlerdir.

3. Verilen Din Eğitimi ve Öğretiminin Yeterlilik Derecesi

Türkiye’de ailelerimiz çocuklarına elinden geldiği kadar dini ve ahlaki bilgileri öğretme gayreti içindedir. Yani büyüklere karşı terbiyeli olma, iffet, namus, vatan, millet, tarih ve kültür gibi değerlerimiz aileler tarafından öğretilmeye çalışılmaktadır. Ancak ailelerin verdiği bu bilgiler sınırlıdır, yetersizdir ve çoğunlukla taklide dayalıdır.²⁶² Öte yandan ailede çocukların dini ve ahlaki terbiyelerinde bilgi noksanlığı, davranış noksanlığı, metot hataları eşlerin ikisinin de çalışıyor olması ve bunun yanında sosyal çevre ile basın-yayın organlarının olumsuz etkisinin eklenmesiyle birçok problemler oluşmaktadır²⁶³.

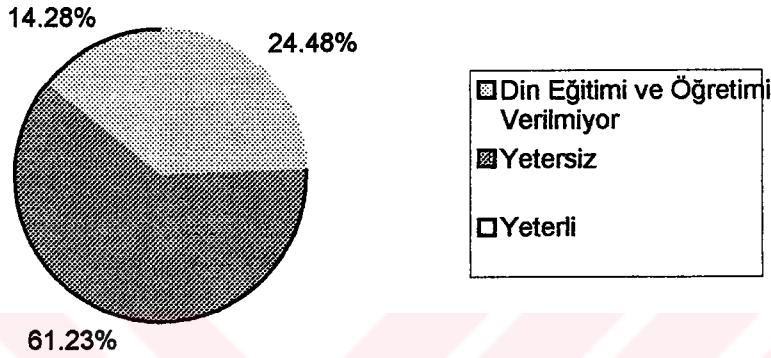
Yaptığımız anket çalışmasında anne-baba tarafından yürütülen din eğitimi ve öğretimini kendileri tarafından %61.22 oranında yetersiz bulunurken, %14.28 oranında yeterli bulunmaktadır. %24.48’i ise çocuğun küçük veya zihinsel özürlü olması gibi

²⁶² Bkz. Aydın, Mehmet; “Gençlik ve Din”(tebliğ) TDV Kadın Kolları Konferans ve Panelleri.: 1996-97, TDV Yay. Ankara, 1998, s.238

²⁶³ Bkz. Öcal, Mustafa; “Ailede Çocukların Dini ve Ahlaki Eğitimlerinde Karşılaşılan Problemlerin Başlıca Sebepleri ve Çözüm İçin Bazı Teklifler” (makale), Din Eğitim ve Araştırmaları Dergisi, 1996 sy. 3 s.187-206

nedenlerden dolayı din eğitimi ve öğretimi verilmediğini belirtmişlerdir. (Bkz. Grafik-U)

Grafik U/ Verilen Din Eğitimi ve Öğretiminin Yeterlilik Derecesi

Ailelerin çoğunluğu verdikleri din eğitimi ve öğretimini yetersiz bulmaktadırlar. Çünkü özürlü çocuklarla ilgili pek fazla kaynak bulunmamaktadır. Çocuğun psikolojisini zeka gelişimini ve ona anlatılacak konuların hangi yöntem ve metotla sunulacağı konusunda sıkıntı çektiklerinden bir hayli rahatsız oldukları (%61.22) görülmektedir.

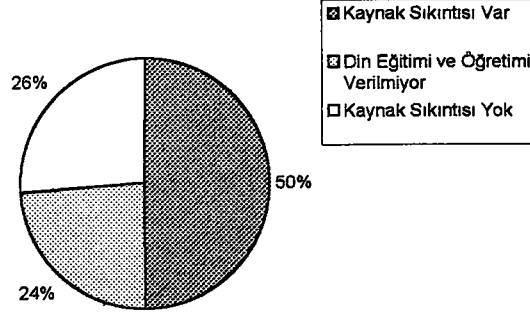
Din eğitimi ve öğretimi konusunda kaynak sıkıntısı çekip çekmediklerini sordumuzda ailelerin %50'si evet yanıtını verirken, %26'sı kaynak sıkıntısı çekmediklerini belirtmişlerdir.

Görülüyor ki özürlü çocuğu bulunan aileler din eğitimi ve öğretimi konusunda büyük sıkıntı içindedirler. Gerçi son günlerde özürülere yönelik çalışmalar olduğunu görmekteyiz. Örneğin Erzurum'da görme özürülere kabartma harflerle Kur'an-ı Kerim öğretimi için kurslar düzenlendiği ve üç ay içerisinde Kur'an-ı Kerimi hatmettiklerini sevinçle görmekteyiz.²⁶⁴ Ancak bu tür çalışmalar daha kapsamlı ve her tür özür grubuna yönelik olmalıdır.

²⁶⁴ Bkz. Zaman Gazetesi (17.07.1999) s.20

4. Din Eğitimi ve Öğretimi Konusunda Kaynak Sıkıntısının Olup Olmadığı Durumu

Grafik V/ Din Eğitimi ve Öğretiminde Kaynak Sıkıntısı Durumu

Yukarıda görüldüğü gibi din eğitimi ve öğretimi ailelerin %50'si kaynak sıkıntısı çekerken, %25'i kaynak sıkıntısı çekmediklerini belirtmektedir. %24 arasında bir aile ise bazı nedenlerden dolayı henüz din eğitimi ve öğretimi yapmadıklarını belirtmişlerdir.

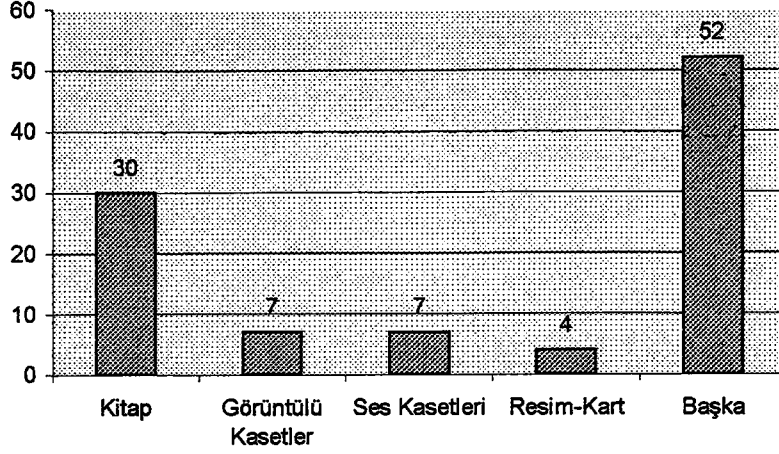
5. Din Eğitimi ve Öğretimi Konusunda Kullanılan Kaynakların Durumu

Engelliler okuluna yönelik yaptığımız anket çalışmasında bu okulların eğitsel araç-gereç bakımından yetersiz olduğu ve öğretme materyalleri, bireysel araçlar ve müfredatı destekleyici araç ve gereçlere ihtiyaç duydukları belirtilmekteydi. Okullarımızın araç-gereç bakımından mevcut durumları böyleyken ailelere bu konuda destek olmaları imkansızdır. Hatta bazen aileler okullara bu konularda yardımcı olabilmektedir.

Din eğitimi ve öğretimi konusunda ailelerin %30'u kaynak olarak kitap kullandıklarını, %7'si görüntülü kaset ve ses kasetleri, %4'ü resim ve kart kullandıklarını belirtmişlerdir. Ailelerin %52'si din eğitimi ve öğretimi konusundan irticali anlatım, yaşayarak veya örnek olarak çocuklara din eğitimi ve öğretimini verdiklerini belirtmektedir. (Bkz. Grafik-Y)

Grafik Y/ Din Eğitimi ve Öğretimi Konusunda Kullanılan Kaynakların Dağılımı

Görüldüğü gibi aileler din eğitimi ve öğretiminde en çok kaynak olarak kitapları kullanmaktadır. Hemen bunun arkasından edinilen bilgilerin yaşanarak, örnek oluşturarak veya sözlü olarak çocuklar anlatıldığını belirtmişlerdir. Yani ailelerin çocuğa bir şeyler vermeye çalıştığı ve gayret içinde olduğunu görmekteyiz. Fakat bunun ne kadar yeterli ne kadar yetersiz olduğu ayrı bir konudur. Önemli olan ailede bu isteğin ve şuurun var olmasıdır.

Öyleyse yapılması gereken, din eğitimcilerinin acilen bu sahadaki boşluğu doldurmak için çalışma yapmasıdır. İlahiyat Fakültelerine özel eğitim derslerinin konulması bu konuda çalışmaların başlangıcı olabilir.

6. Din Eğitimi ve Öğretimi Konusunda Ailenin Düşüncesi

Bir diğer soru da ailelere din eğitim ve öğretiminin evde veya okulda verilip verilmemesi konusunda ne düşündüğünü sorduğumuzda ailelerin %58'i tamamen verilmeli, %19'u kısmen verilmeli ve %23'ü verilmemeli şeklinde görüşünü belirtmiştir.

Dini eğitimi ve öğretimi verilmemeli diyen aileler gerekçe olarak çocuklarının küçük olması ve zihinsel engelli olduğundan çocuğun pek istekli olmadığını belirtmişlerdir.

Tablo 35: Ailenin Bir Eğitimi ve Öğretimi Konusunda Düşünceler

Din Eğitimi	Sayı	%
Tamamı verilmeli	58	58
Kısmen verilmeli	19	19
Verilmemeli	23	23
TOPLAM	98	100

Tablo 36’da görüldüğü gibi ailelerin din eğitimi ve öğretimi konusunda %58’inin tamamen verilmeli dediğini, %18’inin kısmen ve %23’ünün verilmesi taraftarı olmadığını görmekteyiz.

Din eğitimi ve öğretimi tamamen verilmemelidir diyen 58 aileden 24 (%41.37)’ünün din eğitimi ve öğretimini vermediklerini fakat din eğitimi ve öğretiminin mutlaka verilmesi gerektiği düşüncesinde olduklarını görüyoruz. Yine bu aileler okulda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin okutulmasının çocukların açısından çok faydalı olduğunu fakat daha verimli olmasını istediklerini belirtmişlerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

A. Sonuç

Zamanımızın en önemli sosyal ve kültürel meselesi, insan isteklerini, temayüllerini, heyecan ve enerjilerini uygun hedefe sevk ederek ve arzu edilen yönde gelişmesine yardım edecek düzenlemeler yapmaktır.

İnsanı tanımak, insan hakkında bilgilerimizi her ortamda yeniden gözden geçirmek, doğruya en yakın bilgiyi buluncaya kadar araştırmaları sürdürmek gerekmektedir. Buna rağmen insanın bilinmeyen yönü daima bulunacaktır.

Bu çalışmada Türkiye’de özürlü çocuklar ve eğitimleri, eğitim ortamları, yöntemleri , personel durumu, teknoloji, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin bu okullarda işlenişi ve karşılaşılan problemler ile özürlü çocuğu bulunan ailelerin sorunları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Özürlülerin varlığını hayatın bir farklılığı ve zenginliği olarak görmek mümkündür. Özürlüleri rahatsız eden aşırı bir ilgi ile veya tam tersine duygu sömürsü tavrı ile değil anlayışlı bir sempati ile yaklaşmak gerekir. Nitekim Hz. Peygamber “ Allah sizin suretinize ve cisminize değil kalbinize ve yaptıklarınıza bakar” (Müslim, Birr:32) buyurmuştur.

Yaptığımız araştırmaya göre özürlülerin büyük çoğunluğunun özürlü doğmayıp, hayatı süresinde ve sürecinde özürlü hale geldiği görülmüştür. Mümkünse özür hiç oluşmadan özürlülüğü yok etmeğe çalışmak lazımdır. Elbette özürlülüğü doğuran sebepler büsbütün ortadan kaldırılamaz . Ama tedbir alınabilse idi birçok özürlü hiç özürlü olmadan hayatını sürdürebilecekti.

Anket uyguladığımız okullardaki öğretmenlerin büyük çoğunluğu Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü mezunudur. İlâhiyat Fakültesi mezunları ise bu okullarda sadece %10’dur. Bu durumda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine giren öğretmenlerin %90’ı branş öğretmeni değildir.

D.K ve A.B. dersine giren öğretmenler kitapların yetersizliği ve özürlü öğrencilerin seviyesine uygun olmadığı görüşündedirler. Ayrıca öğretmenlerin %35'i bu dersin anlatımında kullanılan araç-gereç eksikliğinin var olduğunu belirtmişlerdir.

Özürllüer okuluna devam eden öğrencilerin iyi bir şekilde yetişmesi için bulunduğu çevrelerin eğitim açısından müsbet tesir etmelidir. Ayrıca öğretmenlerin öğrencilerle ilgilendikleri kadar aileleri ile ilgilenmeleri ve her türlü konuda onları bilgilendirmelidir. Ancak elde ettiğimiz verilere göre okulların %38.47'si ailelere yönelik bir etkinlik yapmamaktadır. Zaten bu okullardan mezun olan çocukların %61.53 'ü ailesine teslim edilerek kendi kaderlerine terkedilmektedir. Bir üst okul,iş v.b. çalışmalar yok denecek kadar azdır.

Özürllü çocukların genellikle beslenme ve sağlık koşullarının yetersiz olduğu aile koşullarından geldikleri görülmüştür. Ailede çocuk sayısı genellikle fazladır. Ailenin ekonomik ve eğitim seviyesi normal ve normalin altıdır. Anne ve baba arasında sık sık geçimsizlik olduğu, hatta bazı ailelerde özürllü çocuklar istenmedikleri ve ihmal edildikleri görülmüştür.

B. Öneriler

- a) Aileler özellikle anne adayları bilinçlendirilmelidir. Hamilelik sırasında antibiyotik kullanımı sağırlığa yol açmaktadır. Ceninin gelişmesini etkileyen zehirlenmeleri (yani aşırı alkol ve sigara kullanımı ile anne karnında başlayan çevre kirliliği) annenin kötü ve yanlış beslenmesi, baba ve anne tarafından geçen şeker hastalığı veya frengi etkileri v.s. gibi birçok neden çocuğun özürllü doğmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle, toplumun bu konuda bilinçlendirilmesi gerekmektedir.
- b) Özel eğitimi muhtaç çocukların gerçek sayıları bilinmemektedir. Ancak Milli Eğitim Bakanlığının kabul ettiği ve genel nüfusun %14 oranı gibi bir tahmini bir rakamla tespit edilmektedir. Sakatlıkların derecelerini, sayılarını,

nedenlerini, cinsiyet ve yaşa göre dağılımlarını ve bölgedeki oranı bilinmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır. Sayı bilinmeden ancak hayali planlamalar yapılır.

- c) Özel eğitim alanı için gerekli öğretmen ihtiyacı bugün çok sınırlı bir şekilde karşılanmaktadır. 1997 yılında 0-18 yaş grubuna giren özel eğitime muhtaç çocukların tahmini sayıları 4.366.656'dır. Hepsinin eğitime alınması halinde en iyimser tahminlere göre 165.000 öğretmen ihtiyacı vardır. Bunun en kısa sürede karşılanması için üniversitelerin bu alanda öğretmen yetiştirme kapasitelerini artırmalı ,diğer taraftan yaz okulları ve hizmet-içi eğitim kursları ile bu ihtiyacın giderilmesi gerekmektedir.
- d) Özürlülerin gelişimi dikkate alınarak din eğitimi ihmal edilmemelidir. 14-18 yaş döneminde dini bunalım ve şüphelerini ortadan kaldıracak doğru bilgiler ehil kişilerce sunulmalıdır. Özellikle onların özürlerini dikkate alarak kabartma yazılı Kur'an-ı Kerim ,Hadis-i Şerif ve diğer dini kitaplar ile sesli,görüntülü kasetler ve CD'ler hazırlanmalıdır.
- e) Özürlü gencin normalleşmesi, onun özür grubunun özelliklerine göre bireysel bir okul eğitiminden geçirildikten sonra mümkün olduğu kadar normal akranları arasında eğitim, öğretim ve çalışma hayatına katılması sağlanmalıdır.

Görüldüğü gibi bu alanla ilgili yapılması gereken pek çok iş ve çözülmesi gereken pek çok sorun vardır. Bu sorunlar genelde, önleme, teşhis, yerleştirme, mesleki eğitim ve istihdam şeklinde özetlenebilir.

BİBLİYOGRAFYA

- AHMED B. HANBEL; Müsned (c.1-6), Beyrut, ts.
- AĞCA, Hüseyin; Ailede Eğitim, T.D.V.Y., Ankara, 1998
- ALTAY, Fethi; Rehabilitasyon Merkezlerin Planlanması, Ankara, 1968
- ARI, Ramazan; "Özel Eğitim Kültürümüz" (Makale) M.E.D., sy. 136, 1997
- ARDA, Hamdi; Çocuğunuza Rehberlik Ediniz, Günün Terbiyesi Yay., Bursa, 1959
- ATAMAN, Ayşegül; "Türkiye'de Özel Eğitime Yeni Yaklaşımlar" M.E.D. sy.136, 1997
- ATASEVEN, Asaf; "Nasıl Bir Aile?" (tebliğ) İslam'da Aile ve Çocuk Terbiyesi 2 Ensar Neşriyat, İstanbul, 1996
- ATAY, Hüseyin : Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi, Dergah Yay, İst, 1983
- AVERİLL .L.A. ; Çocuk Psikolojisi (Çocuk Gelişimi ve Modern Eğitim) Çev : İbrahim M.Özgür, İstanbul , 1979
- AY. M. Emin; Çocuklarımıza Allah 'ı Nasıl Anlatalım, Timaş Yay., İstanbul, 1995
- ; Din Eğitiminde Mukafat ve ceza, Nil Yay. İzmir.1994
- ; "Ailede Verilecek Din Eğitiminde Genel Prensipler" (tebliğ) İslam'da Aile ve Çocuk Terbiyesi 2, İstanbul,1996
- AYDIN, Mehmet; "Gençlik ve Din" (tebliğ) T.D.V Kadın Kolları Konferans ve Panel-ler1996-1997, T.D.V.Y., Ankara, 1998
- AYDIN M. Şevki ; Din Dersi Öğretmenlerin Pedagojik Formasyonları, Kayseri, 1996
- ; "Öğretmenler İçin Düzenlenen Hizmet içi Eğitim Kursları Üzerine" M.E.G. ve S.B Din Öğretiminde Dergisi , sy. 39,.1993
- AYDIN M. Zeki ; "Din Öğretiminde Öğretmenlerin Branşlaşması" M.E.B. ve G.S.B. Din Öğretimi Dergisi sy.34 ,.1992
- BALTACI. Cahit ; "Türkiye'de Genel Eğitim İçinde Din Eğitimi" D.E.D. sy , 3, 1985
- ; Maarif Sistemimiz, İstanbul , 1980
- BAŞARAN, İ. Ethem ; Eğitim Psikolojisi, Kadioğlu Matbaası , Ankara, 1992
- BAYDIK, Berrin ; "Özel Eğitimde Kaynaştırma ve Okul Öncesi Kurumların Kaynaştırmadaki Önemi "M.E.D.,sy.136,. 1997

- BAYMUR, Ferih; Genel Psikoloji, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1969
- BAYRAKTAR, M.Faruk; Eğitim Kurumu Olarak Kur'an Kursları Üzerine Bir Araştırma, Yıldızlar Matbaası, İstanbul, 1992
- ; İslam Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri, M.Ü.İ.F.Y. İstanbul, 1997
- BEŞOĞUL, İnci; Çocuk Bakımı ve Terbiyesi, 6. Baskı, İstanbul, 1993
- BIYIKLI, Latife; "Bedensel Özürlü Çocukların Benlik Araştırması", İ.Ü.E.F.Y. İstanbul, 1993
- ; "Özel Eğitime Gereksinim Duyan Çocuklar" M.E.D., sy.136, 1997
- BİLGİN, Beyza; Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri, Ankara, 1980
- ; "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Özel Eğitim Yöntemleri Üzerine Din Eğitimi Din Hizmetleri Semineri (8-10 Nisan 1988) Ankara.
- BOLAY, S. Hayri-TÜRKÖNE, Mümtazer; Din Eğitimi Raporu, T.D.V.Y. Ankara, 1995
- ÇAĞLAR, Doğan; Geri Zekalı Çocuklar ve Eğitimleri, 2. Baskı. Kadıoğlu Matbaası, Ankara 1979
- ; Uyumsuz Çocuklar ve Eğitimi, A.Ü.E.F.Y. Ankara, 1981
- ; Türkiye'de Özel Eğitim Alanına Personel Yetiştirme Sorunları A.Ü.E.F.Y. Ankara 1974
- ; Ortopedik Özürlü Çocuklar ve Eğitimi, Ankara, 1982
- "Türkiye'de Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar" M.E.D. , sy.136, 1997
- ELMACIOĞLU, Tuncer; Başarıda Aile Faktörü, Hayat Yay. İstanbul 1998
- ERİPEK, Süleyman; Zihinsel Engelli Çocuklar, Eskişehir 1993
- ERKAL, Mustafa; Sosyoloji, 3. Baskı, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1987
- ERKAN, Gönül; Ortopedik Özürlü Çocukların Kendini Kabul Düzeyi Üzerine Bir Araştırma, İstanbul, 1990
- ENÇ, Mithat; "Görme Özürlüler" Gelişim, Uyum ve Eğitimleri, A.Ü.B, Ankara 1972
- ENÇ, Mithat, D.Çağlar ve Y.Özsoy ; Özel Eğitime Giriş, A.Ü.E.F.Y. Ankara, 1979
- GÖK, Süleyman; Dünyada ve Türkiye'de Sağır Dilsiz Okulları Tarihçesi ve Eğitim Sistemleri, Hüsnü Tabiat Basım Evi, İstanbul, 1958

- GÖNEN, Mübeccel.; Çocuk Eğitiminde Drama, Melissa Matbaası, 1.Baskı İstanbul, 1998
- GÖZ, İlyas; Dinin İdeoloji ile Münasebeti (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya, 1986
- GÜLEROĞLU, Süleyman; Ortopedik Özürlü Çocukların Zeka Bölümleri İle Okul Başarıları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesine İlişkin Bir Araştırma, M.E.B.Y. İstanbul, 1992
- HAMMERMAN, Susan; Özürlü Çocuklar, Çev; Hasan Karatepe, Ankara, 1983
- HARMANDAR, Mansur; “Türkiye’de Özel Eğitim” (Makale) M.E.D. sy.136, 1997
- HIZLI, Mefail; “Osmanlı Medreselerinde Bozulma” (Yayınlanmamış Bir Çalışma),Bursa,1999
- KAHYA, H.İbrahim; İlköğretim Okullarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri ve Öğretimi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa, 1997
- KARGIN, Tevhide; “Özel Eğitim Alanında Öğretmen Yetiştirme”, M.E.D. sy.136, 1997
- KASATURA, İlkay; Okul Başarisından Hayat Başarisina, Altın Kitaplar Yay. İstanbul, 1991
- KAYA, Mevlüt; Din Eğitiminde İletişim ve Dini Tutum, Etüt Yay.,Samsun, 1998
- KIRCAALİ, İFTAR, Gönül; “Türkiye’de Özel Eğitime Bir Bakış” M.E.D. sy. 136, 1997
- KOBAL, H.Şevki-Şenturan Şermin; İşaret Dili Alfabeti, Odak Ofset, Ankara, 1995
- KODAMAN, Bayram; Abdulhamit Devri Eğitim Sistemi, İstanbul, 1980
- KOMİSYON, Engelliler İçin Eğitim Modeli Geliştirme Projesi, c. IV, Eskişehir, 1992
- KUR’AN-I KERİM**
- KULA, Naci; “Bedensel Özürlü Gençlerin Din Eğitiminde Dikkat Edilmesi Gereken Psiko-Sosyal Unsurlar” (Tebliğ) Bursa, 1998
- KÜÇÜK, Abdurrahman; İlkokullarda Din Eğitimi ve Öğretimi, T.1. D.E.S. (23-25 Nisan 1981)
- LYNCH, Simms; Zeka Özürlü Çocuklar (Çev. H. Karatepe), Ankara, 1988
- MERİÇ, Ümit; “Sosyolojik Açıdan Özürlüler” M.Ü.E.F.D. 1996 sy.8
- ; Türkiye Kanatlarımızın Altında, İz Yay., İstanbul, 1997
- OKUTURLAR, H. Mehmet; Özel Eğitim, İstanbul, 1968

- ÖZBEK, Abdullah; "Bir Eğitim Kurumu Olarak Ailenin Önemi" (Tebliğ) İslamda Aile ve Çocuk 2, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1996
- ÖCAL, Mustafa; İmam Hatip Liseleri ve İlköğretim Okulları, İstanbul, 1994
- ; Temel Eğitim ve Orta Öğretimde Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar, T.D.V. Yay., 2. Baskı, Ankara, 1991
- ; "Ailede Çocukların Dini ve Ahlaki Eğitiminde Karşılaşılan Problemlerin Başlıca Sebepleri ve Çözüm İçin Bazı Teklifler" Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, sy.3, 1996
- ; "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersleri Hakkında Bazı Tesbitler ve Teklifler" M.E.G. ve S.B. Din Eğitimi Dergisi, sy. 6
- ÖK, Çermik; "Ortopedik Özürlülerde Beden Eğitimi" M.E.D., sy. 136, 1997
- ÖNCÜL, Remzi; Özel Eğitim Sözlüğü, Karatepe Yay., Ankara, 1989
- ÖZER, Ömer; Ortopedik Özürlülerde Allah Kavramı Üzerine Bir Araştırma (Yayınlanmamış Lisans Tezi) Ankara, 1995
- ÖZSOY, Yahya; "Üstün Yetenekli Çocuklar ve Eğitimi" (Makale) A.Ü.E.F.D. c:1, 1984
- ; Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar, Türkiye'de Çocuğun Durumu. Ankara, 1998
- ;"Özel Eğitim Sorunları: Terim, Kavram ve Tanımlarla İlgili Sorunlar" A.Ü.E.F.D. Ankara, 1972
- ;"Özel Eğitimde Kavram Sorunu", A.Ü.E.F.D., c. 10, 1978
- ;"Konuşma Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri" A.Ü.E.F.Y Ankara, 1971
- , M. Özyürek ve S. Eripek; Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar "Özel Eğitime Giriş", Karatepe. Yay., Ankara, 1996
- ; "Okullarda Görme Taramalarının Körlüğü Önleme ve Eğitim Yönünden Önemi" Körlük Sorunları, T.K.V.Y , Ankara, 1978
- ÖZYÜREK, Mehmet; "Görme Özürlülerin Ruh Bilimsel Değerlendirmesi" A.Ü.E.F.D., sy. 17,1985
- ; "Engelli Kişilere Yönelik Değiştirilen Tutumların Sürekliliği" A.Ü.Y., Eskişehir, 1988
- PEKER, Hüseyin; "Eğitim ve Öğretimde Metodun Önemi ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Metodlar" M.E.G. ve S.B, Din Öğretimi Dergisi, sy. 17, 1978

- SAYGILI, Sefa-Çankırlı Ali; Çalışan Kadın ve Problemlı Çocuklar, Feza Yay İzmir, 1992
- SELÇUK, Mualla; Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler, T.D.V.Y., Ankara, 1991
- TARCAN, Selim Sırrı; Çelimsiz ve Anormal Çocuklar, İstanbul, 1994
- TAYMAZ, Haydar; Hizmet -İçi Eğitim, Ankara, 1981
- TİRMİZİ, Ebu Musa Muhammed b.İsa es-Sevri; Es-Sünen, (c.1-5), Mısır, 1962
- TÜFEKÇİOĞLU, Umran; “İşitme Engelli Çocukların Okul Öncesi Dönemde Kaynaştırma Ortamında Eğitimleri”, M.E.D., sy.136, 1997
- TÜRİNAY, Necmettin; Açılış Konuşması, (Tebliğ), T.E.D., Ağustos, 1998
- ULUĞ, Mücella; Niçin Oyun? Çocuğun Gelişiminde ve Çocuğu Tanımada Oyunun Önemi, Göçebe Yay., İstanbul, 1997
- UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı; Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı, Ankara, 1988
- UZUNER, Yıldız; “İşitme Engelliler Okulunda Benimsenmiş Öğretim Yöntemlerinin Çeşitlilik Nedenleri, Doğurduğu Sorunlar ve Çözüm Önerileri” M.E.D., sy.136, 1997
- WITTY, Paul; Üstün Zekalı Çocuklara Nasıl Yardımcı Olabiliriz, (Çev. İbrahim Özgentaş), M.E.B.Y Ankara, 1963
- YARDIM, Ali; Hadis II, D.E.Ü.İ.F.Y., İzmir, 1992
- YAVUZER, Haluk; Çocuk Psikolojisi, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1998
- ; Ana-Baba ve Çocuk, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1993
- YÖRÜKOĞLU, Atalay; Çocuk ve Ruh Sağlığı, 19. Basım, Özgür Yay., İstanbul, 1994
- ; Ruh Sağlığı, Ahlak Dersleri ve Din Eğitimi, T.1 D.E.S., Ankara, A.Ü.T.F.Y., 1981
- ZAMAN GAZETESİ 17.07.1999
- ZERNÛCİ, Burhanuddin; İslamda Eğitim ve Öğretim Metodu, (Çev. Vehbi Yavuz) 8. Baskı, Pamuk Ofset, İstanbul, 1995

DİĞER KAYNAKLAR

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982 Tarih ve 2709 Sayılı Kanun

Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu, (2916 S.K), Resmi Gazete, 18192 15 Ekim, 1983

Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 S.K.) Resmi Gazete 14579; 24 Haziran 1986

Sosyal Sigortalar Kanunu (3279 S.K.) Mükerrer Resmi Gazete, 1980; Haziran 1988

Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 S.K.) 14.6.1973

Özel Öğretim Kanunu (625 S.K.) 1965

Özel Eğitim Okullar Yönetmeliği, Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü

Görme Özürlüler Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği

EKLER

EK: 1 Anketin Uygulandığı Okullar

EK: 2 Örgün Eğitim Sonrası Yaşam

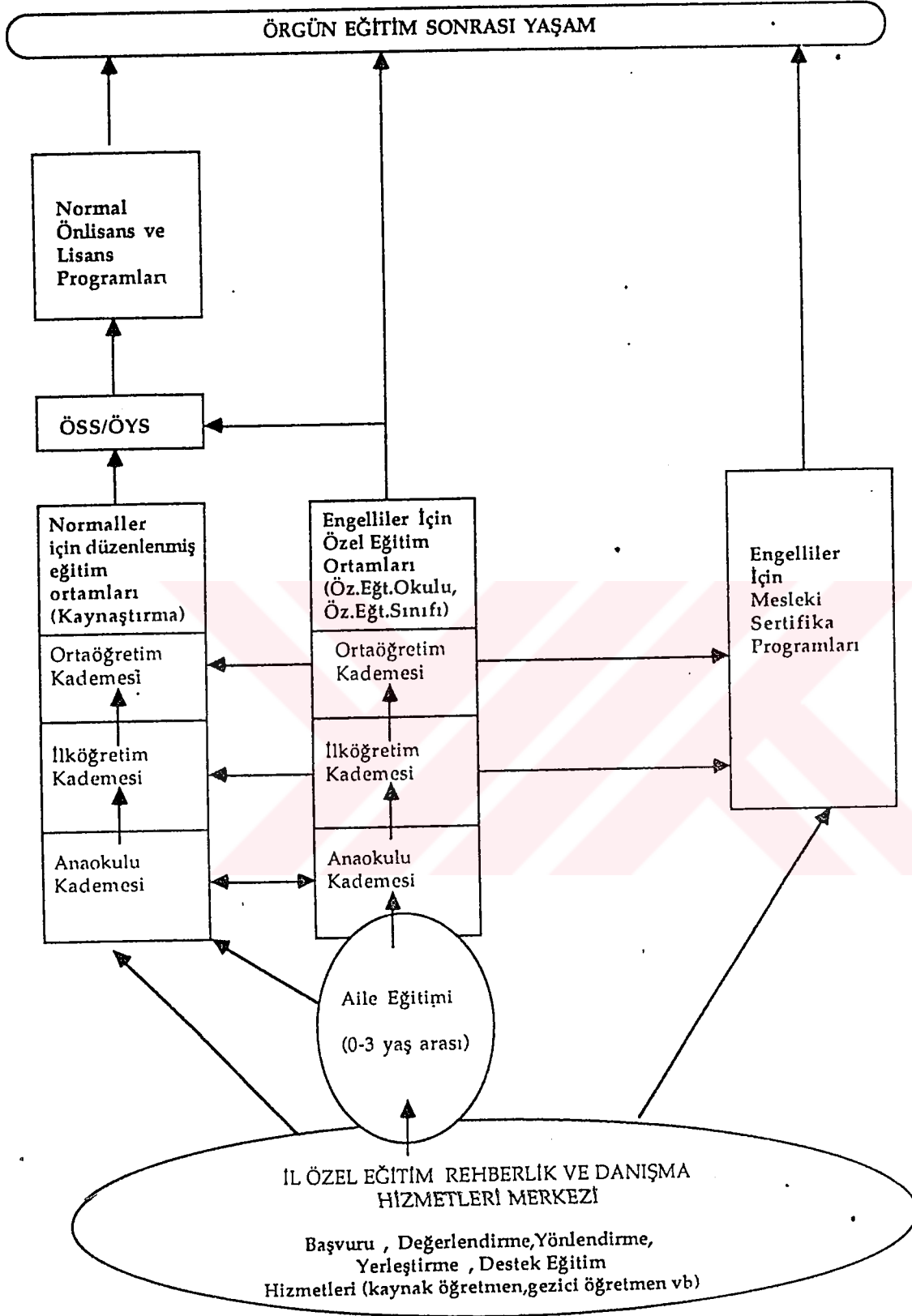
EK: 3 Anketin Uygulandığı Okuldan Görüntüler

EK: 4 İşaret Dili Alfabesi

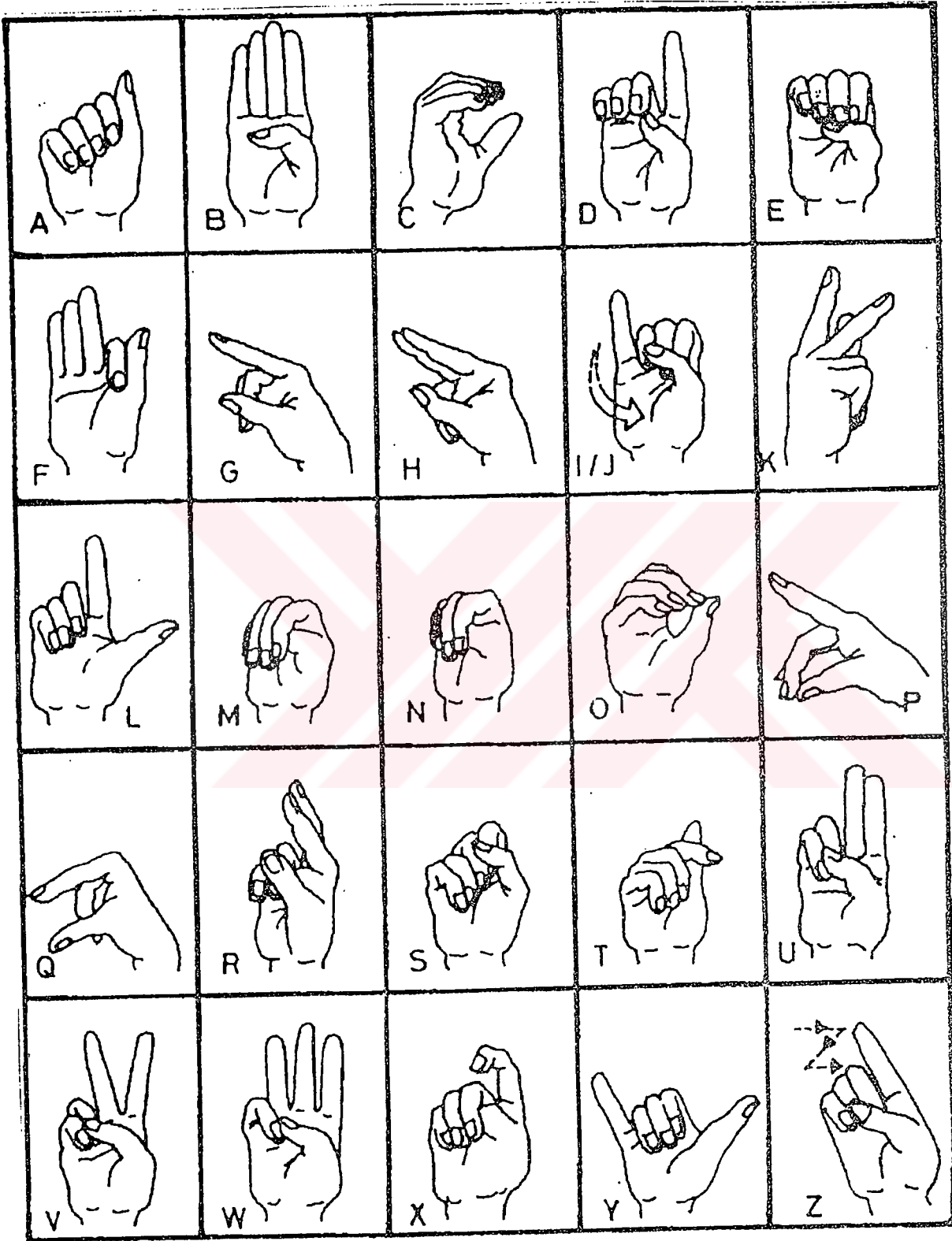
EK: 5 Anket Formu

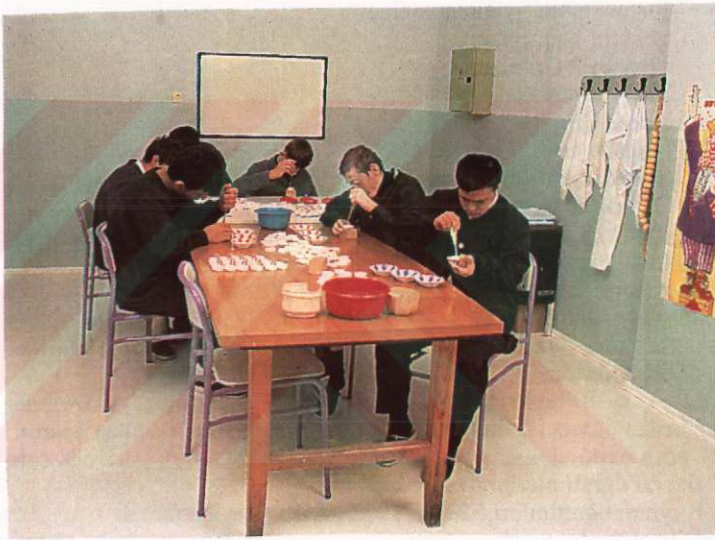
EK: 1 Anketin Uygulandığı Okullar

1. Yahya Özsoy İşitme Engelliler Okulu – Ankara
2. Duyum İşitme Engelliler İlköğretim Okulu – Bursa
3. Uludağ Meslek Okulu – Bursa
4. İpek Eğitim ve uygulama Okulu Mesleki Eğitim Merkezi / Bursa
5. Özel Yaşam Sevinci Zihinsel Engelli Çocuklar Rehabilitasyon Merkezi / Bursa
6. Şükrü Nail Paşa İlköğretim Okulu – İnegöl/Bursa
7. Gazi Paşa İlköğretim Okulu –İnegöl/Bursa
8. Aşık Veysel Görme Engelliler İlköğretim Okulu – İzmir
9. Tülay Aktaş İşitme Engelliler Okulu –İzmir
10. Hasan Tahsin Meslek Okulu – İzmir
11. 19 Mayıs İlköğretim Okulu – Turgutlu / Manisa
12. Samiye Nuri Sevil İlköğretim Okulu – Turgutlu / Manisa
13. Özel Gelişim ve Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi – Turgutlu / Manisa

ÖZÜRLÜ ÇOCUKLARA YÖNELİK EĞİTİM HİZMETİ VEREN KURUM VE KURULUŞLAR İÇİN ANKET FORMU

Sayın Yönetici,

Özürlülerin eğitimi ile ilgili bir araştırma yapmaktayım. Araştırma sonuçlarının güvenilir olması, soruları doğru cevaplarınıza bağlıdır. Lütfen çeşitli sorularla ilgili olarak durumunuzu ve görüşlerinizi açıkça belirtiniz. Size uygun cevabın yanına (x) işareti koyunuz.

İlmi yaklaşım dışında başka bir amaç taşımayan böyle bir araştırmanın gerçeklere ulaşmasını sağlama yönündeki katkı ve yardımlarınızdan dolayı teşekkür ederim.

D.Ali ETBAŞ

U.Ü.Sosyal Bil. Enst.Y.L.Öğr.

1. Okulun adı : .....

2. Okulun özelliklerine ilişkin şu soruları yanıtlayınız.

Statüsünü işaretleyiniz.

- ( ) 1. Resmi ( ) 2. Üniversiteye bağlı
( ) 3. Özel ( ) 4. Vakıf
( ) 5. Dernek ( ) 6. Hastaneye bağlı birim
( ) 7. Diğer: .....

3. Türünü belirtiniz.

- ( ) 1. Yatılı ( ) 2. Gündüzlü
( ) 3. Yatılı ve gündüzlü

4. Eğitim etkinlikleri hangi düzleme göre planlanıyor? (Birden çok seçeneği işaretleyebilirsiniz)

- ( ) 1. Tam gün eğitim yapılıyor
( ) 2. Yarım gün eğitim yapılıyor
( ) 3. Belirli günlerde, belirli sürelerle eğitim yapılıyor
( ) 4. Grup olarak belirli gün ve belirli sürelerde
( ) 5. Hem grup hem de bireysel eğitim yapılıyor
( ) 6. Yalnız bireysel eğitim yapılıyor

5. Sınıf esasına dayalı bir program uyguluyormusunuz?

- ( ) 1. Evet ( ) 2. Hayır

6. Okulunuza kayıtlı tüm özürlü öğrencilerin sayısını aşağıdaki tabloya yazınız.

	0-3	4-5	6-11	12-15	16-18	18üst	Top
Erk.							
Kız							
Top.							

7. Bir sınıfta en fazla kaç öğrenci öğrenim görmektedir?

- ( ) 1. (0-10) ( ) 2. (11-20)
( ) 3. (21-30) ( ) 4. 31'den fazla

8. Okulunuzda öğrenim gören öğrencilerin ne tür engel/engelleri bulunmaktadır?

- ( ) 1. Görme engelli ( ) 5. Zihinsel engelli
( ) 2. İşitme engelli ( ) 6. Süregen hastalıklı
( ) 3. Konuşma engelli ( ) 7. Uyumsuz
( ) 4. Ortopedik engelli ( ) 8. Korunmaya muhtaç

9. Özürlü öğrencinin kurumunuza kabulü konusunda kararı kim verir ?

- ( ) 1. Okul müdürü ( ) 2. Reh.Ar.Mer.
( ) 3. Sınıf Öğretmeni ( ) 4. Öğrencinin ailesi
( ) 5. Diğer: .....

10. Özürlü çocuklar okulunuza kabul edilirken ailesinin istekleri oluyor mu?

- ( ) 1. Evet ( ) 2. Hayır

11. Oluyorsa ne gibi isteklerle karşılaşılıyorsunuz?

- I. ....
II. ....
III. ....

12. Okulunuzda özürlü çocuklara uygulanmakta olan belli bir program var mı?

( ) 1. Evet ( ) 2. Hayır

13. Varsa bu programın adı nedir?

( ) 1.....

14. Uygulamakta olduğunuz programı yeterli buluyormusunuz?

( ) 1. Evet ( ) 2. Hayır

15. Yeterli bulmuyorsanız eksikliklerini yazınız

I.....

II.....

III.....

IV.....

16. Okulunuzdaki dersliklerin düzeni nasıl?

( ) 1. Normal okullardaki gibi
( ) 2. Küme oturma düzeni
( ) 3. "U" şeklinde düzenlenmiş sıralarda
( ) 4. Başka:.....

17. Eğitim amaçlı araç-gereç ve materyali nereden sağlıyorsunuz? (Birden çok işaretleyebilirsiniz)

( ) 1. M.E.B
( ) 2. Bağış ve yardım
( ) 3. Ailelerden istiyoruz.
( ) 4. Kendi olanaklarımızla
( ) 5. Başka:.....

18. Okulunuzda özürlülere eğitim hizmeti götürürken ne tür araç-gereç,malzemeye ihtiyaç duyuyorsunuz?

I..... V.....
II..... VI.....
III..... VII.....
IV..... VIII.....

19. Özürlü öğrencilerin ailelerine yönelik düzenli bir eğitim programınız var mı?

( ) 1. Evet ( ) 2. Hayır

20. Okulunuzdaki öğrencilerin aileleriyle hangi aralıklarla toplantı yapılmaktadır.?

( ) 1. Haftada bir ( ) 5. Uygun görüldüğünde
( ) 2. İki haftada bir ( ) 6. Hiç
( ) 3. Ayda bir ( ) 7. Başka:.....
( ) 4. Dönem başlarında

21. Okul-aile toplantılarına en çok kimler katılıyor?

( ) 1. Anneler ( ) 3. Anne-baba
( ) 2. Babalar ( ) 4. En yakınları

22. Çevreniz yaptığımız hizmete değer veriyor mu?

( ) 1. Evet ( ) 2. Hayır

23. Çevreniz maddi destek veriyor mu?

( ) 1. Evet ( ) 2. Hayır ( ) 3. Kısmen

24. Ailelerle ve çevreyle sorunlarımız varsa yazınız.

I.....

II.....

III.....

IV.....

25. Okulunuzdan mezun olan öğrencileri nasıl yönlendiriyorsunuz.?

( ) 1. Bir üst okula gönderiyoruz.
( ) 2. Yeteneğine göre iş buluyoruz
( ) 3. Ailesine teslim ediyoruz.
( ) 4. Kendi çaresine bakıyor
( ) 5. Başka:.....

GÖRÜŞME FORMU

Sayın Öğretmenim,

Özürülerin din eğitimi ile ilgili bir araştırma yapmaktayım. Araştırma sonuçlarının güvenilir olması, soruların doğru cevaplanmasına bağlıdır. Lütfen çeşitli sorularla ilgili olarak durumunuzu ve görüşlerinizi açıkça belirtiniz. Size uygun cevabın yanına (x) işareti koyunuz.

İlmi yaklaşım dışında başka bir amaç taşımayan böyle bir araştırmanın gerçeklere ulaşmasını sağlama yönündeki katkı ve yardımlarınızdan dolayı teşekkür ederim.

D. Ali ETBAŞ

U.Ü. Sosyal Bil. Enst. Y.L Öğr.

I. KİŞİSEL BİLGİLER

1. Çalıştığınız okulun adı:.....

2. Mezun olduğunuz okulun adı ve bölümü:.....

3. Meslekteki kıdeminiz:

( ) 1. (0-5) ( ) 4. (16-20)

( ) 2. (6-10) ( ) 5. (21-25)

( ) 3. (11-15)

4. Okulunuzdaki göreviniz nedir?

( ) 1. Sınıf öğretmeni

( ) 2. İdareci

( ) 3. Branş öğretmeni

( ) 4. Başka:.....

5. Cinsiyetiniz

( ) 1. Erkek

( ) 2. Kadın

6. Çalıştığınız okulun türü

( ) 1. Yatılı

( ) 2. Gündüzlü

( ) 3. Yatılı ve gündüzlü

7. Haftalık ders saatiniz

( ) 1. (0-10) saat

( ) 2. (11-20) saat

( ) 3. (21-30) saat

( ) 4. 30 saatten fazla

8. Hizmetiçi eğitim kurslara katıldınız mı?

( ) 1. Evet

( ) 2. Hayır

9. Hizmet-içi eğitim kursları ile ilgili düşünceniz nedir?

( ) 1. Çok faydalı buluyorum ( ) 3. Faydasız

( ) 2. Kısmen faydalı ( ) 4. Fikrim yok

II. ÖĞRETİM İLKE VE YÖNTEMLERİ

10. Öğrencilerin D.K ve A.B dersine karşı ilgileri nasıldır?

( ) 1. Yüksek

( ) 3. Yetersiz

( ) 2. Orta derecede ( ) 4. İliç ilgileri yok

11. Öğrencilerin ders başarıları nasıldır ?

( ) 1. Çok yüksek

( ) 3. Düşük

( ) 2. Normal

( ) 4. Çok düşük

12. Genellikle ders veriş metodunuz nedir?

( ) 1. Anlatım

( ) 4. Grup çalışması

( ) 2. Soru-cevap

( ) 5. Başka:.....

( ) 3. Tartışma

13. Öğrenciler hangi konulara daha çok ilgi gösteriyorlar?

( ) 1. İnanç

( ) 4. İslâm Tarihi

( ) 2. İbadet

( ) 5. Kader

( ) 3. Ahlak

( ) 6. Başka:.....

14. Konuları anlatırken dersinizi olumsuz yönden etkileyen faktörler nelerdir?

( ) 1. Araç-gereç eksikliği

( ) 2 Bu dersin "Özel öğretim" metodları hakkında bilgimin olmayışı

( ) 3. Bu dersin çevre ve diğer derslerle bütünleşmemesi

( ) 4. Öğrencilerle iletişim kuramıyorum.

15. Okuttuğunuz ders kitabı, öğrencilerin bu konudaki ihtiyaçlarına cevap vermekte midir?

( ) 1. Evet

( ) 2. Hayır

( ) 3. Kısmen

16. Ders kitabı haricinde hangi yardımcı araç ve gereçleri kullanabiliyorsunuz?

- ( ) 1. Yardımcı kitap, harita, ansiklopedi
( ) 2. Görüntülü araçlar
( ) 3. Sesli araçlar
( ) 4. Kartlar, oyuncaklar
( ) 5. Başka:.....

17. Uyguladığınız yöntem bu ders için uygun bir yöntem midir?

- ( ) 1. Evet ( ) 2. Hayır ( ) 3. Kısmen

18. Din Kültürü ve Ah. Bil. Dersi ile ilgili olarak gezi, gözlem, inceleme yapma imkanınız oluyor mu?

- ( ) 1. Evet ( ) 2. Hayır ( ) 3. Kısmen

19 Bu dersin değerlendirmesinde nasıl bir sınav yapıyorsunuz?

- ( ) 1. Uzun cevaplı ( ) 4. Sözlü
( ) 2. Kısa cevaplı ( ) 5. Gözlem notu
( ) 3. Çok sorulu test ( ) 6. Başka:.....

20. Ders dışında öğrencilerle ilgilenir misiniz?

- ( ) 1. Daima ilgilenirim
( ) 2. Bazen ilgilenirim
( ) 3. Pek ilgilenmem
( ) 4. Hiç ilgilenmem

21. Okulunuzda D.K ve A.B öğretmeni olarak kendinizi nasıl buluyorsunuz.?

- ( ) 1. Çok başarılı
( ) 2. Kısmen başarılı
( ) 3. Başarısız

22. Başarısız buluyorsanız sizce en önemli sebebi nedir?

- ( ) 1. Özürlüler konusunda bilgim yetersiz
( ) 2. Öğrencilerle diyalog kuramıyorum
( ) 3. Öğrenciler isteksiz
( ) 4. Okul fiziki yönden yetersiz
( ) 5. Kaynak sıkıntısı
( ) 6. Başka:.....

23. Dersinizle ilgili olarak öğrenci velileriyle görüşüyor musunuz?

- ( ) 1. Onlarla sık sık görüşürüm
( ) 2. Bazen görüşürüm
( ) 3. Hiç görüşmüyorum.

24. Velilerin dersinizle ilgili özel istekleri oluyor mu?

- ( ) 1. Evet ( ) 2. Hayır

25. Daha çok ne tür istekleri oluyor ?

- I.....
II.....
III.....

26. Diğer öğretmenlerle işbirliği yaparmısınız?

- ( ) 1. Sık sık
( ) 2. Bazen
( ) 3. Hiç

27. Bu tür okullarada görev yapacak olan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmenleri sizce nasıl yetiştirilmeli?

- I.....
II.....
III.....

AİLE BİLGİ FORMU

Sevgili veli,

Özürlü çocuklar üzerine araştırma yapmaktayım. Araştırma sonuçlarının güvenilir olması, verileri samimiyetle ve doğru cevaplamana bağlıdır. Lütfen çeşitli sorularla ilgili olarak durumunuzu görüşlerinizi açıkça belirtiniz. Size uygun cevap yanına (x) işareti koyunuz.

İlmi yaklaşım dışında başka bir amaç taşımayan böyle bir araştırmanın gerçeklere ulaşmasını topluma yönündeki katkı ve yardımlarınızdan dolayı teşekkür ederim.

D. Ali ETBAŞ

Uludağ Üni.Sos.Bil.Enst. Öğr.

Özürlü çocuğunuzun .

- a. Okulunun adı: .....
- b. Sınıfı: .....
- c. Doğum yılı: .....
- d. Cinsiyeti: .....

Çocuğunuzun özür türü/türleri nedir ?

-) 1. Görme engelli ( ) 5. Zihinsel engelli
) 2. İşitme engelli ( ) 6. Süregen hastalıklı
) 3. Konuşma engelli ( ) 7. Uyumsuz
) 4. Ortopedik engelli ( ) 8. Korumaya muhtaç

Özürünün ortaya çıkış nedeni nedir ?

-) 1. Hastalık ( ) 4. Doğuştan
) 2. Kaza ( ) 5. Başka:.....
) 3. Deprem

Özürü ortaya çıktığında kaç yaşında idi ?

-) 1. (0-2) arası ( ) 4. (12-15) arası
) 2. (3-5) arası ( ) 5. (16-18) arası
) 3. (6-11) arası ( ) 6. 18'den fazla

5. Anne ve babanın öğrenim durumu nedir?

- Anne Baba
-) ( ) 1. Okur-yazar değil
) ( ) 2. Sadece oku-yazar
) ( ) 3. İlkokul mezunu
) ( ) 4. Ortaokul mezunu
) ( ) 5. Lise ve dengi okul mezunu
) ( ) 6. Üniversite ve Yük .Okul mezunu

6. Anne ve babanın şu anki durumu

- Anne Baba
-) ( ) 1. Sağ
) ( ) 2. Ölü
) ( ) 3. Üvey

7. Anne ve babanın işi nedir ?

- Anne Baba
- ( ) ( ) 1. Ev kadını
( ) ( ) 2. İşçi
( ) ( ) 3. Esnaf-Zanaatkar
( ) ( ) 4. Memur (yazınız)
( ) ( ) 5. Çiftçi
( ) ( ) 6. Emekli

8. Şuan oturduğunuz konut:

- ( ) 1. Kendi evimiz
( ) 2. Kira
( ) 3. Lojman

9. Aylık ekonomik durumunuz nedir ?

- ( ) 1. 50 milyondan aşağı
( ) 2. 50-100 milyon arası
( ) 3. 100-200 mil. arası
( ) 4. 200-300 mil arası
( ) 5. 300milyondan fazla

10. Özürlü çocuğunuzla evde en çok kim ilgileniyor?

- ( ) 1. Anne ( ) 2. Baba
( ) 3. Her ikisi de ( ) 4. Kardeşleri

11. Çocuğunuzun özürü nedeniyle genellikle ona nasıl davranırsınız?

- Anne Baba
- ( ) ( ) 1. Aşırı koruyucu
( ) ( ) 2. Yeterli ilgi ve sevgi ile
( ) ( ) 3. Reddedici (itici)
( ) ( ) 4. Yetenekleri üstünde davranış bekleriz.
( ) ( ) 5. Artık fazla önemsemiyoruz

12. Çocuğunuzun özürü konusunda düşünceiniz:

1. Nedense bütün aksilikler bizi bulur
 2. İhmallerimiz sonucu böyle oldu
 3. Günahlarımızdan dolayı bir cezadır
 4. Kaderimiz böyleymiş
 5. Allah bizi böyle imtihan ediyor

13. Çocuğunuzun özürlü olmasını nasıl karşılıyorsunuz?

1. Aşırı şekilde üzülüyoruz.
 2. Ana-baba olarak suçlu hissediyoruz.
 3. Çevremizden utanıyoruz.
 4. Kabullenmiş durumdayız
 5. Hayatımızı ona göre ayarlıyoruz.
 6. Hâlâ kabullenemedik.

14. Çocuğunuzun okulda almış olduğı eğitimi yeterli buluyor musunuz?

1. Evet 2. Hayır 3. Kısmen

15. Çocuğunuza okulda verilen din eğitimi hakkında ne düşünüyorsunuz ?

1. Yeterli 2. Yetersiz 3. Kısmen yeterli

16. Ailede din eğitimi veriliyor mu?

1. Evet 2. Hayır

17. Ailede din eğitimi ve öğretimini kim yapıyor?

1. Anne 2. Baba
 3. Her ikisi de 4. Kardeşleri
 5. Başka

18. Ailede verdiğiniz din eğitimi yeterli mi?

1. Yeterli 2. Yetersiz

19. Din eğitiminde hangi konulara ağırlık veriyorsunuz?

1. İnanç 4. Felsefe
 2. İbadet 5. İslam Tarihi
 3. Ahlâk 6. Hiçbiri

20. Din Eğitimi konusunda ne tür kaynaklar kullanıyorsunuz?

1. Kitap 2. Görüntülü kaset
 3. Ses kasetleri 4. Resimler
 5. Başka:.....

21. Din eğitimi ve öğretimi konusunda kaynak sıkıntısı çekiyor musunuz?

1. Evet 2. Hayır

22. Çocuğunuza din eğitimi verilmesi konusunda düşünceiniz nedir?

1. Tamamı verilmeli
 2. Kısmen verilmeli
 3. Verilmemeli